RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923. Första kammaren. Nr 14.

Onsdagen den 28 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Örne* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 72, angående personligt dyrtidstillägg åt byråchefen i generalpoststyrelsen C. A. Hasselrot; och

nr 73, angående upplåtelse av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 13 april 1922 om ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; samt

nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående höjning av den kommunala nöjesskatten och skattens ombildning till statsskatt.

Om tull å bananer.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 3, i anledning av väckt motion om tull å bananer.

I en inom andra kammaren av herr *Svensson* i Grönvik m. fl. väckt motion, nr 66, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att nedanstående rubrik i gällande tulltaxa skulle erhålla följande ändrade lydelse:

Stat. nr	Varuslag	Kvantitet för tullberäkningen	Tullsats Kr. öre
106 1/2	Bananer	1 kg.	—25.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angiven orsak hemställt, att motionen II:66 av herr Svensson i Grönvik m. fl., om tull å bananer, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Lithander, Johansson* i Källkebo, *Henrikson, Ericson* i Oberga och *Bengtsson* i Kullen, vilka dock ej angivit sin mening.

Om tull å bananer. (Forts.)

Herr **Ericson, Oscar**: Herr greve och talman! Då jag vid detta betänkande fogat en blank reservation, skall jag be att få yttra några ord.

Jag kan icke gilla meningen hos utskottets majoritet, då den föreslår avslag å den av herr Svensson i Grönvik m. fl. väckta motionen. Jag anser, att det skulle vara lämpligt att uttaga tull å bananer såsom en finanstull. Då vi äro i ett mycket svårt och prekärt läge, när det gäller att skaffa inkomster för statsverket, synes detta mig vara en väg att gå för att i någon mån få ett bidrag till statsverkets inkomster. Jag förstår alltså icke varför utskottet yrkat avslag på motionen. Det förhåller sig ju så, att det icke finns några producenter inom landet som skulle gynnas genom ett bifall till nämnda motion, och därför skall jag, herr greve och talman, be att få yrka bifall till motionen.

Herr **Pers**: Jag skall be att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan. Det kan icke vara olämpligt, att svenska folket har tillgång till *en enda* obeskattad frukt från de soligare länderna, och därför hemställer jag som sagt om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande betänkandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 4, i anledning av väckta motioner om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats flera motioner, vilka avsågo förhöjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter.

Sålunda hade i likalydande motioner, nr 55 i första kammaren av herr *Johan Johansson* m. fl. och nr 64 i andra kammaren av herr *Ryberg* m. fl., hemställts, att riksdagen måtte besluta,

att tullsatsen å till rubriken nr 51 i tulltaxan hänförliga levande djur, nötkreatur, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 20 kronor per styck; samt

att tullsatsen å till rubriken nr 59 i tulltaxan hänförligt kött, andra slag än fågel, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 14 öre per kilogram.

Därjämte hade i en inom andra kammaren väckt motion, nr 121, herr *Lindman* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta, att från den tid, som Kungl. Maj:t bestämde, följande tullsatser skulle gälla:

Nr i tulltaxan	Varuslag	Tullsats
51	levande nötkreatur 1 kg.	6 öre
59	kött, andra slag 1 kg.	12 „
137	ost 1 kg.	40 „

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

Slutligen hade i likalydande motioner, nr 102 i första kammaren av herr *Gabrielsson* m. fl. och nr 63 i andra kammaren av herr *Ryberg* m. fl., hemställts, att riksdagen måtte besluta,

att tullsatsen å till rubriken nr 137 i tulltaxan hänförlig ost, alla slag, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 40 öre per kilogram; samt

att tullsatsen å till rubriken nr 138 i tulltaxan hänförligt smör, naturligt, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 40 öre per kilogram.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna skäl hemställt, att riksdagen måtte

1) beträffande rubriken 51 i tulltaxan besluta, att de i motionerna I:55 av herr Johan Johansson m. fl., II:64 av herr Ryberg m. fl. och II:121 av herr Lindman m. fl. framställda yrkandena icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) beträffande rubriken 59 i tulltaxan besluta, att de i motionerna I:55 av herr Johan Johansson m. fl., II:64 av herr Ryberg m. fl. och II:121 av herr Lindman m. fl. framställda yrkandena icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) beträffande rubriken 137 i tulltaxan besluta, att de i motionerna I:102 av herr Gabrielsson m. fl., II:63 av herr Ryberg m. fl. och II:121 av herr Lindman m. fl. framställda yrkandena icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

4) beträffande rubriken 138 i tulltaxan besluta, att det i motionerna I:102 av herr Gabrielsson m. fl. och II:63 av herr Ryberg m. fl. framställda yrkandet icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade, utom av andra, avgivits,

1:o) av friherre *Fleming* och herr *Antonsson,* vilka likväl ej antytt sin mening; samt

2:o) av herr *Ericson* i Oberga och herr *Olsson* i Golvvasta, vilka på de i motionerna nr 55 i första kammaren av herr Johan Johansson m. fl. och nr 64 i andra kammaren av herr Ryberg m. fl. anförda skäl tillstyrkt bifall till framställningarna i dessa motioner samt likaledes på de i motionerna nr 102 i första kammaren av herr Gabrielsson m. fl. och nr 63 i andra kammaren av herr Ryberg m. fl. anförda grunder hemställt om bifall till de i dessa motioner gjorda yrkanden och vilka i anslutning härtill hemställt, att riksdagen måtte besluta, att

tullsatsen å till rubriken nr 51 i tulltaxan hänförliga levande djur, nötkreatur, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, t. o. m. den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 20 kronor per styck; att

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. **(Forts.)**

tullsatsen å till rubriken nr 59 i tulltaxan hänförligt kött, andra slag än fågel, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 14 öre per kilogram; att

tullsatsen å till rubriken nr 137 i tulltaxan hänförlig ost, alla slag, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 40 öre per kilogram; samt att

tullsatsen å till rubriken nr 138 i tulltaxan hänförligt smör, naturligt, skulle från den tid, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till och med den 31 maj 1924 utgå med ett belopp av 40 öre per kilogram.

På framställning av herr talmannen beslöts att betänkandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid behandlingen av punkten 1 överläggning finge äga rum angående betänkandet i dess helhet.

Punkten 1.

Herr **Wigforss:** Denna diskussion ha vi ju nu haft under ett par föregående riksdagar. Det torde icke löna sig att säga så mycket mera i ämnet. Jag skall därför inskränka mig till att helt enkelt hemställa, att då inga nya förhållanden sedan i fjol inträtt, kammaren måtte fatta samma beslut som då, d. v. s. bifalla utskottets hemställan.

Herr **Johansson, Johan:** Herr greve och talman, mina herrar! Då man studerar bevillningsutskottets föreliggande betänkande, blir man sannerligen icke så glad. Av den negativa ståndpunkt, som utskottets majoritet intagit till en fråga om att i någon mån tillgodose eller skydda modernäringens produktion av livsmedel här i landet, framgår, att utskottet icke har det minsta intresse för att denna produktion vidmakthålles.

Jag skall icke gå närmare in på frågan, ty den är ju ganska utdebatterad. Det är emellertid sannerligen med stort vemod som vi lantmän konstatera, att man ingenting vill göra för jordbrukets skyddande. Det är ju klart, att de exceptionella förhållanden, som rått under de senare åren och särskilt under de två senaste åren, göra det alldeles nödvändigt att en sådan viktig produktion som livsmedelsproduktionen i någon mån skyddas.

När vi nu se det bekymmersamma läge, vari näringslivet befinner sig, kan det vara skäl att i detta sammanhang erinra om, hurusom omedelbart efter fredsslutet alla portar öppnades på vid gavel för importen, medan samtidigt exporten var stängd. Följden blev, att livsmedelsmarknaden översvämmades med en hel del varor från andra länder och särskilt från Amerika. Detta medförde att prisnivån för livsmedel sjönk i en synnerligen våldsam, för att icke säga katastrofal grad. Vi lantbrukare stodo alldeles handfallna inför en sådan situation. I motsats till vad förhållandet är inom industrien, hava vi ingen fast organisation och kunna icke möta svårigheterna och mjukt anpassa oss efter dessa. Vi måste därför sälja våra varor till hälften eller knappast en tredjedel av framställningskostnaderna.

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

Jag har särskilt fäst mig vid utskottsmajoritetens citerande av vad 1920 års finanssakkunniga anförde, nämligen att såsom mål för det ekonomiska återställelsearbetet under den närmaste framtiden borde uppställas ett förhindrande av ytterligare prisstegring och ett varsamt successivt höjande av penningvärdet respektive sänkande av prisnivån. — Ja, beträffande denna sänkning av prisnivån, vill jag säga, att varsam har den då icke varit. Tvärtom kan man med fakta konstatera, att denna övergång från inflation till deflation var så hastig och brådstörtad som man kan tänka sig. Detta har naturligtvis i hög grad bidragit till de oerhörda förluster, som drabbat näringslivet och inte minst skadat jordbruksnäringen. Hade man tagit en smula hänsyn till de råd, som i detta avseende gåvos från lantmannahåll och även från andra håll, och gjort övergången litet långsammare i stället för att påskynda den, är jag alldeles säker på, att en hel del näringsföretag både på industriens och särskilt på jordbrukets område hade fått bättre tid att anpassa sig. Därigenom hade man vunnit en mjukare övergång än nu skett. Emellertid, vi ha sett den våldsamma sänkningen av priset på jordbrukets produkter, och det är ju alldeles klart att denna i hög grad underminerat jordbrukets köpkraft. Man får väl ändå gå ut ifrån, att jordbruket fortfarande är vår modernäring. Såsom utövare av denna modernäring och producenter av livsmedel ha jordbrukarna den största uppgift. Då man icke på minsta sätt sökt hejda eller mjuka upp den oerhörda prissänkningen eller i någon mån lätta förhållandena för jordbruket, är det ju alldeles klart, att jordbrukets köpkraft i ytterligt hög grad underminerats. Jag vill påstå, att det icke beror på en slump, att vi råkat i dessa svårigheter. Riksdagen har själv på en hel del sätt bidragit härtill. Visserligen är det en hel del faktorer som härvid inverkat, men framför allt är det den hårdhänta valutapolitik, som bedrivits, och den import av livsmedel, som ägt rum, utan att man på minsta sätt sökt hejda densamma.

Jag har tillåtit mig att väcka en motion, som avser att i någon mån möjliggöra produktionen av nötkreatur. Vi hava nämligen under de senaste åren haft en mycket hård känning av valutaförhållandena. Det är ju så, att det stötvis skett en import från grannländerna Danmark och Norge, och denna import har varit särskilt omfattande just i de tider, då vi jordbrukare behövt sälja, såsom under månaderna oktober och november. Som vi kunna erinra oss, översvämmades man i västra Sverige förlidet år, strax efter det importen från Danmark blivit fri, av slaktat kött och levande djur från Danmark, särskilt under de nämnda månaderna. Detta medförde naturligtvis en avsevärd sänkning av prisnivån för dessa varor. Särskilt blev det i hög grad svårt för oss jordbrukare att sälja våra varor till de priser, som vi förut hållit. En märkbar sänkning av köttpriserna kunde genast konstateras. Enligt min mening bör tillses, att alltför stora fluktuationer ej äga rum, utan att produktionen får försiggå jämnt och lugnt, så att vi något så när kunna göra våra beräkningar för framtiden. Men för närvarande råder ovisshet och otrygghet, och jag vill särskilt under-

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

stryka, att detta i hög grad försvårar och underminerar jordbrukets produktion.

Den lilla blygsamma höjning av skyddet för den animaliska jordbruksproduktionen, som vi yrkat på, hava vi ansett böra vara tillfällig på grund av de nu rådande särskilda förhållandena. Vi hava satt höjningen så blygsamt som möjligt och föreslagit höjningen av tullskyddet med allenast 100 %. Jag tror icke, att det är stor utsikt att kunna övertyga konsumentintresset här i kammaren om nödvändigheten av ett sådant tullskydd, som ju åtminstone skulle skapa en viss trygghet och säkerhet. Situationen är en helt annan än vad utskottsmajoriteten föreställer sig, ty det förhåller sig ju dock så, att vi under senare delen av förra året hade en ganska stor export till Norge. Men man får ändå på goda grunder förutsätta, att denna export kommer att avsevärt minskas eller försvåras, då man i Norge redan vidtagit åtgärder i skyddshänseende. Man har sålunda fördubblat tullen å importerat kött, så att denna export ha vi i fortsättningen icke att räkna med i samma grad och omfattning som under föregående år varit fallet. Jag skulle också vilja säga, att det, för man skulle kunna komma till något bättre förhållande, vore önskvärt att konsumentintresset i någon mån ville förstå och sätta sig in i jordbrukarnas förhållanden och svårigheter.

Ehuru en hel del omständigheter kunde framdragas för att belysa det berättigade i det krav, som nu har framkommit från jordbrukarhåll, så tror jag i alla fall icke, att det är möjligt att, om jag änskönt droge fram aldrig så övertygande skäl, vinna någon resonans eller hänsyn från konsumenthåll, detta särskilt på grund av den erfarenhet, som jag gjort vid behandlingen av dessa ärenden under föregående riksdagar. Det har varit att tala för döva öron. Jag får säga, att om jordbrukspolitiken skötes på ett sådant sätt även i fortsättningen, är det alldeles givet, att jordbrukets ekonomiska bärighet undergräves i en så hög grad, att det föreligger allvarlig skada för hela vårt näringsliv och hela vårt folk. Det vore nämligen en styrka, om man kunde se till, att jordbruksnäringen hölles uppe på en sådan nivå, att den kunde utveckla sig och gå framåt.

Jag vill med detta endast hava sagt, att det finns en mängd giltiga skäl för kravet från jordbrukarhåll. Jag får säga, att om vi undan för undan skola stötas bort och ingen hänsyn tages till våra berättigade krav och verkliga behov, är det klart att missmod, håglöshet och arbetsolust för oss jordbrukare komma att inträda. Vi behöva i någon mån uppmuntran, och jag får säga att det är jordbruksnäringen, som är underlaget för hela vårt näringsliv. Det är ju på näringarna som den allmänna välfärden i första och sista hand vilar och därför är det icke endast till konsumentintresset, som man ensidigt skall taga hänsyn, utan även till producentintresset. För övrigt må jag till sist säga, att det vore i hög grad önskvärt, om producenter och konsumenter litet bättre förstode varandra och det verkliga läget.

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

Med dessa ord vill jag, herr greve och talman, yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen i förevarande punkt.

Herr **Rune:** Herr greve och talman, mina herrar! Denna fråga är icke ny för oss, utan den återkommer nästan varje riksdag.

Jag skall därför icke gå något djupare in på frågan men tillåter mig med anledning av den siste ärade talarens anförande säga, att om man de föregående åren i någon mån kunnat vara tveksam om huru man skulle ställa sig i denna sak, så synes det mig nu som om utvecklingen under sista åren gått därhän, att man ej längre behöver känna någon tveksamhet. Jag får medgiva att mina betänkligheter att gå med utskottsmajoriteten i detta fall varit så minimala som man gärna kan tänka sig. Det visar sig ju av statistiken, att importen gått ned så att den egentligen ingenting betyder.

Jag vill för övrigt framhålla två skäl, som synas mig ganska avgörande. Här har man talat om att inte låta utvecklingen gå alltför brådstörtat utan låta den gå mjukare. Ja, det kunde man tala om för ett eller annat år sedan, men nu har man på alla områden inom näringslivet, både inom handeln, industrien och jordbruket, kommit till en mera normal prisnivå. Detta har visserligen skett genom en mycket pinsam och smärtsam operation, men jag tror, att alla erkänna nyttan av den utveckling, som vårt land i detta fall genomgått. Då frågar jag: kan det vara någon idé att vända åter och försöka kasta utvecklingen tillbaka icke för någon längre tid utan allenast om jag så får säga för en övergångsperiod? Det synes mig sålunda vara allt skäl att betänka sig mera än en gång, innan man går motionärernas önskan tillmötes i detta detta avseende.

Vidare vill jag medgiva — och det tror jag nog att kammarens ledamöter även göra — att jordbruket har det svårt liksom handeln och industrien, men jag är icke övertygad om, att jordbruket har det svårare än industrien. Det är alldeles uppenbart, att om man på detta sätt skulle tillmötesgå ett krav från jordbrukarehåll, skulle industrien härigenom bliva lidande. Det är icke nog med att industrien skulle bära sin egen tunga, som verkligen varit så svår på senare tid, utan man skulle också på detta sätt *öka* svårigheterna för denna näring. Det synes mig sålunda vara en fullständig gärd av rättvisa att, då man slagit in på denna väg, fortsätta på densamma så konsekvent som möjligt och låta förhållandena fritt utveckla sig. På det sättet begår man ingen orättvisa mot vare sig handel, jordbruk eller industri.

Jag vill icke mera inlåta mig på saken, men jag tror, herr greve och talman, att det nu mindre än någonsin är skäl att gå motionärernas önskningar till mötes. Jag ber för den skull att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Sederholm:** Jag skall inte med många ord förlänga denna debatt. Jag vill blott säga några ord med anledning av den vanliga motivering, som framförts här, att ett tullskydd skulle sakna värde,

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

så fort ett exportöverskott ifrån landet förefunnes. Denna uppfattning kan jag icke dela.

Det är ju så med t. ex. smör, att det huvudsakligen produceras i landets södra delar, och att hela exportöverskottet kommer från dessa trakter, medan de mellersta och norra delarna av landet ha importöverskott. På grund av de höga frakterna kan denna import icke lika lätt fyllas ifrån de södra delarna av landet, utan det finska smöret kommer att ligga på och konkurrera med det svenska i de norra och mellersta delarna av landet. Det uppstår med andra ord skilda hushållnings- och produktionsområden av vårt långsträckta land, och på grund härav hålla beräkningar, som utgå ifrån landets produktion som en enda hushållning, icke streck. Detta gör att ehuru vi ha exportöverskott av smör, nötkreatur och fläsk, blir i alla fall inom vissa delar av landet en tullsats på dessa varor av betydelse för prisbildningen, och det torde icke kunna bestridas, att jordbruket i flera fall behöver understöd genom kontroll av prisbildningen.

Beträffande särskilt levande nötkreatur och svin vill jag påpeka den stora import av mindervärdig vara, som skett från Finland. Denna import har, sedan djuren slaktats och köttet utan kontroll spritts och blandats med det svenska, verkat misskrediterande på den svenska marknaden och efter införsel till Norge misskrediterande även på de svenska varorna där. Jag tror att just i sådana fall en tullsats sådan som den nu ifrågavarande skall vara till gagn.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr **Wigforss**: Jag begärde ordet innan jag hört siste ärade talarens hemställan. Då han nu yrkat bifall till utskottets förslag, kan jag instämma med honom.

Herr **Sederholm**: Jag missade mig i avseende å mitt yrkande nyss. Jag menade naturligtvis bifall till den av herrar Ericson i Oberga och Olsson i Golvvasta avgivna reservationen.

Herr **Vennersten**: Det har visserligen sagts, att denna fråga är så utdebatterad, att det icke tjänar någonting till att vidare sysselsätta sig med densamma, men då jag varit närvarande under ärendets behandling i utskottet och iakttagit hur därvid tillgått, kan jag inte annat än be att få taga några minuter i anspråk för att framhålla ett par synpunkter, som jag tycker, man ändå borde skänka någon uppmärksamhet.

Den förste ärade talaren menade, att sedan i fjol ingenting passerat, som skulle kunna föranleda ett annat beslut än det, vi då kommo till. En annan ärad talare, herr Rune, framhöll, att eftersom vi nu gått igenom en svår krisperiod och lyckats undanröja en del besvärligheter och få upp den svenska valutan i ett högre värde, skulle vi nu låta förhållandena vara, sådana de äro. Vidare förmenade samma ärade talare, att industrien skulle komma med nya krav, om man i det avseende, som här är på tal, skulle gå jordbrukets önskningar något till mötes.

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

Emot den av mig först citerade talaren vill jag säga, att sedan förra året har dock ytterligare ett hårt och prövande år förflutit, under vilket, så vitt jag kunnat förstå, förhållandena för jordbruket ingalunda förbättrats. Läget är för närvarande så pass svårt, att till och med utskottet säger sig ingalunda vilja bestrida, att vår jordbruksnäring alltjämt arbetar under stora svårigheter. Jag tror också, att man utan att överskrida vad som är sant kunde ha sagt, att jordbruket arbetar under större svårigheter än för ett år sedan. Är det under sådana förhållanden underligt, frågar jag mig, om jordbrukets representanter ånyo komma fram och, om jag så får säga, klaga sin nöd inför riksförsamlingen? Inte kan man förtänka dem, att de inte anse ärendet avfört från dagordningen därför att tvenne eller flera riksdagar förut sagt nej till deras enligt deras förmenande väl motiverade framställningar! Den som lider av ett ont, mot vilket samhället har något intresse att gripa in, kan inte sluta att klaga, förrän detta onda upphört. Om han gjorde det, skulle följden bli, att man ansåge antingen hans tidigare klagomål varit obefogade eller också att han inte längre hade förmåga att göra sin röst hörd på de ställen, där avgörandet ligger.

För min egen del tror jag, att det inte är så stor fara, som en ärad talare sagt, för att man genom tillmötesgående mot dessa önskemål skulle åstadkomma en återgång till tidigare tillstånd, som vi med all makt försöka komma ur. Jag tror att vad man här begär inte är något annat än — som min ärade länskamrat nyss sade — en utjämning, varigenom de häftiga kastningar i dessa livsmedels prisnivå, som visat sig uppstå, skulle kunna i viss mån förebyggas. Den föreslagna tullen förefaller mig icke kunna föranleda en i allmänhet höjd prisnivå utan endast en jämnare prissättning, som skulle vara alla parter till gagn. När så är förhållandet, förefaller det mig, att man inte behöver anlägga dessa stora synpunkter, som under tidigare år gjort sig gällande, och anföra dem på nytt som stöd för avslagsyrkandet på föreliggande framställningar. Jag tror att det vore klokt, om man gjorde något på försök för att hjälpa jordbruket ur det svåra läge, vari det för närvarande befinner sig.

Utskottet konstaterar, att läget är svårt, men anger inga botemedel. Från det mest sakkunniga hållet, jordbrukarna själva, komma vissa enligt mitt förmenande ganska blygsamma krav. Vore det inte skäl i, mina herrar, att när det fortfarande är så svårt ställt inom en så viktig gren av vårt lands näringsliv, vi gjorde åtminstone detta försök att hjälpa dem. I viss mån äro svårigheterna beroende på extraordinära förhållanden i världen, valutaförhållanden och dylikt, som äro underkastade häftiga växlingar, och den nuvarande regeringen har ansett, att detta kunde medföra så svåra verkningar, att man ansett sig böra framlägga förslag om åtgärder till motarbetande av dessa olägenheter. Detta förslag, som enligt mitt förmenande var välbetänkt och välmotiverat, vann icke gehör, och då man nu försöker råda bot på mindre olägenheter, möter man samma svar: Det får ingenting göras.

Jag mötte på vägen hit en affärsman, som har vidsträckta affärsförbindelser över hela landet, och han framhöll, hur utomordentligt be-

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

kymmersamt det nuvarande läget är. Landsbygden har ingen köpkraft längre. Detta återverkar på hela näringslivet, och för min del kan jag inte tro, att vare sig industrien eller handeln skulle lida men av att ett handtag nu gåves åt jordbrukarna, när det inskränker sig till så måttfulla åtgärder som de här föreslagna. Jag tror tvärtom, att det skulle vara till gagn såväl för dem, som begära detta ökade skydd, som för landets näringsliv i övrigt. Ty den gamla satsen gäller alltjämt, att har bonden pengar, kunna också övriga befolkningsklasser räkna på fördel därav.

Herr greve och talman! Visserligen ligger nog saken så, att föga är vunnet med att man här uppträder till försvar för en annan ståndpunkt än utskottets, men på de skäl, jag anfört, anser jag det vara oklokt att gå förbi ett så viktigt ärende utan att ägna någon tid åt dess behandling. Vad som gällde i fjol behöver inte gälla nu, och förhållandena ha icke utvecklat sig så, att man kan endast genom en hänvisning till tidigare beslut avfärda föreliggande förslag.

Herr greve och talman, jag ber att i denna punkt få yrka bifall till herrar Ericsons och Olssons reservation.

Herr **Pers:** Herr talman! Grundtonen i de yttranden, som här ha hållits till förmån för motionerna, är att jordbrukarna äro missmodiga över prisläget på deras produkter och att de behöva uppmuntran. Men om man vill gå till mötes ett sådant krav — och det tror jag att vi vilja allesamman — då får man väl se till att man ger en uppmuntran, som det är något värde med. Man får se till, att man inte ger ett sken av uppmuntran, som inte har någon reell betydelse.

Den siste talaren yttrade, att läget i själva verket inte blivit förändrat sedan i fjol, eftersom jordbrukarna fortfarande äro i betryck. Det har emellertid inträtt en förändring, och den har gått i en sådan riktning, att ett bifall till motionerna inte kan ha någon verkan, nämligen därhän att vi nu ha ett sådant exportöverskott på dessa varor, att ett åsättande av tull, som jag nyss sade, endast skulle bli ett sken utan någon reell betydelse.

Herr Sederholm har nämnt, att produktionsområdena äro olika och att man för Norrlands vidkommande skulle kunna vänta sig en prisförhöjning, om högre tull åsattes, till exempel på kött och smör. Det är möjligt, men så vitt jag vet ha norrlänningarna inte själva påyrkat någon sådan tull, åtminstone är det ingen landsopinion ifrån Norrland, som gör det. Jag föreställer mig, att norrlänningarna ha det förståndet, att de inse, att vi måste komma i gång med arbetet, att vi måste ordna det så, att vi kunna konkurrera på exportmarknaden. Deras exportvara är ju företrädesvis trä, och just i dessa dagar pågår ju strid emellan sågverksägarna och arbetarna angående betalningen för arbetet. Men det är ju klart, att i den mån man höjer priset på deras livsmedel, blir det svårare för dem att komma överens om arbetslönen, svårare att komma till ett sådant resultat, att sågarna kunna komma i gång, så att

vi kunna fortsätta med den konkurrens på det området, som vi under det sista året så lyckligt kommit till.

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

Det har yttrats här, att det är brådska å färde för att hjälpa jordbrukarna. Ja, men det är också brådska å färde för att få exportmarknaden i ordning, och jag påpekar, att den omständigheten att vårt lands näringsliv och våra ekonomiska förhållanden stå så pass bra, som de göra, just beror på att vi kunnat skicka ut trä, pappersmassa och papper. Ett fördyrande av levnadskostnaderna för de arbetare, som syssla med fabrikationen av dessa varor, skulle ha fördröjt ett sådant ekonomiskt tillfrisknande, som vi ha för ögonen; ett försenande av varornas här i landet förbilligande skulle också ha försenat möjligheten till konkurrens med utlandet och till jämvikt i vårt ekonomiska liv.

Jag vill också, herr talman, fästa uppmärsamheten på en annan omständighet. Vi skulle givetvis inte kunna höja tullarna på dessa finnprodukter utan att finnarna observera det. Men det är en angelägenhet för vårt land att leva i gott förhållande till Finland. Vi inte endast köpa ifrån Finland, utan vi exportera också dit, ty Finland är ett av de land, som ligga så till, att våra industriprodukter där ha en naturlig marknad. En höjning av tullarna på finnvaror skulle givetvis besvaras med en höjning av de finska tullarna på våra produkter, och ett sådant resultat av den ifrågavarande tullförhöjningen från vår sida är sannerligen inte önskvärd.

Jag tror alltså, herr talman, att utskottet står på god grund, när det avstyrker dessa tullförhöjningar, och jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ericson i Oberga och herr Olsson i Golvvasta vid betänkandet avgivna reservationen, i vad den avsåg rubriken nr 51 i tulltaxan; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan,* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 4 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ericson i Oberga och herr Olsson i Golvvasta vid betänkandet avgivna reservationen, i vad den avser rubriken nr 51 i tulltaxan.

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;
Nej — 47.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

Herr **Gabrielsson**: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag haft den äran att frambära den motion angående höjning av tull å ost, som avses i punkt 3 i bevillningsutskottets förevarande utlåtande, skall jag be att få säga några ord i den frågan.

Liksom en del föregående talare tror även jag, att det är nära nog omöjligt att överbevisa kammaren om nyttan av denna tull, men icke förty anser jag, att det finns en hel del skäl, som tala för densamma och vilka jag nu ber att få i korthet andraga.

Jag vill då först säga, att jag tror att man genom att tillmötesgå det i motionen framställda önskemålet till och med i viss mån skulle kunna göra konsumenterna en tjänst, nämligen därigenom att man skulle kunna få en bättre vara här i landet. Samtidigt skulle man kunna göra producenterna den tjänsten att skaffa dem bättre avsättning för ost, ty vi veta ju alla, att det importeras en hel del ost ifrån Finland. Det är visserligen sant, att utskottet visat, att denna import numera icke är lika stor som förut, men icke förty få vi därifrån icke litet av ost, och denna vara kan i kvalitet icke på långt när mäta sig med den svenska, i synnerhet icke med den ost, som tillverkas i min hemtrakt, Västerbotten. Man kan ju lätt konstatera, att man på restauranterna här i Stockholm får till livs synnerligen underhaltiga ostsorter och att den bättre osten inte tages fram. Detta beror på ett visst förhållande, nämligen att fastän den ost, som kan importeras från Finland, är betydligt billigare än den svenska, priset i den allmänna handeln ändå inte uppvisar någon nämnvärd skillnad. Affärsmännen få sålunda större förtjänst på den finska osten, och det är därför, de framhålla den och hellre föra den i marknaden. Skulle man då på den finska osten sätta någon tull, kunde det ju hända, att man inte finge in den i marknaden här, och i stället finge avsättning för den svenska.

Då nu ställningen bland jordbrukarna är sådan — vilket ju också här framhållits — att de i icke så få fall måst inteckna sina hemman för att kunna betala sin skatt och mejerilokalerna samtidigt äro fulla med ost, som icke finner avsättning i den utsträckning, den kan tillverkas, åtminstone icke till de pris, den kostar att producera, då tycker jag för min del, att det är en rimlig och billig begäran, att riksdagen skulle tillmötesgå detta krav.

Redaktör Pers nämnde, om jag förstod honom rätt, att vi måste stå väl hos finnarna, därför att vi ha också export dit. Jag tror emel-

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

lertid inte, att man för att stå väl med ett grannland behöver underlåta att skydda sitt eget land för konkurrens med en valuta, som gör det omöjligt för de inhemska varorna att finna avsättning. Herr Pers sade, att man inte skulle fördyra prisen särskilt i de norrländska bygderna, men jag tror, man inte behöver befara det i detta fall. I stället vinner man, som jag från början nämnde, att man kan få en bättre vara, när man förbrukar vad vi kunna producera inom landet i stället för att importera en underhaltig vara och sedan i någon mån sälja av det egna. Det har nämligen i fråga om smör framhållits, att om man importerar billigare smör från Finland, kan man sälja det bättre, men jag tror inte, tillvägagångssättet är att rekommendera.

Jag skall inte vidare beklaga mig över jordbrukets ställning, och jag skall inte heller vidare ingå på någon längre diskussion i denna fråga, då jag liksom en del föregående talare anser det vara omöjligt att få någon ändring. Jag vill emellertid under framhållande av dessa synpunkter hemställa till kammaren att tillmötesgå det i förevarande motion framställda kravet om tull på ost, och ber alltså att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Ericson i Oberga och Olsson i Golvvasta.

Herr **Wigforss:** På samma gång jag yrkar bifall till utskottets hemställan, ber jag att få erinra om, att enligt i utskottets betänkande anförda siffror äro importen av ost från Finland icke särdeles stor. Om kammarens ledamöter icke läst detta, vill jag nämna, att under det man beräknar produktionen av svensk ost till något över 18,000 ton, är importen från Finland för vars skull man vill höja tullen till dubbla beloppet, icke mer än 458,471 kilogram!

Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wohlin:** Utskottet förklarar, att det vid behandlingen av denna fråga utgått från enahanda synpunkter som de närmast föregående årens bevillningsutskott och riksdagar anlagt på ärendet. Jag erinrar om att utskottet förra året hänvisade till tull- och traktatkommitténs uttalande i valutafrågan, vari kommittén förklarade att vi böra undvika stora svängningar uppåt och nedåt i den allmänna prisnivån samt framför allt en allmän inflationspolitik. Såsom jag i fjol framhöll, var detta skäl redan då ohållbart, ty en liten provisorisk tullförhöjning på en sådan artikel som ost kan omöjligen åstadkomma »stora svängningar uppåt eller nedåt i den allmänna prisnivån» i vårt land, och det åberopade skälet är i år lika litet giltigt som vid det föregående tillfället. Jag får vidare erinra om att det här gäller tull å en vara, som tillhör gruppen av »jämförelsevis allmänt förbrukade, men umbärliga varor». Osten konsumeras icke företrädesvis av personer, som tillhöra de ekonomiskt svagast ställda i vårt land. Det råder verkligen otillfredsställande förhållanden på ostmarknaden här i landet. Stockholmsmarknaden kännetecknas till exempel av stor införsel av utländska ostslag, tillverkade bland annat i det land, som här blivit

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

omnämnt, under det att flera av de gamla svenska ostsorterna trots sin utmärkta beskaffenhet icke kunna här avsättas. Såsom en ärad talare redan nämnt, måste osten flerstädes upplagras vid de svenska mejerierna, exempelvis i Västerbotten. Frakterna ställa sig mycket ogynnsamma i avseende å denna artikel, särskilt då det gäller ett sådant produktionsområde som Västerbotten, under det att frakterna från Finland till Stockholm äro väsentligen gynnsammare. Vidare vill jag anmärka på den egendomliga uppfattning, som städse är vägledande för bevillningsutskottets majoritet vid behandlingen av de senaste årens tullfrågor. Bevillningsutskottet brukar icke sällan gå med på förhöjningar av tullar, som hava karaktären av vad bevillningsutskottet betecknar såsom finanstullar, men så fort ett element av skyddstull kommer in i en tullfråga, så är bevillningsutskottet obevekligt och avslår konsekvent alla framställningar om ett något förbättrat tullskydd. Nu är det visserligen sant att den förevarande tullen har karaktären av en skyddstull, men den har jämväl karaktären av en finanstull och detta i ganska hög grad. Icke minst i de nuvarande statsfinansiellt så svåra tiderna borde detta hava mera beaktats av utskottet än som här varit fallet. Slutligen får jag, med avseende å den handelspolitiska sidan av ämnet, som den ärade talaren på västmanlandsbänken berörde, som min uppfattning uttala, att ett bifall till denna blygsamma och väl motiverade önskan från en stor grupp av svenska producenter ingalunda kan befaras medföra några mera betänkliga konsekvenser. Vårt broderfolk i öster består av så skickliga ekonomer, att det måhända skulle förvåna sig mera om vi här i Sverige av rädsla för repressalier underläte att vidtaga för vårt näringsliv önskvärda åtgärder, än det skulle förvåna finländarna om vi vidtoge dem.

Jag får, herr talman, yrka bifall till förslaget om den provisoriska tullförhöjningen, d. v. s. bifall till den av herrar Ericson i Oberga och Olsson i Golvvasta anförda reservationen vid denna punkt.

Herr **Rune:** Herr greve och talman. Det är med denna sak i stort sett som det är med de andra frågor, vi här behandlat. Det är fråga om vi skola fördyra levnadsomkostnaderna för svenska folket och därigenom föranleda, att man får en ofördelaktig ställning för vår exportindustri beträffande konkurrensen på världsmarknaden. Denna artikel, osten, är visserligen icke någon stor artikel för folkförsörjningen, men uppenbart är att det är en artikel, som ingår i folkets levnadsbehov i rätt avsevärd grad, och om man fördyrar på en eller annan punkt sådana varor, är det klart, att man icke kan existera för samma pris eller till samma kostnad som förut. Då det här var fråga om en annan punkt talade man om, att det var klart, att de stora arbetstvister, som pågå, bleve svårare att lösa i den mån levnadsförnödenheterna bleve fördyrade för det arbetande folket. Det är sålunda ett stort allmänt intresse att undvika sådan fördyring. För övrigt vill jag säga, att detta skydd spelar en ganska liten roll för producenterna, och jag tror icke man kan påstå, att artikeln ost står i något sällsynt

lågt pris i förhållande till det som existerade före kriget. Jag känner mig således icke i någon mån övertygad genom det herr Wohlin anförde här, utan ber att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

Herr **Rosén:** Det är alldeles riktigt, vad den ärade motionären anförde, att Västerbottens mejerier ha svårt med avsättningen av sin ost. Detta beror emellertid enligt min uppfattning icke på importen från Finland, som är jämförelsevis obetydlig, utan därpå att Västerbottens mejerier icke ordnat försäljningen av ost på förnuftigt sätt. Frågan har diskuterats under många år, men utan resultat. Då man löst denna fråga, bör det icke bliva svårt att få god betalning för osten. Nu få mejerierna för litet, men den är dock alldeles för dyr, exempelvis i Stockholm, beroende på mellanhändernas oskäligt höga förtjänst. — Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Gabrielsson:** Den föregående talaren sade, att den bristande avsättningen på ost berodde på att man icke ordnat försäljningen på förnuftigt sätt. Häremot får jag, beträffande försäljningen, nämna, att man gjort allt möjligt för att ordna denna sak, men grossisterna i Stockholm äro de, som bestämma priset, och man får egentligen icke förvåna sig över att de hellre försälja en vara, på vilken de förtjäna dubbelt så mycket som på en annan. Den finska osten är, beroende på valutaförhållandena, billigare i inköp och man vill från grossisternas sida icke göra något för att underlätta försäljningen av Västerbottensosten.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ericson i Oberga och herr Olsson i Golvvasta vid betänkandet avgivna reservationen, i vad den avsåg rubriken nr 137 i tulltaxan; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gabrielsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 4 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ericson i Oberga och herr Olsson i Golvvasta vid betänkandet avgivna reservationen, i vad den avser rubriken nr 137 i tulltaxan.

Om höjda tullsatser för vissa animaliska jordbruksprodukter. (Forts.)

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 44.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Punkten 4.

Herr **Gabrielsson:** På grund av de skäl, jag förut anfört beträffande osten, hemställer jag vid denna punkt om bifall till den av herrar Ericson i Oberga och Olsson i Golvvasta avgivna reservationen.

Herr **Wigforss**: Jag får yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ericson i Oberga och herr Olsson i Golvvasta vid betänkandet avgivna reservationen, i vad den avsåg rubriken nr 138 i tulltaxan; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 5, i anledning av väckt motion om tull å kokta räkor.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr statsrådet *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 74, angående pension å allmänna indragningsstaten åt vissa i lantförsvarets tjänst anställda eller förut anställda personer,

nr 75, angående pensionsförbättring åt löjtnanten T. W. Lennartz;

nr 76, angående fortsatt provisorisk giltighet av avlöningsreglementet den 29 juni 1921 för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid armén och marinen;

nr 77, angående pensionsförbättring åt förre verkmästaren S. Pehrsson; samt

nr 85, angående ändring av belysningssystemet vid garnisonssjukhuset i Stockholm.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 6, i anledning av väckt motion angående tullsatsen å vissa slag av mattor.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. delgivning av kronoombudens anmärkningar mot taxering m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 7, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, väckta, den ena i första kammaren, nr 106, av herr *Reuterskiöld* m. fl., den andra i andra kammaren, nr 167, av herr *K. A. Westman* m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville besluta sådana ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering att dels i § 23 och i § 44 eller å annat lämpligt ställe infördes föreskrifter därom, att anmärkningar, som av kronans ombud hos prövningsnämnd framställdes mot taxering eller deklaration av viss skattskyldig, skulle på enahanda sätt som taxeringsnämnds beslut om avvikelse från hans deklaration delgivas den skattskyldige inom viss tid före prövningsnämnds sammanträde, dels ock t. ex. i § 43 infördes en bestämmelse därom, att prövningsnämnd icke skulle äga att ändra taxeringsnämnds beslut, där ej för gjort ändringsyrkande tillräcklig bevisning förebragts.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner I: 106 av herr Reuterskiöld m. fl. och II: 167 av herr K. A. Westman m. fl., om vissa ändringar i förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Reuterskiöld**: I den motion, över vilken bevillningsutskottets förevarande betänkande avgivits, har yrkande framställts angående ändring i förordningen angående taxeringsmyndigheterna och förfarandet vid taxeringen i två avseenden. Motionärerna ha härvid tänkt sig, att ändringen skulle ske i själva författningen, emedan dessa författningar ligga helt och hållet och uteslutande under riksdagens egen prövning, men det finnes naturligtvis även andra vägar att gå för att nå målet än genom en uttrycklig textförändring. Utskottet har i avseende å det ena yrkandet här avgivit en motivering, som är en auktoritativ och enhällig förklaring i *just den riktning, som motionens yrkande går*. Utskottet har ansett, att redan den nuvarande författningstexten medgiver en sådan tolkning, som motionärerna anse böra fastslås genom ändring av lagtexten, och utskottet har vidare uttalat (på sidan 7), att denna tolkning också bör tillämpas i det fall, som motionärerna speciellt avsett och som utskottet själv närmare preciserat. En sådan auktoritativ tolkning är naturligtvis icke alldeles detsamma som en autentisk, av riksdagen själv gjord, men om riksdagen under debatten lämnar denna motivering utan anmärkning, kan man säga, att riksdagen åtminstone icke gjort någon invändning mot utskottets uppfattning, och då riksdag och utskott på detta sätt tolkat författningen, ha motionärerna *vunnit vad de i detta stycke velat vinna*, och därför skulle jag icke haft anledning att med avseende å detta göra annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, om det icke varit så, att utskottet i den andra

Ang. delgivning av kronoombudens anmärkningar mot taxering m. m. (Forts.)

punkten haft ett yttrande, som jag för min del icke kan lämna oemotsagt, för att icke det också må stå såsom en ovillkorlig auktoritativ tolkning på samma sätt som i den första punkten.

Den andra punkten avser motionens yrkande att ingen ändring må ske inom prövningsnämnden i taxeringsnämnds beslut utan att det föreligger tillräcklig bevisning, och mot detta yrkande har utskottet gjort tre invändningar. Den första är, att motionärerna förklaras icke hava »närmare för sig klarlagt de konsekvenser, en sådan anordning skulle medföra». Denna invändning står och faller med de två andra, och den andra invändningen är, att utskottet framhåller »oegentligheten av att med bevisföreskrifter binda en nämnd, som har att ex officio verkställa uppskattning av de skattskyldigas inkomst- och förmögenhet». Det tredje skälet är att »verkningarna av sådana bevisföreskrifter sannolikt främst skulle drabba de skattskyldiga, för vilka möjligheten att vinna ändring i av taxeringsnämnden åsatta taxeringar säkerligen komme att väsentligt försvåras».

Samtliga dessa tre invändningar äro enligt min mening fullkomligt felaktiga. Vad den sista beträffar, att verkningarna sannolikt först och främst skulle drabba de skattskyldiga, tillåter jag mig fråga, huruvida en skattskyldig, som klagar hos prövningsnämnden över taxeringsnämndens beslut, icke redan nu nödgas att hos prövningsnämnden anföra bevis för sitt ändringsyrkande i fråga om taxeringen, om det skall tagas hänsyn till det. Att han skulle komma i sämre ställning, om bevisföreskrifter infördes för prövningsnämnden, har jag mycket svårt att tänka mig. Det kan sägas, att kronoombudet kan göra anmärkningar och att den skattskyldige kommer i en sämre ställning, om han nödgas motsatsbevisa vad kronoombudet yrkat, men icke lärer han komma i sämre ställning än nu, då det fastslagits, att kronoombudets anmärkningar i stort sett icke delgivits honom! Jag kan icke finna, att det har något som helst berättigande, men även om det hade berättigande, även om kronoombudets anmärkningar och den bevisning han eventuellt hade, delgåves den skattskyldige, kan jag icke finna annat, än att antingen finner denne, att anmärkningen är felaktig och att han kan motbevisa den samma, och då gör han det, eller också kan han det icke och då undvikes hela den onödiga proceduren, ty vid sådant förhållande är det ju uppenbarligen överflödigt att taga prövningsnämndens tid i anspråk.

För det andra säger utskottet, att det vill framhålla oegentligheten av att med bevisföreskrifter binda en nämnd som har att ex officio verkställa uppskattning av de skattskyldigas inkomst och förmögenhet. Ja, mina herrar! Det är just den springande punkten. En taxeringsnämnd och prövningsnämnd bör, kan man ju säga, ha rätt och frihet att ex officio verkställa en diskretionär taxering. Även om det också var på detta sätt förr, före deklarationspliktens så totala genomförande som nu är fallet, vågar jag påstå, att det nu alls icke är förhållandet; det är nu omöjligt att fasthålla, sedan vi fått deklarationerna, och sedan författningen blivit byggd på grundsatsen, att deklarationen skall vara fullständig och ligga till grund för det hela. Den gamla fria uppskattningen

Ang. delgivning av kronoombudens anmärkningar mot taxering m. m. (Forts.)

var grundad på att deklarationsskyldighet icke fanns, den var grundad på att man skulle så att säga gå på känn; denna nämnd skulle på grund av sin egen kännedom om förhållandena pröva de enskildes skatteförmåga, men i och med det att vi infört skyldighet att på heder och samvete deklarera, följer enligt min mening helt naturligt, att nämndens befogenhet kommer att vara väsentligen begränsad i alla de fall, då den anser att deklarationen är riktigt avgiven, varemot rättelse fortfarande är möjlig, så framt formella felaktigheter i deklarationen föreligga, dock endast till enlighet med lagen och icke efter skön. En ändring efter skön är principiellt möjlig endast om materiellt sett deklarationen är felaktig. Men det senare lär väl icke få antagas vara fallet, utan att det verkligen styrkes; vid sådant förhållande blir den fria uppskattningen för *prövningsnämnden* undantag och ej regel. Och för dessa undantag skulle givetvis bevisreglerna ej gälla.

Nu kan man invända, och motionärerna hava också erkänt, att våra deklarationsformulär och våra deklarationsföreskrifter äro sådana, att felaktigheter kunna begås oavsiktligt och omedvetet och att det därför för närvarande är omöjligt att binda *taxeringsnämnderna* vid vissa föreskrifter. Men härav följer ingalunda, att även prövningsnämnderna skola vara lika obundna. Taxeringsnämnderna, som äro lokala, böra såsom underinstanser med hänsyn till den nuvarande ofullkomligheten i taxeringsväsendet ha kvar sin fria uppskattningsrätt, men *prövningsnämndernas* befogenhet bör i regel icke sträcka sig längre än till att pröva taxeringsnämndernas beslut och fastställa desamma, för så vitt det icke bevisas, att de äro felaktiga. Att tillerkänna prövningsnämnderna en friare befogenhet, vad skulle det betyda? Helt enkelt det, att kronoombudens anmärkningar utan vidare bevis bleve godtagna, och kronoombudens yrkanden avse ofta en ren diskretionär höjning av taxeringen, därför att den deklarerade inkomsten ansetts »böra» vara högre, d. v. s. en beskattning göres utan att de av riksdagen fastställda grunderna visats vara tillämpade. Huru skulle det i så fall gå med den fria beskattningsrätt, som enligt grundlagen är tillförsäkrad svenska folket?

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att till bemötande upptaga utskottets första invändning mot motionärernas yrkande, nämligen att motionärerna icke skulle ha närmare för sig klarlagt de konsekvenser ett införande av bevisregler för prövningsnämnd skulle medföra. Jag undrar, om det icke snarare är så, att bevillningsutskottet icke för sig klarlagt de konsekvenser vårt nutida skatteväsende och vårt moderna deklarationsförfarande medför eller bör medföra. Om svenska folket skall bevara sin självbeskattningsrätt, kan detta icke numera ske i den formen, att man har sådana fria nämnder, som tekniskt icke äro inne i alla författningar. Ty i så fall skulle det bli det kamerala elementet, landskamrerarna eller kamreraren vid Överståthållareämbetets avdelning för uppbördsärenden eller de som tjänstgöra i dessas ställe, det skulle bli kronoombuden, som bleve de avgörande, och hela beskattningen skulle komma att bli en teknisk fråga, som det skattskyldiga folket

Ang. delgivning av kronoombudens anmärkningar mot taxering m. m. (Forts.)

över huvud taget icke kunde taga någon effektiv befattning med. Om vi skola bevara den fria beskattningsrätten, om vi skola verkligt kunna pröva egna beskattningsfrågor och om enskilda skattskyldiga skola deklarera på heder och samvete i enlighet med av riksdagen antagna författningar, om vilka man uttalat önskemålet att de måtte förenklas och icke ytterligare invecklas, såsom tendensen hittills varit, så vill jag för min del säga, att jag icke kunnat i något avseende anse utskottets yttrande angående bevisskyldigheten vittna om önskvärd uppskattning av dessa synpunkter.

Till sist vill jag tillägga, att jag tror, att utskottet missuppfattat, vad motionärerna föreslagit. Det är icke meningen att införa några utförliga och deltajerade bevisregler. Jag vill tvärtom ha så få författningsbestämmelser som möjligt. Men vad motionen velat ha fastslaget är, att hos prövningsnämnd bevisbördan icke skall så omkastas, att den alltid lägges å den skattskyldige. Härav följer klart, att för kronoombuden viss bevisskyldighet måste krävas, i vilken grad må lämnas därhän — i administrativa mål gälla icke vanliga processregler — men den skattskyldige kan icke åläggas bevisskyldighet för att kronoombudets anmärkningar äro felaktiga, med mindre åtminstone någon bevisning förebragts från kronoombudet.

Om det vore någon idé med att yrka avslag på motiveringen, skulle jag göra det rörande denna punkt. Men då det nu icke är fråga om någon riksdagsskrivelse och då jag anser det vara oformligt att yrka avslag på en motivering, som är utskottets och med vilken riksdagens kamrar icke ha något annat att göra än att debattera om densamma och godkänna eller ogilla dess kläm, har jag, herr förste vice talman, begärt ordet endast för att uttala med avseende å första punkten och dess motivering, med vilken motionärerna äro fullt tillfredsställda, vårt instämmande med utskottets ståndpunkt, men med avseende å andra punkten och dess motivering, att motiveringen är sådan, att motionärerna icke kunna på något sätt godkänna densamma. Vid en kommande riksdag förbehålla vi oss därför möjlighet öppen att komma med de förnyade förslag, vartill omständigheterna kunna föranleda, och under sådana förhållanden skall jag, herr förste vice talman, icke göra något yrkande.

Friherre **Fleming:** Då den föregående ärade talaren icke gjorde något yrkande, kunde det måhända anses onödigt, att jag här uppträder, men jag ber i alla fall att få säga ett par ord.

Jag tror icke, att det är så farligt med att bevillningsutskottet missförstått motionärerna, men det är ju intet skäl uti att diskutera om var missförståndet ligger. Utskottet har sagt, att motionärernas yrkande om införande av bevisregler för prövningsnämnd synes ha framställts utan att motionärerna närmare för sig klarlagt de konsekvenser en sådan anordning skulle medföra. Är det motionärernas mening att lägga om beskattningsinstanserna så, att taxeringsnämnderna först skola verkställa beskattningen och prövningsnämnderna sedan icke få sysselsätta sig med annat än att granska vad taxeringsnämnderna gjort och endast i

Ang. delgivning av kronoombudens anmärkningar mot taxering m. m. (Forts.)

det fall ändra taxeringsnämndernas beslut, att desamma bevisas vara felaktiga, så får man göra om hela beskattningsförordningen, och då får kronoombuden en helt annan funktion än som enligt nu gällande bestämmelser åligga dem. Vid 1922 års riksdag beslöts en omläggning av prövningsnämndernas arbete, gående ut på i främsta rummet att bereda kronoombuden möjlighet att i större omfattning och med större noggrannhet än tillförne utföra granskningsarbetet. Konsekvensen härav ha åtminstone icke motionärerna dragit, utan om deras förslag skulle vinna bifall, måste det bli en grundlig omläggning av hela skattesystemet. I alla instanser ligger för närvarande bevisskyldigheten på den skattskyldige och icke på beskattningsmyndigheterna. Om målet kommer till kammarrätten, icke är kammarrätten bevisskyldig, utan den skattskyldige är bevisskyldig, och i kammarrättens utslag heter det vanligen, att som klaganden icke förebragt bevisning, har någon ändring icke kunnat ske.

Den föregående ärade talaren sade, att om man skall bevara svenska folkets fria beskattningsrätt, detta icke kunde ske annorledes än genom förenklade och klarare bestämmelser, och härutinnan vill jag till fullo instämma med honom. Såsom det nu är, blir det alltid skriverier och trassel, beroende på de lappningar och skatteförordningar, som göras år efter år, och man har därför även i år försökt att så mycket som möjligt undvika ändringar. Jag tror att orsaken till detta trassel är att söka däri, att det icke finnes någon ledande princip i fråga om inkomst- och förmögenhetsbeskattning, det har blivit detaljbestämmelser på alla områden. Författningens anda är borta, det är ett blint lydande av vissa detaljbestämmelser; det är härifrån trasslet kommer, och kunde man få någon ändring härutinnan, så vore det ytterst önskvärt.

I detta sammanhang vill jag säga, att, då man kommer in på frågan om att göra om skattelagarna, det vore önskvärt, att man icke ena gången toge upp statsbeskattningen och andra gången den kommunala beskattningen, ty dessa båda hänga tillsammans. För den skattskyldige är det den sammanlagda beskattningen till stat och kommun, som är det betydelsefullaste. Detta sammanhang förbises mycket ofta, man ser varje sak för sig.

Mot utskottets yttrande, att verkningarna av bevisföreskrifter för prövningsnämnd sannolikt skulle vara de skattskyldiga till mera skada än nytta, opponerade sig den föregående talaren synnerligen skarpt. Jag håller fortfarande på, att utskottet kan stå även för detta yttrande. Om vi tänka oss det fallet, att en av en skattskyldig avgiven deklaration icke följes av taxeringsnämnden, så får den skattskyldige underrättelse härom. Han klagar då hos prövningsnämnden, men under tiden har kronoombudet kanske hittat på något annat skäl för avvikelse från deklarationen och på grund därav framställt yrkande därom, och härom får också den skattskyldige underrättelse. Så förklarar han sig häröver och har att hos prövningsnämnden förebringa motbevisning, det vill säga att prövningsnämnden blir en domstol med vanligt bevisförfarande.

Ang. delgivning av kronoombudens anmärkningar mot taxering m. m. (Forts.)

Kommer så målet till kammarrätten och den skattskyldige därstädes icke kan förete andra bevis än dem, som redan framkommit hos prövningsnämnden, så lärer det icke förbättra hans sak utan snarare tvärtom. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Reuterskiöld**: Herr förste vice talman, endast ett par ord till beriktigande.

Motionärerna hava naturligtvis aldrig tänkt sig något sådant som att prövningsnämnd skulle bli bevisskyldig för sitt beslut. Prövningsnämnd har däremot att pröva det förebragta bevismaterialet för inom den gjort ändringsyrkande, detta må nu ha kommit från den skattskyldige eller kronoombudet eller ledamot. Prövningsnämnd kan icke själv förebringa bevisning. Men den bör icke heller kunna fatta beslut, utan att de yrkanden som framställts verkligen blivit tillräckligt styrkta; ändring bör ej få ske, blott därför att det yrkats, eller därför att den skattskyldige icke visat dess oriktighet, t. o. m. utan att därtill hava fått tillfälle.

Herr **Svensson, Ernst**: De ändringar i förordningen om taxeringsmyndigheterna och förfarandet i taxering, som föreslås i den föreliggande motionen, avse tydligen i främsta rummet inkomst- och förmögenhetsskatten. Motionärerna åsyfta ett införande av sådana föreskrifter, att den skattskyldige må beredas tillfälle att yttra sig om av prövningsnämnd ifrågasatt ändring av deklaration eller ändring av taxeringsnämnds beslut i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatt, innan prövningsnämnds beslut fattas, samt att prövningsnämnd skall åläggas att förebringa bevis för det berättigade i dess ändringar.

Enligt utskottets mening är det förstnämnda önskemålet redan så till vida realiserat, som den eftersträvade kommunikationen mellan skattskyldig och prövningsnämnd i allmänhet äger rum i den formen, att kronoombuden, innan de intaga slutlig ställning i anmärkningsärende, pläga inhämta upplysningar av den skattskyldige rörande dennes inkomstförhållanden.

Jag vill ej uttala mig om huruvida denna metod vunnit en mera allmän tillämpning i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatten. Däremot anser jag mig böra i detta sammanhang upptaga frågan om prövningsnämnds förfarande gent emot skattskyldig, då det gäller fastighetstaxeringen, även om denna fråga kan anses i viss mån falla utanför ramen för den föreliggande motionen. I detta avseende kan man nämligen konstatera, att det föreligger en iögonfallande brist i fråga om kommunikationen mellan prövningsnämnd och skattskyldig, en brist, som många gånger visat sig synnerligen kännbar för den sistnämnda parten.

På många håll i vårt land har man kunnat konstatera en benägenhet hos prövningsnämnderna att i väsentlig grad frångå taxeringsnämndernas beslut i fråga om fastighetstaxeringen. Där så skett ha de skattskyldiga ej beretts tillfälle att framlägga sin synpunkt på saken för prövningsnämnden. Denna har fattat sitt beslut utan att höra den skatt-

Ang. delgivning av kronoombudens anmärkningar mot taxering m. m. (Forts.)

skyldige och för att vinna en ändring, har för denna ingen annan utväg stått öppen än att hänvända sig till kammarrätten. Av skäl som i motionen anföras i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatten uteblir emellertid ofta en sådan hänvändelse till den högre instansen, hur berättigad den än kan synas. Följden blir att prövningsnämndens beslut fastslås ehuru uppenbara skäl mången gång synes tala för en ändring.

I Skaraborgs län har sålunda i det stora flertalet socknar dylika ändringar av taxeringsnämndens fastighetstaxeringar företagits av prövningsnämnden. En höjning av taxeringsvärdena med upptill 40 procent har ägt rum. I en del fall har man hos kammarrätten sökt ändring i prövningsnämndens beslut, i andra har man låtit sig nöja därmed med hänsyn till att denna utväg är både kostsam och besvärlig och skatten i varje fall trots besvären måste erläggas. Ett allmänt missnöje råder emellertid med de talrika fallen av generellt höjda taxeringsvärden för fastigheterna inom socknarna.

Det är tydligt att ett förfaringssätt sådant som det i motionen angivna även beträffande fastighetstaxeringen skulle vara på sin plats. Om vederbörande fastighetsägare bereddes tillfälle att yttra sig över prövningsnämndens ändringsförslag, skulle säkerligen många orättvisor kunna förebyggas. Den kännedom om en fastighets värde i jordbruksavseende, som måste ligga till grund för en rättvis upptaxering, kan givetvis ej förefinnas hos prövningsnämnden, vilken omöjligt kan äga den vidsträckta lokalkunskap, som härvidlag måste anses viktigast. En dylik lokalkunskap finnes emellertid inom taxeringsnämnderna. Det synes därför vara en rimlig begäran att då prövningsnämnden går att vidtaga en betydelsefull ändring i denna taxeringsnämndens på lokalkännedom fotade fastighetstaxering, åtminstone i någon mån den lokala synpunkten på frågan kunde bli hörd. Detta låter enligt min mening bäst göra sig i den form motionärerna föreslagit.

Jag är fullt medveten om att en dylik reform ej står att vinna i samband med riksdagens behandling av föreliggande fråga. Då denna emellertid står i så intimt samband med det spörsmål, som jag här i korthet vidrört, har jag dock ej kunnat underlåta att begagna tillfället att söka påkalla kammarens intresse för ett önskemål, som jag vet delas av många jordbrukare i vårt land.

Jag har, herr förste vice talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställning om anslag till arvoden och ortstillägg åt viss extra personal i utrikesrepresentationen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning rörande anslag till fält- och fälttjänstövningar;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till utgifter för kapitalökning för vissa under ecklesiastikdepartementet hörande ändamål;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för expeditionsvakten vid postverket E. G. Andersson med flera från skyldighet att gälda vissa skadestånds- och ersättningsbelopp; samt

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående finansiering av Ostkustbanan.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal.

Föredrogs ånyo bankoutskottets memorial nr 12, med förslag till bestämmelser rörande avlöningen för de hos kamrarna och utskotten samt i riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktbetjänte.

I en till bankoutskottet avlåten, den 10 februari 1923 dagtecknad skrivelse hade kamrarnas herrar talmän, med överlämnande av ett på uppdrag av fullmäktige i riksgäldskontoret av särskilda kommitterade utarbetat förslag till bestämmelser rörande avlöningen för de hos kamrarna och utskotten samt i riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktbetjänte, anfört, *att,* sedan på talmännens anmodan riksdagens kanslideputerade till talmännen inkommit med yttrande i ämnet (kanslideputerades tryckta memorial nr 2), frågan behandlats vid nämnda den 10 februari hållet talmanssammanträde, vid vilket jämväl de ständiga och tillfälliga utskottens ordförande samt kanslideputerade närvarit, *att* vid sammanträdet ansetts, att frågan om sättet för tillsättning av den person, som skulle upprätta riksdagsregistren, och kontrollanten å samma arbete jämte i samband därmed stående spörsmål borde upptagas till prövning först sedan kanslideputerade inkommit med ett i deras memorial i sådant avseende bebådat yttrande och att förty 9 § i ovannämnda kommitterades förslag till avlöningsbestämmelser icke för närvarande borde godkännas, men att i enlighet med den mening, som beträffande övriga delar av kommitterades förslag gjort sig gällande hos flertalet av de i sammanträdet deltagande, talmännen finge föreslå, att ifrågavarande förslag måtte godkännas.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *Julin* väckt, till utskottet hänvisad motion nr 161, däri hemställts,

1:o) att riksdagen måtte besluta att för innevarande år icke göra ändring i 1919 års avlöningsbestämmelser för riksdagens personal,

2:o) att riksdagen, i huvudsaklig överensstämmelse med bankoutskottets memorial nr 39 vid 1922 års riksdag, måtte besluta att tillika innevarande år tillerkänna dels de hos riksdagen anställda tjänstemän, som tillika innehade statstjänst, ersättning med ⅔ av de avlöningsförmåner i statstjänst, de visat sig hava avstått på grund av tjänstgöring

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

hos riksdagen, dels ock de hos riksdagen under pågående riksdag tillfälligt anställda vaktbetjänte, som innehade statstjänst, ersättning för mistade löneinkomster, i den mån de styrkte, att de innevarande år nödgats i och för riksdagstjänstgöring avstå större andel av sina fastställda löneförmåner i statstjänst än under motsvarande del av riksdagstjänstgöring år 1921 varit förhållandet, samt

3:o) att utredning rörande riksdagens personals avlöningsfråga i dess helhet måtte, med ledning av hos kommitterade tillgänglig statistik och eljest införskaffade uppgifter, äga rum under nu pågående riksdag och att sålunda utarbetat förslag måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i nu föredragna memorial under åberopande av vad däri anförts och med förmälan, att utskottet framdeles komme att avgiva utlåtande beträffande innehållet i 9 § av kommitténs förslag, hemställt, att riksdagen, med avslag å förevarande motion I: 161, måtte i övrigt godkänna här ifrågavarande förslag till bestämmelser rörande avlöningen för de hos kamrarna och utskotten samt i riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktbetjänte, dock att i fråga om arvode till sekreterare i tillfälligt utskott under innevarande riksdag skulle iakttagas vad utskottet i berörda avseende i memorialet föreslagit.

Herr **Julin:** Herr talman! Frågan om avlöningsbestämmelser för riksdagens personal ligger nu på kammarens bord för avgörande. Frågan togs upp under förra riksdagen, och riksdagen gav då riksgäldsfullmäktige i uppdrag att avgiva förslag, som för det första skulle avse frågan om den ersättning, riksdagen hade att betala till sin personal, och för det andra den ersättning, som riksdagen borde betala till dem bland denna personal, som voro anställda i statens tjänst och på grund av sitt arbete i riksdagen fått avstå viss del av sin avlöning. Riksgäldsfullmäktige tillsatte en kommitté på 7 personer, och denna kommitté framlade förslag den 27 november. Riksgäldsfullmäktiges yttrande över kommitténs förslag avgavs den 16 januari. Riksdagen för sin del remitterade ärendet till talmanskonferensen den 19 januari i år, och den 31 januari avgåvo kanslideputerade på talmännens begäran yttrande över förslaget.

Jag har dragit fram dessa data därför att jag anser och på grund därav motionerat i denna sak, att riksdagens personals avlöningsfråga icke hade behövt avgöras vid en så sen tidpunkt av riksdagen som i dag, den sista februari, alltså då nära 2 månader redan förflutit av den lagtima riksdagen.

Det säger sig självt, att riksdagen om någon bör se till, att den som endast tillfälligtvis anställer arbetare i sin tjänst också samtidigt kan meddela dessa arbetare de avlöningsförmåner, som följa med den tillfälliga tjänstgöringen. Man har här i riksdagen i förväg anställt personal och använt densamma i två månaders tid, och först nu talar man om, vad ersättning den skall få. Man vet, att riksdagen i allmänhet icke är njugg — det kan riksdagen icke heller vara med det arbete, som här presteras. Men icke förty har man på ett par punkter

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

i detta förslag gått rätt hårdhänt fram mot tjänstemännen. Särskilt för min egen del har jag haft tillfälle att se och tänka på de tillfälliga utskottens sekreterare, vilka äro bland de få tjänstemän, som direkt komma att lida minskning i sin fasta avlöning, om man nu kan tala om någon fast avlöning i riksdagen. Förslaget innebär även en del andra saker, som synas mig betänkliga, och kanske jag återkommer härtill i annat sammanhang. Jag vill nu påpeka, att de som arbetat med denna sak ingalunda själva varit tillfredsställda med resultatet av kommitténs arbete. Det framgår av bankoutskottets memorial sidan 2, att förslaget redan hos talmanskonferensen mötte motstånd. Det var endast flertalet, som biföll det; det fanns alltså opposition där. Kanslideputerade hade redan innan ärendet behandlats i talmanskonferensen opponerat sig, med undantag av ordföranden, von Geijer, mot den av kommittén åt sekreteraren i riksdagens kansli föreslagna månadsavlöningen, i det de ansågo, att nämnda avlöning borde utgå för hel riksdag och icke maximeras, som kommittén föreslagit.

Som herrarna torde ha observerat, är det på det sättet, att sekreteraren i riksdagens kansli får 400 kronor i månaden och sekreterarna i de tillfälliga utskotten 300 kronor i månaden, men de få endast vissa högsta belopp för varje riksdag, i förra fallet 1600 och i senare fallet 1200 kronor.

Bankoutskottet har också tvekat i fråga om kommitténs förslag. Utskottet säger, att kommitténs förslag synes i det hela vara väl avvägt, vilket uttryck visar, att utskottet icke varit fullt belåtet med detsamma. Jag tror, att man av bankoutskottets relation får ett mycket starkt stöd för den mening jag tolkat i min motion, nämligen att denna fråga icke bör avgöras utan ytterligare utredning. Jag skulle därför i detta stycke kunna yrka bifall till motionen. Men då den innefattar en rätt besvärlig punkt, som jag icke kan begära, att allesammans skola sätta sig in uti, kommer jag till ungefär samma resultat, som med motionen avses, nämligen bättre utredning, om jag, såsom jag ämnar göra, yrkar avslag. Då komma automatiskt de nu gällande avlöningsbestämmelserna att gälla, tills ny utredning satts i gång och kamrarna på grund av densamma fattat nytt beslut, vilket givetvis måste komma att träda i tillämpning först från ingången av nästkommande års riksdag, och då kan man redan i god tid bekantgöra avlöningsbestämmelserna beträffande riksdagens personal. Det har man icke gjort i år.

Bankoutskottet har föreslagit antagande av löneförslaget, men till och med bankoutskottet har ansett sig behöva rucka litet grand i fråga om maximeringen av avlöningarna till de tillfälliga utskottens sekreterare. Det är också helt naturligt, att denna maximering måste anses obillig. De tillfälliga utskottens sekreterare ha för den förflutna delen av riksdagen uppburit 500 kronor i månaden eller i närvarande stund bortåt 1.000 kronor. Då maximeringen är satt till 1.200 kronor, skulle de alltså från och med i morgon till inemot midsommar få tjänstgöra för något över 200 kronor. Det kan ingen begära, och det hava ej heller kommitterade begärt. Men bankoutskottet har tydligen trott

att kommitterade vore till den grad hårdhänta, så utskottet har föreslagit en art av tolkning av den sista paragrafen i kommitterades förslag, den 11 §, vilken kammarens ledamöter återfinna här å sidan 5 i bankoutskottets memorial nr 12. Förslagets § 11, som jag alltså här syftar på, stadgar nämligen, att bestämmelserna i förslaget skola tillämpas från och med månaden efter den, varunder dessa blivit av riksdagen antagna, dock med visst angivet undantag. Härav följer utan vidare, att i avseende på de avlöningar, som uppburits enligt gammal stat av tillfälliga utskottens sekreterare och sekreteraren i riksdagens kansli, vilka tjänstemän äro de enda inom riksdagen, som enligt förslaget drabbas av avlöningssänkning och maximering, böra maximeringsbestämmelserna i kommitténs förslag ej äga tillämpning och i följd därav maximering enligt kommitténs förslag endast kunna ifrågakomma för den avlöning, som åtnjutes efter dagen för ett eventuellt ikraftträdande av kommitteförslaget. Att så måste vara förhållandet, framgår därav, att bestämmelserna i avlöningsförslaget eljest, gentemot vad kommitterade som nämnt tydligt uttalat, skulle få tillbakaverkande kraft. När det alltså av denna § 11 tydligt framgår, huru dessa maximeringsbestämmelser skola tillämpas, måste man anse, att bankoutskottets tolkning är oriktig. Den är även felaktig i det avseendet, att det endast talas om sekreterarna i tillfälliga utskott men ej om den med dem likställde sekreteraren i riksdagens kansli.

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

Om nu dessa bestämmelser t. o. m. för bankoutskottet varit så svårtolkbara, att ett sådant misstag kunnat begås, synes även däri ligga ett stöd för ett yrkande, att förslaget nu icke antages i sitt förevarande skick. Då jag, som jag nyss nämnde, icke kan begära, att kammaren här hastigt skall sätta sig in i den jämförelsevis långa kläm, med vilken jag slutat min motion, skall jag, då jag på det sättet vinner ungefär samma resultat, be att få yrka avslag på bankoutskottets memorial nr 12.

Herr **von Geijer:** Den siste ärade talaren, som yrkade avslag på hela det föreliggande förslaget, framhöll, såvitt jag kunde förstå av hans anförande, till stöd för sitt yrkande strängt taget endast det, att han funnit, att vid ärendets beredning meningarna egentligen varit i rätt hög grad delade. Jag kan nu för min del icke se, hur han kommit till en dylik uppfattning. Omständigheterna hava gjort, att jag haft att göra med detta ärende redan för ett år sedan och därpå under hösten samt nu i år, och jag kan tvärtom säga, att jag under mitt deltagande i arbetet fått det intrycket, att det rått en ganska sällsynt enighet rörande principfrågorna.

Då det nu här åberopats, att det på ett ställe använts uttrycket »i det hela väl avvägt» och på ett annat ställe antytts, att i förstärkta talmanskonferensen en eller annan röst höjts för en i något avseende avvikande lösning av frågan och på grund därav yrkats, att vi skola skicka ärendet till ny utredning, vill jag som min mening framhålla, att detta icke skulle tjäna till någonting. Detta ärende har behand-

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

lats så noggrant under fjolårets riksdag, vid det kommittéarbete, som ägde rum i höstas, samt vid förhandlingarna i talmanskonferensen och nu sist i bankoutskottet, att det inte finns det ringaste hopp, att man skulle kunna få fram någon ny synpunkt. Det tror åtminstone icke jag för min del.

I sak framställde talaren ett par anmärkningar angående övergångsbestämmelserna. Det är riktigt, att förslaget på två punkter innebär en maximering. Den ena gäller sekreterarna i de tillfälliga utskotten och den andra sekreteraren hos kanslideputerade eller, som det också kallas, i riksdagens kansli. Beträffande de förra har bankoutskottet vidtagit en förändring på den grund, att kommitténs nu av bankoutskottet upptagna förslag jämväl innehåller en sänkning av deras månadslön. Därigenom skulle kunna inträffa en orättvisa, och denna omständighet har beaktats av bankoutskottet. Den kunde icke rimligtvis göras till föremål för prövning av kommitterade, då saken var beroende på tidpunkten för ärendets avgörande hos kamrarna. Emot bankoutskottets förslag i denna del har jag icke den ringaste anmärkning att göra, och jag förstår verkligen icke, varför den ärade talaren så pass länge uppehöll sig vid denna punkt, då just de synpunkter han ville förfäkta blivit beaktade av bankoutskottet.

Återstår då sålunda sekreteraren i riksdagens kansli. När det är fråga om att sätta en lönesats, kunna givetvis alltid olika meningar göra sig gällande, men den arbetsprodukt, som kräves av ifrågavarande tjänsteman blev efter mitt förmenande så pass noggrant undersökt, som det överhuvud taget är möjligt att göra. Bland kommittérade och, såvitt handlingarna här visa, även annorstädes har ingen gjort gällande den meningen, att det belopp, som här är föreslaget, skulle vara för lågt. Snarare framställdes anmärkningar i annan riktning.

Jag kan icke inse, att den ärade talaren har framhållit någon omständighet, på grund varav hans yrkande borde bifallas. Och då, som jag redan sagt, denna svårlösta fråga — ty det är en svårlöst fråga, där en hel mängd olika synpunkter måste beaktas — nu står inför sin lösning, finner jag, att det skulle vara opraktiskt att ännu en gång draga den under en förnyad prövning, på vars utgång den ärade talaren kanske icke med full visshet kan utöva något inflytande. Det är icke alldeles säkert, att de intressen, för vilka han gör sig till målsman, då verkligen skulle vinna beaktande i sådan mån, som här ändå varit fallet. Det skulle kanske från hans synpunkt sett vara opraktiskt att nu söka fälla detta förslag.

Herr talman! På denna grund och då jag icke kan anse, att vägande skäl hava blivit åberopade för en motsatt uppfattning, ber jag att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr **Julin:** Herr talman! Jag ber att få påpeka, ehuru jag icke tror det är behövligt, att jag i mitt föregående anförande på intet sätt uppehöll mig vid avlöningsbeloppens storlek, utan vad jag vände mig emot, var huvudsakligen tidpunkten, då denna löneregler

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

skulle träda i tillämpning. Det är möjligt, att jag även skulle kunna hava någonting att säga om avlöningsbeloppens storlek, men jag lämnar det därhän, emedan jag tycker, att det skäl, som framfördes, nämligen att det är olämpligt att mitt under pågående riksdag bestämma nya avlöningar för personer, som man anställt efter andra grunder vid riksdagens början, är tillräckligt för att vi här skulle kunna förena oss om avslagsyrkandet.

Dessutom uppehöll jag mig, som herr von Geijer sade, rätt utförligt vid den sista paragrafen, därför att det sätt, varpå den behandlats av bankoutskottet, visar, att den icke är så klar, som den behövde vara. Det är ju ett faktum, att bankoutskottet icke alls hade behövt lämna någon tolkning av den och att den tolkning, som lämnats, överensstämmer med vad som står uttryckt i själva paragrafen beträffande vissa tjänstemän men däremot icke beträffande en annan.

Nu finns här i betänkandet en annan sak, som jag icke alls vidrörde, vilket emellertid borde kunna föranleda kammaren att bifalla mitt yrkande om avslag. Det är frågan om ersättning till sådana riksdagens tjänstemän, som äro statstjänare och som måste avstå en viss del av sin avlöning. Det är en olycklig form, som kommittérade valt, när de ha bestämt sig för att föreslå, att sådana tjänstemän icke skola vara berättigade till ersättning för vad de avstå av lönen för sin statstjänst. Kommittérade hava själva insett, att detta är en ohållbar ståndpunkt, och i fråga om de tjänster, som de anse viktigast, ha de heller icke föreslagit, att vederbörande skulle behöva utan ersättning avstå från viss del av sin statslön. Men för några tjänster, nämligen för sekreterarna i de tillfälliga utskotten, hava de vågat sig på att föreslå detta, som de själva måste anse olämpligt. Det är naturligtvis olämpligt, därför att om sekreteraren i ett tillfälligt utskott får så mycket att göra i riksdagen, att han måste taga sig ledigt från sin statstjänst, kommer han att få mindre betalt, än om han hade litet att göra i utskottet. Ju mer han måste taga ledigt, desto mera får han avstå, och följaktligen kommer den, som har litet att göra, att få mer betalt än den, som har mera arbete. Detta hava kommittérade mycket väl insett, och därför har man icke varit med om den principen, då det gällt vissa sekreterare och notarier i de ständiga utskotten, men gentemot sekreterarna i de tillfälliga utskotten, som bevisligen hava väl så mycket att göra som sekreterarna och notarierna i de ständiga utskotten, har man velat tillämpa denna synnerligen bryska avlöningsmetod. Jag ber att få påpeka, att det mycket väl kan inträffa, att sekreterarna i de tillfälliga utskotten hava en arbetsbörda, som i jämförelse med den, som åvilar andra sekreterare, ter sig synnerligen betydande. För närvarande hava vi sjutton, aderton ärenden i de tillfälliga utskotten i första kammaren. För att komma fram till ett lågt antal utlåtanden per sekreterare och tillfälligt utskott har man tagit med även andra kammarens tillfälliga utskott, där helt naturligt ärendenas antal är mindre, på grund av att man sökt få så många utskott som möjligt för att alla riksdagsmän skola bliva sysselsatta i

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

utskott. Men i första kammaren hava vi endast två tillfälliga utskott. Ärendenas antal växer, och vad deras vikt beträffar, tror jag, att i år ärendena i de tillfälliga utskotten kunna mäta sig med många i de ständiga utskotten.

Jag tror, att jag anfört alldeles tillräckligt talande skäl för att vi här icke böra mitt under riksdagen antaga nya avlöningsbestämmelser för personer, som vi anställt i början av riksdagen.

Jag ber att på nytt få yrka avslag.

Greve **Lagerbjelke**: Herr vice talman! Endast ett par ord med anledning av ett uttalande, som den ärade motionären gjorde i sitt sista anförande och sålunda icke har blivit bemött av herr von Geijer.

Herr Juhlin uttalade, att han för sin del var missnöjd över det sätt, varpå i riksdagen och dess utskott anställda statstjänare skulle få ersättning för sina mistade löneförmåner såsom statstjänare. Om jag fattade honom rätt, hade han den uppfattningen, att sådan ersättning åtminstone som regel och helst alltid borde utgå.

Jag vill med anledning därav framhålla, att just frågan om ersättning åt statstjänare för deras mistade löneförmåner var en av de viktigaste bland de spörsmål, som voro föremål för den utredning, som förra årets riksdag begärde. Det hade på mer än ett sätt givits uttryck åt den uppfattningen, att statstjänare i alldeles för stor omfattning fingo ersättning. De fingo alltid ersättning, och man får ju medgiva, att det icke kan vara rimligt, att när, särskilt i mindre betydelsefulla befattningar inom riksdagen, det sitter sida vid sida två befattningshavare, av vilka den ene är statstjänare men den andre icke, den som är statstjänare skall få en betydligt större ersättning än den andre för utförande av alldeles samma uppdrag. Nu hava kommittérade strävat efter att få fram ett förslag, som tillfredsställer rimliga anspråk hos statstjänarna och på samma gång även statens intresse att få tillgång till användande av statstjänare vid mera kvalificerade befattningar hos riksdagen. Kommittérade hava löst denna ganska svåra fråga på ett sätt, som sedermera har vunnit bifall både inom talmanskonferensen och i bankoutskottet.

Jag tillåter mig, herr vice talman, att på de skäl, som herr von Geijer förut har anfört, och med hänsyn till vad jag nu åberopat yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande memorialet hemställt; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottet hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Julin* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Ang. avlöningsbestämmelser för riksdagens personal. (Forts.)

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt memorial nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;
Nej — 16.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra ävensom i ämnet väckta motioner, dels ock väckt motion med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 juni 1921 med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.

Genom en den 26 januari 1923 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 31, som behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft nedannämnda inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 158 av herr *Vindahl,*
nr 159 av herrar *Björnsson* och *Wahl* samt
nr 160 av herr *Winberg;* ävensom

inom andra kammaren:

nr 146 av herrar *Hage* och *Sjöström,*
nr 203 av herr *Carlson* i Mölndal,
nr 208 av herr *Björnberg,*
nr 209 av herrar *Samuelsson, Herou, Spångberg, Molander, Dahlén, Kilbom* och *Karlsson* i Grängesberg samt
nr 210 av herrar *Hage* och *Sjöström.*

I den av herr *Winberg* väckta motionen samt i den därmed likalydande motion, som väckts av herr *Samuelsson* m. fl., hade yrkats,

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

1) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag med de ändringar, som innefattades i ett vid nämnda motioner fogat förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra:

2) att riksdagen måtte, i samband med förslagets antagande, uti skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en snar och genomgripande omarbetning av nu gällande allmänna hyreslagstiftning, åsyftande framförallt ett bättre tillgodoseende och tryggande av de mindre bemedlades behov av tjänliga och sunda bostäder, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de lagförslag, som därav påkallades.

I den av herrar *Hage* och *Sjöström* väckta motionen nr 146 hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del antaga ett i motionen intaget förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 juni 1921 (nr 309) med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.

Tillika hade motionärerna anhållit, att utskottet måtte vidtaga de ändringar, som kunde anses lämpliga i motionärernas utkast till lagtext, ävensom — om så skulle vara behövligt med hänsyn till nya förhållanden — i den gällande hyresregleringslagen.

I den av herrar *Björnsson* och *Wahl* väckta motionen hade föreslagits, att riksdagen i anledning av förevarande proposition måtte för sin del besluta, att det åt kommun måtte medgivas laglig rätt att genom hyresnämnd under nästkommande hyresår verkställa hyresreglering för små och medelstora bostadslägenheter efter i huvudsak samma grunder, som enligt gällande hyresstegringslag tillämpats.

Därjämte hade motionärerna anhållit, att utskottet vid tillstyrkan till denna motion måtte utarbeta nödigt lagförslag.

I den av herr *Vindahl* väckta motionen samt i herr *Björnbergs* därmed likalydande motion hade yrkats, att riksdagen måtte med avseende å det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget ej mindre avslå de bestämmelser, som däri inrymts under 4, 6, 7, 8, 9, 10 och 12 §§ samt den del av de föreslagna övergångsbestämmelserna, som hade avseende å de sålunda angivna paragraferna, än även med avslag å under 2 § inrymda bestämmelser för sin del antaga den lydelse av nämnda paragraf, som framginge av nedan omförmälda förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra.

Därest riksdagen icke ansåge sig kunna bifalla den sålunda gjorda hemställan, hade motionärerna hemställt, att riksdagen måtte, i den mån som Kungl. Maj:ts förslag icke i enlighet med nyssnämnda yrkande bleve avslaget, för sin del antaga

dels ett vid motionerna fogat förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra, dels ock ett av motionärerna framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 kap. 23 § i lagen den 14 juni 1907 angående nyttjanderätt till fast egendom.

I den av herrar *Hage* och *Sjöström* väckta motionen nr 210 hade yrkats, att riksdagen måtte antaga förevarande proposition, dock med den ändringen, att 10 § erhölle viss i motionen angiven lydelse.

I den av herr *Carlson* i Mölndal väckta motionen hade förslag väckts om sådant tillägg till ifrågavarande proposition, att för uppsägning av hyresavtal, som skulle utlöpa den 30 september 1923, måtte bestämmas en minsta uppsägningstid av sex månader.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte för sin del antaga ett under punkten infört förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra;

2) att i motionerna I:160 och II:209 framställda yrkanden om skrivelse till Konungen icke måtte av riksdagen bifallas; samt

3) att ifrågakomna motioner I:158, I:159, I:160, II:146, II:203, II:208, II:209 och II:210, i vad de icke kunde anses genom utskottets hemställan under 1) och 2) besvarade, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vidkommande utskottets hemställan och allmänna motivering hade reservation anmälts

dels av herr *Jacob Larsson* mot viss del av motiveringen;

dels ock av herrar *Klefbeck, Lindqvist* i Halmstad, *Leo* och *Billqvist,* vilka anfört:

»Inom utskottet hava vi yrkat, att den av herrar Hage och Sjöström i motionen nr 146 gjorda hemställan, att 1921 års hyresstegringslag måtte erhålla fortsatt tillämpning till och med den 30 september 1924 i fråga om lägenheter omfattande högst fyra rum, kök däri inbegripet, i huvudsak måtte av utskottet tillstyrkas. Läget å bostadsmarknaden är nämligen enligt vår uppfattning fortfarande så allvarligt, att man med största oro måste emotse verkningarna av att lagen redan i år upphör att gälla. Bekymmer inför en sådan situation komma ofta till synes ute i landet. De av riksdagen föregående år förväntade lättnaderna å bostadsmarknaden hava beträffande smålägenheterna i allt väsentligt uteblivit. Då ett förlängande av lagen med, bland andra, de i nämnda motion angivna begränsningarna ännu ett år icke kan medföra några svårigheter av ens tillnärmelsevis samma omfattning som de, vilka säkerligen uppstå, i händelse lagen redan i år upphör att gälla, hava vi ansett, att ovannämnda motion bort i princip tillstyrkas.

Sedan utskottet avslagit detta vårt yrkande och vi på grund av den brådska, varmed ärendet måst behandlas, saknat möjlighet att vidtaga de lagtekniska ändringar och omarbetningar av såväl den kungl. propositionen som det i motionen framlagda lagförslaget, vilka vid ett bifall till vårt yrkande varit nödvändiga, hava vi här endast kunnat anteckna vår i denna del från utskottet avvikande mening.»

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade:

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Herr **Hederstierna:** I avseende å föredragningen av ifrågavarande utlåtande hemställes:

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten 1 på det sätt, att först föredrages det av utskottet tillstyrkta lagförslaget, där så erfordras paragrafvis, med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslaget kommer att i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet lämnas öppen rätt att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Vad herr *Hederstierna* sålunda hemställt bifölls.

Punkten 1.

Det av utskottet tillstyrkta lagförslaget.

1 §.

Denna paragraf lydde:

För tid efter den 30 september 1923 skall utgå den hyra, som är avtalad eller, i de fall varom i 2 § sägs, skall anses avtalad, och äge med undantag för de i nämnda § omförmälda fall hyresnämnds beslut ingen inverkan på hyrans storlek.

1 § i det lagförslag, som förordats i den av herr *Winberg* väckta motionen samt i den därmed likalydande motion, som väckts av herr *Samuelsson* m. fl., var av följande lydelse:

1 mom. För uthyrd omöblerad lägenhet, omfattande högst fyra rum, kök däri inbegripet, skall, vare sig lägenheten är belägen i stad eller å landet, efter den 30 september 1923 utgå den hyra, som avtalad är, såvida ej i den ordning nedan stadgas hyresnämnd fastställer hyran till annat belopp.

2 mom. Utan hinder därav att hyresvärd i enlighet med bestämmelserna uti hittills gällande lag uppsagt hyresgäst till avflyttning den 1 oktober 1923 eller senare, vare hyresgäst berättigad att även efter nämnda tid kvarbo i lägenhet, varom i 1 mom. sägs, mot erläggande av den hyra, som kvartals- eller månadsvis utgått för tiden närmast före den 1 oktober 1923 eller eljest av hyresnämnd fastställes; dock vare hyresgäst, som vill komma i åtnjutande av denna rätt, skyldig att senast den 30 juni 1923 bevisligen lämna hyresvärden underrättelse härom.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

3 mom. Efter det denna lag trätt i kraft vare uppsägning från hyresvärds sida av hyresavtal om lägenhet, som i denna paragraf avses, utan verkan, med mindre

a) hyresgäst avgivit skriftlig, uttrycklig försäkran, att han är villig låta avtalet upphöra, eller

b) samtycke till uppsägningen meddelas av hyresnämnd, eller

c) fall föreligger, som enligt bestämmelserna i 3 kap. 21—24 §§ av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom berättigar till uppsägning.

4 mom. Har i fråga om lägenhet, som ovan sagts, träffats hyresavtal, avsett att utan uppsägning upphöra å viss dag, vare så ansett, som om avtalet träffats under förbehåll att detsamma efter avtalstidens slut skall förlängas på obestämd tid, såvida hyresgästen tre månader före nämnda dag tillkännager sig vilja kvarbo.

5 mom. Har hyresvärd med begagnande av den honom uti hittills gällande lag tillerkända uppsägningsrätt uppsagt hyresgäst till avflyttning den 1 oktober 1923 samt med annan person träffat avtal om samma lägenhets nyttjande därefter, vare det nya nyttjanderättsavtalet utan verkan, därest förutvarande hyresgäst jämlikt bestämmelserna uti 2 mom. här ovan förklarat sig vilja fortfarande kvarbo i lägenheten. Det åligger i ty fall hyresvärden att senast den 10 juli 1923 bevisligen härom underrätta den, med vilken det nya avtalet träffats, vid äventyr av ersättningsskyldighet mot honom för skada, som därav vållas.

6 mom. Underrättelse, som enligt denna paragraf skall lämnas hyresvärd eller nyttjanderättsberättigad, må ske muntligen eller skriftligen i tvenne vittnens närvaro eller skriftligen sändas med posten i rekommenderad försändelse, och skall i sistnämnda fall underrättelsen anses hava kommit adressaten tillhanda den dag, då meddelandet avlämnades å postanstalt.

Herr **Hederstierna:** Utskottet och jag äro överens i denna fråga, men oaktat det här icke gäller någon större lag, bör jag kanske i alla fall lämna en liten redogörelse över dess innehåll.

Vid 1921 års riksdag beslöts, att hyresstegringslagen skulle upphöra den 1 oktober 1923. Emellertid uttalade riksdagen, att möjligen sådana förhållanden skulle komma att råda under 1922, att man skulle finna det önskvärt att prolongera lagen efter den 1 oktober 1923, och i sådant fall kunde riksdagen 1922 göra detta. En hemställan i sådan riktning gjordes vid förra riksdagen av regeringen, men propositionen föll här i första kammaren, och riksdagen avslog således förslaget om lagens prolongerande. Enligt det beslut, som fattades förra året, skall alltså hyresstegringslagen av år 1921 upphöra att gälla den 1 oktober 1923.

Nu har regeringen helt lojalt byggt på denna riksdagens åsikt och här endast framlagt en lag, som i stort sett eller åtminstone i vissa avseenden innefattar en avveckling av hyresstegringslagen. Jag vill därvid erinra om att utskottet i sitt utlåtande förra året uttryckte vissa önskemål om vilka bestämmelser, som borde förbli gällande efter den 1 ok-

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

tober 1923. I några avseenden uttrycktes bestämda önskemål om ändring i den nuvarande hyreslagen, och i vissa andra uttalades en önskan om utredning. Jag vill genast från början påpeka, att utskottet härvid var enigt, men enigheten berodde på att utskottet i mycket viktiga frågor inskränkte sig till att begära utredning om vissa förhållanden. Varför man icke gick vidare var, att man fick upplysning om att socialstyrelsen just höll på att granska dessa förhållanden och skulle komma med det förslag omständigheterna kunde påkalla.

Jag vill för min del säga, att lagutskottet nog hade tänkt sig ett annat lagförslag än det vi nu ha fått. Utskottet utgick i fjol från att man i nu gällande hyreslag skulle kunna inarbeta vissa stadganden, vilka borde förbliva gällande för framtiden. Detta har emellertid icke skett, och det måste erkännas, att socialstyrelsen liksom sedan Kungl. Maj:t haft mycket goda skäl för att föreslå vissa av förevarande bestämmelser. Emellertid har följden blivit, att denna lag kommit att bliva en tämligen blandad kompott. Den innehåller dels en avveckling av den gamla hyreslagen, vidare vissa bestämmelser, som motsvara vad man från början tänkt sig borde inarbetas i hyreslagen, och slutligen särskilda bestämmelser mot hyresocker. Ur rent tekniskt synpunkt är lagen därför allt annat än vacker.

Vad som emellertid absolut nödvändiggjorde övergångsbestämmelser var ett stadgande i nuvarande och förut gällande hyresstegringslag om att en hyresvärd hade rättighet att uppsäga sin hyresgäst eller rättare sagt förelägga honom att från och med nästföljande hyresår betala visst belopp eller det belopp, som hyresnämnden kunde komma att bestämma. Det förfarande lagen sålunda anvisar är av betydelse för massor av kontrakt. I åtskilliga av dem, som nu tillämpas, står det, att hyra skall utgå med det belopp, som hyresnämnden bestämmer. Hur skall det då gå, när hyresnämnderna efter den 1 oktober 1923 upphöra? Då står man där med nyssnämnda bestämmelse i kontraktet och vet icke, hur den skall tolkas enligt gällande lag. Skall det avtal, som från början var avslutat mellan parterna, då bliva gällande, eller skall det belopp, som hyresnämnden senast bestämt för löpande hyresår, utgå även i fortsättningen? Man har så mycket mer anledning att lagstifta i detta fall, som vid ett prejudikat, som gavs förra året av högsta domstolen, meningarna voro mycket delade — det stod fyra röster emot tre — om vad som var gällande rätt. Majoriteten resonerade tydligen så — ehuru det icke kom till uttryck i vad som sedan blev högsta domstolens utslag — att då hyresnämndens beslut endast skall gälla för det löpande hyresåret, har man, om hyresåret gått till ända utan att nytt belopp bestämts, endast att falla tillbaka på vad som ursprungligen överenskommits. Reservanterna i högsta domstolen ansågo däremot, att det varit parternas mening, att vad hyresnämnden beslutat även skulle gälla för framtiden.

Om icke någon lagbestämmelse i detta avseende komme, skulle man alldeles säkert få massor av processer, och utslagen skulle kanske gå i olika riktning, när det gällt, vilket av ifrågavarande belopp skulle utgå för hyrestiden efter den 1 oktober 1923. Nu står emellertid här

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

i § 2, att den hyra skall utgå, som gällde sista kvartalet under hyresstegringslagens giltighetstid eller tiden 1 juli—1 oktober 1923. Det är väl att märka, att denna bestämmelse endast kommer att tillämpas på sådana kontrakt, beträffande vilka man förfarit på det sätt, som anvisas i hyresstegringslagen, d. v. s. då hyresvärden sagt upp sin hyresgäst och förelagt honom att betala det hyresbelopp, varom de kunde enas eller som hyresnämnden komme att bestämma. Har man däremot skrivit nytt kontrakt, skall sålunda detta gälla. Det gäller alltså specialfall, för vilka man med full rätt funnit sig nödsakad att genom lagföreskrifter bestämma, med vilket belopp hyran skall utgå efter den 1 oktober 1923 eller eventuellt senare tidpunkt, om något sådant fall skulle förekomma.

Detta är det huvudsakliga innehållet i lagförslagets 2 och 3 §§.

4 § i lagförslaget utgår från det förhållandet, att det säkerligen under de gångna åren förekommit, att hyresgäster gått in på en ganska hög hyra, därför att de sagt sig, att denna alltid kunde jämkas av hyresnämnden. De ha därför kunnat gå in på avtal, som äro allt annat än kloka, i förlitande på att hyresnämnderna fortfarande skola finnas kvar. När nu hyresnämnderna avskaffas, har man velat bereda sådana hyresgäster möjlighet att inom en viss kortare tid — jag vill minnas före den 1 april i år — uppsäga avtalet. Oaktat uppsägningstiden enligt kontraktet gått till ända, har man alltså givit hyresgästen rätt att inom en viss kort tid — en månad eller vad det är — uppsäga ett dylikt kontrakt.

Detta är de bestämmelser i förslaget, som avse hyresstegringslagens avveckling.

Innan jag går vidare i redogörelsen för den föreslagna lagen, skulle jag vilja taga upp till behandling en sak, som jag sett omnämnd i pressen. Det har där förutsagts, att här i kammaren skulle komma att framställas ett yrkande gående ut på återremiss av detta ärende till utskottet i syfte att antingen få hyresstegringslagen i sin helhet prolongerad eller egentligen få den prolongerad för vissa städer. Man anser, efter vad jag sett i en tidning i dag, att förhållandena i de största städerna skulle vara sådana, att det vore klokt att låta den gamla hyresstegringslagen äga giltighet ännu ett år. Gentemot detta vill jag säga, att man bestämt måste avråda från ett sådant förfarande. Först och främst har ju lagstiftaren både 1921 och 1922 sagt ifrån, att vi icke skola ha någon hyresstegringslag efter den 1 oktober 1923. Härpå ha naturligtvis de enskilda litat och framför allt har det byggts nya bostäder för uthyrning, därför att man haft klart för sig, att efter den 1 oktober 1923 skall någon reglering av hyresbeloppen icke förekomma vare sig på ena eller andra sättet. Härtill kan ju anmärkas, att hyresstegringslagen ju ända sedan 1921, vill jag minnas — kanske ännu längre tillbaka i tiden — icke gällt nyuppförda bostäder och naturligtvis icke heller skulle komma att gälla för dem som nu senast uppförts. Men å andra sidan måste man säga, att så länge vi ha en hyresstegringslag, veta människorna aldrig, vad de ha att rätta sig efter. Redan året efter det, då man förklarat, att hyresstegringslagen icke skulle gälla för butiker och lägenheter i nyuppförda

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

hus, väcktes i andra kammaren en motion med yrkande, att lagen skulle gälla alla lägenheter. Alla som beröras av denna lag, såväl hyresvärdar som hyresgäster, måste därför räkna med möjligheten, att hyresstegringslagen återigen utsträckes. Det blir ett osäkerhets- och orostillstånd, som ingalunda är lyckligt.

Därtill kommer, att vi människor av varandra kräva ett lojalt uppträdande. Men då böra vi väl kräva detta även av staten. Det vore säkerligen icke lojalt av staten att det ena året säga till de enskilda: »Nu få Ni inrätta Er efter den allmänna marknaden», och så det andra året säga: »Nej, nu skola vi återigen själva bestämma dessa förhållanden.» När man vet, i huru hög grad just frigörandet av hyrorna från den 1 oktober 1923 bidragit till uppförandet av nya bostadshus under den senaste tiden, vore det allt annat än lojalt av riksdagen att nu slå in på den vägen, att hyrorna fortfarande skola regleras.

Därjämte finnes ett synnerligen kraftigt skäl mot en sådan åtgärd. Det är att det enligt 1921 års hyresstegringslag är tillåtet att från den 1 juli 1922 uppsäga hyreskontrakt att upphöra att gälla från och med den 1 oktober 1923. På grund härav ha säkerligen i mängd fall hyresvärdarna sagt upp sina hyresgäster till avflyttning sistnämnda dag och hyrt ut lägenheterna till andra. Om nu lagstiftaren skulle komma och säga, att de gamla hyresgästerna fortfarande skola få bo kvar, hur skall det då gå i sådana fall, där lägenheten hyrts ut till annan person? Lagen säger, att den gamla hyresgästen har rättighet att fortfarande sitta kvar, men hyresvärden har enligt lagligen gällande kontrakt hyrt ut samma lägenhet till en annan person. Vem skall då i verkligheten få lägenheten? Skall den, som har ett lagligen gällande kontrakt på att få flytta in i lägenheten den 1 oktober 1923, trots detta ställas utan bostad? Hans förra lägenhet är kanske i sin tur uthyrd åt en tredje person; vart skall han väl då taga vägen? Det är väl ett av de första villkoren för lagstiftningen, ett conditio sine qua non, att man icke uppriver lagligen upprättade kontrakt. Då blir det ju ett omöjligt rättstillstånd.

Jag måste alltså på det allra bestämdaste avråda från varje yrkande om återremiss, som skulle gå ut på en prolongering av lagen i större eller mindre utsträckning vare sig för vissa slags lägenheter eller för vissa städer.

Jag övergår nu från dessa avvecklingsbestämmelser, som jag skulle vilja kalla dem, i förslaget till de paragrafer, som innehålla bestämmelser avsedda att gälla även för framtiden. Man har ju därvidlag avsett att bereda hyresgästerna vissa lättnader. De lättnader, hyresgästerna åtnjutit under de år hyresstegringslagen gällt, vill man i vissa avseenden fortfarande låta dem behålla. Däribland är först och främst stadgandet i 6 §, att om också hyran för en lägenhet, som omfattar högst fyra rum, däri inbegripet kök, enligt kontraktet skall betalas kvartalsvis, får hyran ändock erläggas månadsvis i förskott. Detta är ju en lättnad, som har gällt enligt hyresstegringslagen och som man fortfarande vill bereda hyresgästerna.

I 7 § 1 mom. är vidare stadgat, att om hyresgästen icke betalar

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

hyran på den utsatta dagen, kan han icke vräkas förrän åtta dagar efter det hyresvärden givit in ansökan om vräkning och denna blivit delgiven. Betalar han hyran inom denna tid kan han icke vräkas på denna grund. Detta innebär givetvis en lättnad för hyresgästen. Emellertid är detta ett förfarande, som säkerligen många gånger praktiserats redan tidigare. En hyresvärd lär väl icke genast rusa åstad och begära vräkning av en hyresgäst, om han har någon anledning att antaga, att hyresgästen kan betala, om han dröjer några dagar.

7 § 2 mom. i Kungl. Maj:ts förslag avser en ytterligare förlängning av detta anstånd med hyrans erläggande, om dröjsmålet beror av sjukdom eller sådan arbetslöshet, som icke är självförvållad. Vid detta moment skall jag icke här uppehålla mig, ty därom har i utskottet stått en strid, som väl skall fortsättas här i kammaren.

Vidare har man infört bestämmelser om obligatorisk kommunal bostadsförmedling i städer med minst 30,000 invånare. Slutligen innehåller förslaget en bestämmelse mot hyresocker och ett stadgande av innehåll, att vissa tvister angående hyresavtal icke skola gå till skiljedom. I denna del ha inom utskottet icke rått några delade meningar.

Detta är i korthet lagförslagets innehåll. Jag tror, att det vore klokt, om kammaren bifölle förslaget i den skepnad det fått enligt utskottsmajoritetens hemställan. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den nu föredragna paragrafen.

Herr **Klefbeck:** Herr talman! Efter den ingående redogörelse för lagförslagets innehåll, som den föregående ärade talaren lämnat, skall jag icke inlåta mig på någon särskild paragraf i förslaget, utan får kanske i det avseendet återkomma. Jag vill i stället ge mig in på själva den stora huvudfrågan, nämligen vilken ställning kammaren bör intaga till den frågan, om det beslut, som förra året fattades, att den gamla hyresstegringslagen borde upphöra att gälla, skall vara oåterkalleligt.

När man nu har att taga ståndpunkt till denna fråga, måste jag bekänna, att detta för mig har erbjudit mycket stora svårigheter. En sådan har ju varit hänsynen till den av mig mycket högt aktade regering vi för närvarande ha. Regeringen har ju icke ansett sig kunna gå längre än den kungl. propositionen innehåller. Jag vill i detta hänseende endast säga, att jag fullt förstår regeringens ståndpunkt. Lagrådets utlåtande vid dess slutliga behandling av detta ärende är daterat den 21 januari i år, och regeringen var nödsakad att nästan omedelbart taga upp frågan till behandling, för att ärendet skulle hinna avgöras här i riksdagen inom erforderlig tid. Det statsrådsprotokoll, enligt vilket Kungl. Maj:t beslutit avlåta denna proposition till riksdagen, är också daterat den 26 januari. Det har då, synes det mig, icke varit möjligt annat för regeringen än att gå på de linjer, som socialstyrelsen föreslagit, såframt vi icke skulle komma i den situationen, att vi kanske icke skulle få någon reglering alls av de förhållanden, som inträda den 1 oktober i år. Om man nämligen antager, att ett förslag om fortsatt

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

tillämpning av hyresstegringslagen framlagts för riksdagen men detta fallit, hade vi som sagt stått där alldeles utan övergångsbestämmelser på detta område, som i så hög grad ingriper i en mängd människors hemförhållanden.

Dessa synpunkter har dock icke för mig varit avgörande. Det har varit också andra svårigheter, med vilka jag brottats. Å ena sidan har det varit de synpunkter, som nyss med sådan kraft framfördes av utskottets vice ordförande, synpunkter, som en medlem av lagutskottet naturligtvis måste giva ett mycket starkt vitsord. Å andra sidan har man fått upprepade vittnesbörd om hur läget på bostadsmarknaden utvecklat sig under det gångna året, och man har icke kunnat frigöra sig från att denna utveckling varit av den natur, att man måste allvarligt taga i övervägande, om inte den enda räddningen i vissa fall vore att besluta den gamla hyresregleringslagens prolongering ännu ett år. När man då skall väga dess synpunkter mot varandra, tillkommer ju ytterligare en svårighet, att nämligen förhållandena i skilda delar av vårt land äro så betydligt olika. Därtill kommer, att dessa förhållanden icke mer än i viss utsträckning kunna objektivt belysas, utan i det stora hela bli föremål för sannolikhetsbedömande. På den sida jag representerar utgå vi likaväl som våra motståndare nästan alltigenom från sannolikhetsberäkningar, och detta gör ju ett ståndpunktstagande ännu svårare.

De betänkligheter, utskottets vice ordförande här framförde, voro ju framför allt tvenne: för det första den, som för övrigt redan utskottet framhållit, att en prolongering av hyresstegringslagen skulle framstå som ett betänkligt vacklande, ägnat att skapa osäkerhetstillstånd och rubba tilltron till de lagstiftande myndigheterna. Jag förstår och uppskattar mycket denna synpunkt, och det skall endast vara synnerligen starka skäl, som skola kunna förmå mig att avvika från en sådan uppfattning. På samma sätt med det andra skäl, som utskottets vice ordförande anförde: hänsynen till de människor, som ha ingått avtal om att hyra en lägenhet, vilken på grund av 1921 års lag redan blivit uppsagd. Frågan uppstår då, vart dessa människor, som ha hyrt en sådan lägenhet, skola taga vägen. Det är ju klart, att man starkt ömmar även för dessa. Men när man jämför läget i det ena och andra fallet, står åtminstone jag för min del inför den uppfattningen, att sakernas läge dock icke är så förtvivlat för dessa som för en hel del andra människor. Jag skall kanske få tillfälle att så gott jag kan en smula belysa detta i det följande.

Vad beträffar hänsynen till ett redan fattat beslut och betydelsen av att icke uppriva ett sådant får jag säga, att jag såsom enskild riksdagsman anser mig mindre bunden därav än vad jag inser, att regeringen måste vara. Ty likaväl som jag varit med vid det tillfälle, då beslutet fattades, även om det skedde mot min röst, likaväl anser jag mig ha fått att, då saken åter kommer före i precis samma församling, göra min gamla mening gällande. Och jag vågar säga, att det här ifrågavarande beslutet kanske mindre imponerar än det skulle göra i an-

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

dra fall, när jag vet, att förslaget föll i denna kammare med endast en rösts majoritet. Det var sålunda icke ett uttryck för en verkligt samlad mening inom denna kammare; ganska många avgåvo utan tvivel sin röst under mycket stor tvekan. Jag anser det därför icke vara åtminstone alltför otillständigt att komma med ett yrkande, som går i samma riktning som det jag förra året framförde.

Det skulle kunna tänkas, att omständigheterna i fortsättningen blivit sådana, att ett upprivande av det gamla beslutet icke kunnat försvaras, och det skulle hava varit fallet, om efter beslutets fattande läget på bostadsmarknaden blivit betydligt förmånligare än det var, när beslutet förra året fattades. Men jag tror, att jag vågar säga, att läget på bostadsmarknaden åtminstone på många platser är i det allra närmaste lika förtvivlat i år, som det var förra året, och att de lättnader, på vilka man hoppades, icke hava inträtt. Såsom ett belägg, som visar, hur läget inom många samhällen är, skall jag be att få anföra några siffror, om kamraterna i kammaren ha tålamod att höra på mig. Jag skall då påpeka ett par uppgifter, som lämnats redan i socialstyrelsens utlåtande, som är bifogat den kungl. propositionen. Dessa uppgifter äro grundade på meddelanden av magistrater och stadsstyrelser i en hel del städer. Där kommer socialstyrelsen till det resultatet, att tillgången på smålägenheter i 52 städer uppgives vara knapp och i 27 otillräcklig, samt att bostadsbrist befaras utom i Göteborg, Malmö och Stockholm i 15 städer med över 10,000 invånare och i 9 mindre städer. Vad Stockholm beträffar hade vid oktoberflyttningen 1922 på bostadsförmedlingskontoret anmält sig 373 familjer såsom husvilla.

Jag skall därefter anföra några siffror, som äro litet färskare och som ange, hurudant bostadsläget nu på nyåret var här i Stockholm. Den 20 januari i år verkställdes vid bostadsförmedlingen en undersökning, vid vilken befunnos icke mindre än 2338 hyressökande. Av dessa familjer upptogos 1,649 hushåll såsom i oavvisligt behov av bostad. Vad är det då för familjer, som räknas såsom i oavvisligt behov av bostad? Jag skall anföra några exempel på sådana familjer, så får kammaren själv bedöma, om de verkligen äro i oavvisligt behov av bostad eller ej. Dit höra först sådana familjer, som äro inlogerade i skolhus eller gymnastiksalar; vidare är det sådana familjer, som innebo hos andra. I utskottet anfördes av en föredragande från socialstyrelsen ett exempel härpå. Det var en sexrumsvåning, i vilken var inrymd en familj i vart och ett av fem rum. Jag skulle med ledning av min egen erfarenhet kunna föra herrarna ut till lägenheter på tre rum och kök, där det bor en familj i varje rum; alla tre familjerna dela då det gemensamma köket. Detta är alltså sådana familjer, som räknas såsom inneboende hos andra. Vidare räknas till dem som äro i oavvisligt behov av bostad sådana familjer, som äro splittrade på olika ställen. Vidare sådana, som hava ingått eller vilja ingå giftermål. Vid samma bostadsförmedling gjordes sedan en bostadsräkning den 14 februari, och det befanns, att de hyressökande familjernas antal då var 2,383. Utav dessa voro 17 familjer inkvarterade å asyler eller i gymnastik-

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

salen vid Tjärhovsgatan och 628 familjer inneboende. Lägenheter om ett rum och kök söktes av 1,666 familjer. Jag kommer så till den sista siffran, som jag skall anföra, nämligen den, som erhölls vid den bostadsräkning, som utfördes av bostadsförmedlingen den 24 februari. Då befanns de hyressökande familjernas antal vara uppe i 3,315. Sålunda på tio dagar en ökning av 932 hyressökande familjer. Samtidigt funnos endast 544 lediga lägenheter, och mot behövliga lägenheter på ett rum och kök av 2,158 fanns blott en tillgång av 203.

Ja, jag skall icke draga fram flera siffror, jag tror, att dessa ådagalägga, att läget på bostadsmarknaden, inom vissa samhällen åtminstone, är mycket svårt, och det manar oss då att överväga, om vi vi verkligen hava mod att bestämt avslå en föreslagen prolongering av den gamla hyresstegringslagen. Det gäller ju i alla fall att rädda framför allt de mindre lägenheterna, ty det är om dem, som konkurrensen är svårast, och det är deras räddning, som vi framför allt åsyfta. Bristen på dem är, som av dessa siffror framgår, mycket stor. Den har alltid varit stor, kan jag nästan säga, och vi frukta, att den skall bliva ännu större, när sådana familjer, som förut hava haft råd att hyra större lägenheter, av läget i världen tvingas ned till att försöka skaffa sig mindre lägenhet. Resultatet blir givetvis helt naturligt, att om hyresmarknaden på dessa lägenheter blir fri, så blir det snart sagt omöjligt för en familj med många barn att skaffa sig ett tak över huvudet, som är av den beskaffenheten, att man kan kalla det ett hem; och jag vet icke vilket värde, som bjuds i denna timliga värld, som är större än värdet av ett hem; och jag motser med oro de sociala olyckor som skola uppstå, om barn inom ett stort antal familjer skola vara nödsakade att växa upp under sådana förhållanden, att man kan säga, att de knappast hava vetat, vad ett hem vill säga.

Denna kammare brukar ju vara med om alla åtgärder, som åsyfta att giva styrka och stöd åt samhället och verka i sund konservativ riktning. Jag vet icke någonting, som är så verksamt i detta syfte som att bereda åt människorna ett gott och lyckligt hem så långt det är möjligt.

När jag nu lägger samman alla dessa olika synpunkter, kan jag icke komma ifrån, att jag här liksom i utskottet måste försöka att göra det lilla jag kan för att rädda dessa mindre lägenheter; och jag skulle därför, ehuru ett yrkande i det syftet av utskottets ärade vice ordförande betraktas som icke fullt lojalt, dock vilja våga framställa ett sådant. Det kan ju förefalla särskilt egendomligt, att jag gör det, som varit ledamot av utskottet, men jag får då hänvisa till, att jag inom utskottet ej lyckats vinna majoritet på långa håll för min mening, och då finns ingen annan råd än att fortsätta här i den större församlingen.

Vad till sist beträffar dem, som hava hyrt i nya lägenheter, sade jag förut, och jag kan upprepa det, att jag finner deras ställning mycket ömmande, men jag tror icke, att den är så ömmande som när det gäller dem, om vilka jag förut har talat, nämligen de fattiga famil-

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

jerna med många barn, som till äventyrs icke alls kunna få tak över huvudet annat än i asyler o. dyl. Däremot kan den hyresgäst, som hyrt ny lägenhet, utan tvivel falla tillbaka till sin gamla lägenhet. Det gives ett undantag, så vitt jag förstår, och det är, när de, som hyrt den nya lägenheten, förut hava innehaft en större lägenhet, vilken icke skulle komma under ifrågavarande hyreslags prolongering. Men det torde väl för en sådan person, som varit i det läget att kunna hyra en större lägenhet, ändå vara lättare att åstadkomma en bostad än för de allra fattigaste, som hava litet med pengar men gott om barn. Det är för deras skull, som jag varmt och innerligt vädjar till kammaren.

Nu vill jag till sist säga, att ett sådant beslut behöver icke nödvändigt ingiva allmänheten den uppfattningen, att det finns rakt ingen stadga i riksdagens olika år fattade beslut; ty om kammaren tänker efter, hur det med denna lag har förhållit sig, skall kammaren finna, att vi riksdag efter riksdag så småningom hava avvecklat densamma. Vi hava t. ex. från den gamla lagens domvärjo undantagit butikerna och även alla de nya husen. Nu skulle det vara fråga om att gå ett steg längre på avvecklingsvägen, så att vi skulle föreskriva hyresstegringslagens prolongering blott för städer med innevånare över 30,000 och jämväl möjligen andra platser, där bostadsnöd kan så långt det är möjligt med officiella siffror konstateras. Vidare skulle det bliva en avveckling i den riktningen, att den gamla prolongerade lagen icke skulle gälla allt vad lägenheter hette, utan endast de s. k. smålägenheterna på högst tre rum och kök och därunder. Ett sådant beslut, tror jag, skulle vara i enlighet med den hittills skedda avvecklingen och skulle på ett mycket mjukt sätt bereda övergången till en fullständigt fri hyresmarknad den sista september 1924.

Jag skall därför, herr talman, be att få framställa det yrkandet, att det föreliggande lagförslaget och de i anledning därav väckta motionerna måtte till utskottet återremitteras.

Herr statsrådet **Åkerman:** Herr talman, ärade kammarledamöter! Må det tillåtas mig att med några ord tillkännagiva min ställning till denna fråga:

Jag ber då först få bringa i erinran vad som passerade vid 1921 års riksdag. Då Kungl. Maj:t i proposition detta år framlade förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m., framhölls i vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet önskvärdheten av att lagen måtte upphöra att gälla den 1 oktober 1923. Som man emellertid å ena sidan funne önskligt, att redan då en fast avsikt om hyresstegringslagens avveckling komme till uttryck i så bestämd form som möjligt, men å andra sidan ansåge ett dylikt uttalande icke böra ovillkorligt utgöra det sista ordet i frågan, syntes dessa båda synpunkter kunna på så sätt förenas, att i lagen hyresvärd medgåves rätt att efter den 1 juli 1922 uppsäga hyresavtal till upphörande den 1 oktober 1923 eller senare dag. En dylik be-

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

stämmelse skulle klart utmärka, att, såvida icke förhållandena inom det närmast följande året utvecklade sig i en då oförutsedd riktning, allmänheten hade att inrätta sig med hänsyn till hyresregleringens upphörande den 1 oktober 1923. Om åter anledning därtill skulle givas, förelåge möjlighet att genom beslut vid 1922 års riksdag ändra lagen på sådant sätt, att dess giltighetstid utsträcktes över den tilltänkta slutterminen. Med hänsyn till denna uppfattning hade lagens övergångsstadganden formulerats.

Detta var vid riksdagen 1921. På hösten samma år trädde den nu sittande regeringen till, och vi hade då att snart nog taga ställning till den ytterst ömtåliga frågan. Vi beslöto oss för att till 1922 års riksdag framgå med förslag om ytterligare prolongering av lagen. Jag behöver ju icke här erinra om utgången av frågan, men jag vill påpeka detsamma som den föregående talaren, att tyvärr föll förslaget på en enda röst i denna kammare. Den utgången av ärendet är åtminstone från min sida djupt att beklaga. Hade det varit möjligt, skulle jag hava hemställt om framläggande av prolongeringsförslag även i år, men jag ansåg, att riksdagens föregående beslut borde respekteras. Och märk, att beslutet, såvitt uppsägningsrätten angår, tillämpats över ett halvt år eller noga räknat i åtta månader.

Regeringen har nu, då ingen annan väg stod oss öppen, framlagt en proposition, som — utgående från att statsmakternas beslut om hyresregleringens avveckling borde stå fast — söker ordna åtskilliga med själva avvecklingen sammanhängande frågor. Men propositionen vill även något mera. Den vill — och detta på ett för framtiden bestående sätt — rädda över till hyreslagstiftningen åtskilliga för hyresgästerna förmånliga rättigheter, av vilka jag i detta sammanhang blott behöver erinra om rätten till månadsbetalning, liberalare villkor vid dröjsmål med hyreslikviderna o. s. v.

Och jag vill erinra om angelägenheten av en snabb behandling, då den av regeringen framlagda lagen bör träda i kraft redan den 15 mars på skäl, som i propositionen angivas. Det heter där: »Särskilt med avseende å de övergångsbestämmelser, som befinnas erforderliga för att reglera förhållandena vid och omkring berörda lags sluttermin, är det av vikt, till undvikande av att bestämmelserna bliva värdelösa eller medföra ogagn i stället för gagn, att desamma kunna utfärdas och träda i kraft vid en tidpunkt, som medgiver allmänheten att i tid överblicka ställningen och fatta ståndpunkt till den för mången betydelsefulla frågan, huruvida förefintlig rätt att uppsäga bestående hyresavtal skall begagnas eller icke. Med iakttagande härav har socialstyrelsen föreslagit, att den nya lagen skall träda i kraft den 15 mars 1923, med undantag dock för vissa stadganden.»

Nu har man emellertid här påyrkat en återremiss till utskottet för att söka åstadkomma en prolongering av hyresregleringen, åtminstone i viss omfattning, ännu ett år. Med tack för det erkännande, som vid yrkandets framställande lämnats åt regeringens åtgärder, vill jag säga, att jag behjärtar de känslor, ur vilka det ifrågavarande yr-

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

kandet framsprungit, så mycket mera som jag själv, enligt vad jag redan antytt, djupt beklagar riksdagens senaste beslut i denna fråga. Ännu någon tids uppskov, innan man tager steget ut i det ovissa, hade ju varit högeligen önskvärt med hänsyn till hyresgästernas oro för vad som stundar. Denna oro har särskilt på senaste tiden givit sig tydligt till känna, och jag kan nämna, att mer än *en* deputation från hyresgäster har till mig personligen framfört sina bekymmer. Men att *vilja* hjälpa är *en* sak, att *kunna* en annan.

Såsom denna fråga ligger till, synes mig en omedelbar prövning av regeringsförslaget vara synnerligen önskvärd.

Herr **Larsson, Jacob:** Herr talman! Jag skulle kunna i mångt och mycket instämma i vad som från denna plats senast yttrats av herr Klefbeck. Jag anser, att den röst, som i fjol i denna kammare fällde regeringens proposition om hyresstegringslagens prolongerande, var en högst olycklig röst, men vid behandlingen i utskottet kunde jag dock icke instämma i det yrkande, som fördes fram från herr Klefbecks sida. Jag kunde icke komma ifrån, att vid behandlingen av denna fråga utskottet befann sig i ett tvångsläge. Den kungliga propositionen förutsätter, att lagen skall träda i kraft den 15 mars. Det gällde således, att ärendet bleve behandlat med all möjlig skyndsamhet. Under sådana förhållanden fann jag mig nödsakad instämma i det beslut, vartill utskottet kommit, men jag vill icke göra mig meddelaktig i den motivering, som utskottet anfört för ett avstyrkande av herr Hages motion. Det är visserligen sant, att ett sådant där vacklande, som det heter, från den ena ståndpunkten till den andra inte är något tilltalande, men det beslut, som åstadkoms vid förra årets riksdag, får väl ändå medgivas hava uteslutande berott på en ren tillfällighet, och i likhet med herr Klefbeck kan jag icke finna, att det beslutet, därför att det kommit till, vore så sakrosankt, att man icke i år skulle kunna ändra det. Men man får icke se bort ifrån, att det beslut, som fattades i fjol, haft åtskilliga rättsverkningar. Om man nu skulle gå på den väg, som anvisats i herr Hages motion, är det tydligt, att man måste mycket omsorgsfullt undersöka i vad mån dessa rättsverkningar må kunna föras tillbaka eller i vad mån man må kunna begränsa följderna av dem. Jag anser visserligen icke otänkbart, att ett lagtekniskt tillfredsställande ordnande av dessa förhållanden skulle kunna ske, men för det ändamålet erfordras först och främst, att man har tid, och det var det som saknades. Detta var också det enda skäl, som föranledde mig att i utskottet ansluta mig till majoriteten. Jag kunde nämligen icke anvisa någon framkomlig väg till vinnande av motionens syfte, och då fann jag mig förhindrad att yrka bifall till motionen.

Att vi kommit i ett sådant tvångsläge det beror huvudsakligen på det sätt, varpå socialstyrelsen har behandlat denna fråga. Jag kan icke komma ifrån det intrycket, att socialstyrelsen på ett lättvindigt sätt skiljt sig ifrån problemet om en partiell avlösning av hyresstegringslagen. Vad socialstyrelsen i den frågan anfört är, så vitt jag kan förstå, mycket

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

litet vägande. Det är klart, att det kunnat utfinnas flera tänkbara linjer, efter vilka man skulle kunnat söka nå en partiell avkoppling av hyresstegringslagen, men socialstyrelsen har icke inlåtit sig på den frågan, fastän socialstyrelsen medgiver, att just detta problem är något, som länge sysselsatt och ännu i mycket hög grad sysselsätter den allmänna meningen här i landet. Det synes mig då, att man haft rätt att fordra, att socialstyrelsen verkligen i sin utredning gått på djupet med detta problem. Detta har socialstyrelsen underlåtit, och därför stå vi där vi nu stå.

Det är för övrigt icke blott det nu berörda problemet, som socialstyrelsen något lättvindigt avfärdat. Det gäller också om ett önskemål, som framhölls i utskottsbetänkandet i fjol och till vilket riksdagens såväl första som andra kammare då anslöt sig. I sitt utlåtande förlidet år framhöll utskottet, att frågan om rätt för hyresgäst att under vissa förhållanden få kvarstanna i av honom hyrd lägenhet även efter den avtalade hyrestidens utgång borde göras till föremål för utredning. I detta utlåtande framkastas sålunda tanken på en optionsrätt. Om en dylik rätt någonsin kunde sägas vara av behovet påkallad, så vore det just vid det tillfälle, då hyresstegringslagen skulle upphöra. Socialstyrelsen avfärdar denna fråga om optionsrätt på ett mycket lättvindigt sätt. Den har efter mitt begrepp alldeles icke penetrerat den frågan. Nu är det för sent, så vitt jag kan se. Det är ju möjligt, att denna fråga kommer upp i ett annat sammanhang och att den då kan vinna en lycklig lösning, men det kommer att ske på bekostnad av många, många tusentals små hem, som under tiden komma att spolieras.

Jag kunde, som sagt, vid utskottsbehandlingen av ärendet ej ansluta mig till herr Klefbecks linje. Nu har det yrkats en återremiss, och andra kammaren har, visserligen med mycket ringa majoritet, beslutit en sådan. Skulle även denna kammare besluta återremiss, då är det ju klart, att frågan om hyresregleringens bibehållande i någon form måste tagas upp till ny behandling, men då kommer naturligtvis icke den förutsättning, under vilken Kungl. Maj:ts proposition är framlagd, att vidare kunna fasthållas. Som jag nämnde, skulle den nu föreslagna lagen träda i kraft den 15 mars 1923. Det ligger utanför varje tänkbar möjlighet, att utskottet intill den tiden skulle kunna prestera ett antagligt förslag i ämnet, om detta över huvud taget låter sig göra. Jag vill för min del icke motsätta mig en återremiss, men jag kan icke fördölja, att jag hyser mycket stora tvivelsmål, om en sådan återremiss skall kunna leda till något lyckligare resultat, än det som nu föreligger — lyckligare under de förhållanden, vari vi nu befinna oss.

Beträffande lagförslaget i övrigt är jag ense med utskottet utom i en punkt, nämligen 7 § 2 mom., men om den frågan komma vi väl något senare att yttra oss. Jag har därför i detta sammanhang ingenting att tillägga, men jag har ansett det vara min plikt att tillkännagiva för kammaren, att, fastän jag anslutit mig till utskottets majoritet i fråga om beslutet rörande herr Hages motion, jag icke gjort det på grund av den motivering, utskottet anfört för sitt beslut.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Herr **Hansson, Gustav:** Herr greve och talman, mina herrar! Då frågan om förlängning av hyreslagen föregående år var föremål för kammarens prövning, uttalade jag mina farhågor för, att ett upphävande av densamma skulle åstadkomma stora svårigheter, särskilt för de mindre bemedlade hyresgästerna. Man ansåg emellertid på de håll, där man var på det klara med att lagen borde upphävas, att de farhågor, som jag och andra talare hade, icke voro något att taga hänsyn till, då de voro överdrivna och icke grundade på någon djupare insikt i frågan. Det skulle varit fägnesamt om förhållandet varit det, att farhågorna varit överdrivna, och ingen skulle önskat högre än jag att de icke besannats, men så har dock skett.

Ser man på förhållandena ute på hyresmarknaden, skall man finna, att svårigheterna ökas dag för dag. Från särskilt de större städerna rapporteras, att man med stort bekymmer motser den 1 oktober. Här i Stockholm äro förhållandena svårartade, och i Göteborg är det enahanda. Enligt vad som därifrån meddelas, var den konstaterade bristen på lägenheter den 1 februari innevarande år 944, men denna siffra understiger, enligt vad som från hyresnämndens byrå meddelas, rätt avsevärt den verkliga bristen, då den omständigheten, att bostadsförmedlingen under nuvarande förhållanden i flertalet fall ej kunnat anskaffa lägenheter, bidragit till att skapa en utpräglad likgiltighet, då det gäller att anmäla bostadsbehovet. Och detta gör att i statistiken troligen saknas en del bostadslösa.

För att bevisa hurusom svårigheterna se ut att ökas, kan nämnas att den 1 januari var i Göteborg den konstaterade bristen 689 lägenheter, således en ökning till den 1 februari. med 255. De hyressökandes antal var den 1 februari 1,016 hushåll med 3,084 medlemmar, därav 1,042 barn under 15 år. Granskar man anledningen till att de åsyftade hyressökande önskade nya bostäder, finner man, att 18 hushåll hänförts till gruppen »inkvartering i stadens upptagningsanstalt», 93 uppsagts av hyresvärd på grund av bristande hyra o. s. v. 405 inneha delad lägenhet, 5 behöva ny bostad på grund av rivning av innehavd lägenhet, 144 äro inflyttade till staden, 146 äro bildade av nygifta och 205 önska ny bostad på grund av brister i innehavd lägenhet. Dessa sistnämnda hyressökande äro, enligt vad man kan tycka, icke i så stort behov av nya bostäder, men, enligt vad som från hyresbyråns föreståndare meddelas, inneha de flesta av dessa sökande lägenheter, som äro så beskaffade, att de bort för länge sen utdömas av hälsovårdsmyndigheterna.

Vad beträffar de hyressökande som äro nygifta, anför hyresnämndens byråföreståndare, att de komma att ökas under den kommande tiden. Man har svårt att tänka sig, framhåller han, att antalet giftermål, som under åren 1919—1921 i medeltal utgjorde 1,634 per år, i år kommer att understigas. I många fall har vederbörande säkerligen endast gått och väntat på att erhålla bostad, och dylik kan nog ej sällan uppdrivas, sedan uppsägningsrätten blivit fri. Utan tvivel måste man räkna med många fall, där de gamla hyresgästerna komma att ersättas med nygifta. Värdarna önska t. ex. bereda plats för personliga vänner, vilja

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

ha hyresgäster med små familjer o. s. v. I själva verket är det kanske ingen faktor, som spelar en så ödesdiger roll för situationen på bostadsmarknaden som den att man får räkna med, att ett så stort antal lägenheter tagas i besittning av nygifta.

Uppsägningarnas antal var i Göteborg den 1 februari 806. Av dessa avse 24 enkelrum eller kök, 235 lägenheter på ett rum och kök, 189 två rum och kök, 172 tre rum och kök, 91 fyra rum och kök, 56 fem rum och kök och 39 sex eller flera rum. I 38 av dessa fall hade hyresvärden meddelat, att lägenhetsinnehavarne troligen få bo kvar trots uppsägningen. Dessa siffror avse ju förhållandena sådana som de voro den 1 februari. Sedan dess ha tillkommit åtskilliga hundratal uppsägningar, och flera tillkomma ju längre tiden lider, ty som bekant är, så stadgas i allmänhet i hyreskontrakten tre månaders uppsägning, och till den 30 juni ha vi nog att emotse massuppsägningar av hyreskontrakt på många håll. Att man kan hysa farhågor i detta avseende är icke underligt, då man i tidningar i Göteborg, för att ge ett exempel, fått se uppmaningar från husägarföreningens styrelse till dess medlemmar, att dessa icke i otid skulle företaga uppsägningar, utan vänta med dessa tills i sommar. Som skäl för detta angav man, att om de företagas, innan riksdagen samlas, eller medan den sammanträder, uppsägningarne skulle ge riksdagen anledning till lagstiftningsåtgärder. Då riksdagen har avslutats, har man icke denna risk att räkna med, och då kan man mera fritt avhysa hyresgästerna. Av de i Göteborg till avflyttning den 1 oktober uppsagda hyresgästerna hade 568 icke erhållit bostad den 1 februari. Medräknar man så de 944 bostadssökande, vilka som förut omnämnts voro anmälda den 1 februari, får man en siffra av över 1,500 anmälda bostadssökande den 1 februari. I 70 fall av uppsägningarne avse dessa, att lägenheterna skola sammanslås med andra eller rivas, och det förhållandet, säger hyresnämndens byråföreståndare, »att på dylikt sätt bostadsbeståndet beskäres, är utan tvivel en bland de mest bekymmersamma faktorer man har att räkna med».

Antalet nya bostäder som kunna beräknas bliva färdiga till den 1 oktober är svårt att angiva. Göteborgs byggnadsnämnd hade före den 5 februari fastställt ritningar för 789 nya bostadslägenheter. Av dessa uthyrdes redan förra året 93 lägenheter i stadens under uppförande varande bostadshus. En del av de andra lägenheterna som planerats blir dock icke färdig i år.

Jag har anfört dessa förhållanden för att därmed visa att förhållandena på bostadsmarknaden äro svårartade och kunna väntas bliva än svårare ju längre fram vi komma. Det hade varit önskvärt, att utskottet hade funnit någon utväg för att råda bot för detta, och enligt min uppfattning borde man tagit hänsyn till de framkomna yrkandena om hyreslagens förlängning, särskilt vad det beträffar mindre lägenheter. Utskottet anför, att det skulle enligt dess mening »innebära allvarliga vådor för rättslivet, om den uppfattningen vunne insteg, att man icke ens ett år kunde lita på den fortsatta giltigheten av ett lagstiftarnes beslut. Särskilt synes ett dylikt vacklande betänkligt, då fråga är om en lag-

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

stiftning, som nära berör ett stort antal medborgare. Det kan ju icke förnekas, att vad utskottet här anfört är i viss mån bärande, men just det förhållandet, att hyreslagens upphörande för många medborgare kommer att föra med sig stora svårigheter, kommer att skövla de många små hemmen, borde varit skäl nog för att häva betänkligheterna.

Jag skall inte vidare upptaga kammarens tid, utan slutar med att be att få instämma i det av herr Klefbeck gjorda återremissyrkandet.

Herr **Winberg:** Herr talman, mina herrar! Det finnes knappast något mera betecknande exempel på anarkien inom nuvarande samhällsförhållanden än bostadsfrågan, d. v. s. sådan som densamma utvecklat sig under senare tid eller hotar att utveckla sig under den tid, som kommer. I stället för att denna fråga, möjligheten för medborgaren att få någonstans att bo, skulle vara en av de allra förnämsta frågorna, som samhället som sådant skulle hava att syssla med, synes samhället härvidlag icke anse sig hava vare sig vilja eller förmåga att inskrida. Det överlämnas åt slumpen eller åt den, som är nog lycklig att hava tillräckligt kapital att spekulera i bostadsbyggande.

Under den värsta kristiden var det emellertid så, att man även från det borgerliga lägret nödgades gå ifrån sin rent principiella uppfattning och motvilja gentemot varje inskridande i form av lagbestämmelser rörande förhållandena på det ekonomiska området. Det är dock en något naiv uppfattning, som hela tiden har legat hos medborgaren på den sidan, att det var en angelägenhet att så fort som möjligt få bort varje spår av kristidslagstiftning. Man inbillade sig nämligen, att i och med att man fick bort varje spår av sådan *lagstiftning,* skulle också *kristidsförhållandena* försvinna.

I detta sammanhang ber jag att något få beröra de argument, som här framförts under debatten och vilka man fäst synnerligen stort avseende vid. Man har erinrat om riksdagens uttalande 1921 och dess beslut 1922. Man säger, att redan 1921 uttalade riksdagen sig för att hyresstegringslagen borde, förutsatt ingenting särskilt tillkom, upphöra att gälla den 1 oktober 1923. 1922 fattades detta beslut. Det bör då vara lämpligt att erinra om något, som väl ingen — tänker jag — i denna kammare vill förneka, nämligen den omständigheten, att såväl under 1920 som under den första delen av 1921 var den meningen ganska allmän, att kristidens verkningar skulle komma att upphöra i snabbare tempo, än vad det verkligen sedan visat sig vara fallet. Nu i dag i början av år 1923 kunna vi givetvis bättre bedöma, huruvida en lagstiftning, sådan som hyresstegringslagen, ännu har en uppgift, en verkligt betydelsefull uppgift att fylla, än vad vi kunde göra i början av år 1921, då riksdagen som bekant uttalade sig för, att denna lagstiftning eventuellt borde upphöra den 1 oktober 1923. Det är säkerligen en något annorlunda erfarenhet, som vi fått göra under denna tid rörande hastigheten av kristidsförhållandenas avveckling, än vad man väntade sig i början av år 1921, och det är realiteter, som böra väga betydligt mer än de *förhoppningar,* vilka man möjligen hyste i början av år 1921.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Man hänvisar sedan till det beslut, riksdagen fattade förra året, och anser, att det skulle bliva synnerligen allvarliga följder, om riksdagen i år skulle intaga en annan ståndpunkt än i fjol. Jag för min del beklagade då liksom nu det beslut, som riksdagen förra året av en ren slump fattade, och jag tror, med all respekt för lagstiftningsarbete, att det skulle väl ändå vara att driva det alltför långt, om man fäster så avgörande betydelse vid ett beslut, som tillkommit av en ren slump, av en ren händelse. Då vidare omständigheterna och de praktiska förhållandena, som tillkommit, sedan detta beslut fattades, alldeles tydligt givit vid handen, att detta beslut är olyckligt, synes det mig, att det skulle vara att fullständigt stelna i dogmer, om man tillmäter ett sådant beslut så avgörande betydelse. Det överensstämmer nämligen föga med vad samhället är skyldigt att göra i dessa tider. Jag anser, att det är samhällets och den lagstiftande församlingens oavvisliga skyldighet — om utvecklingen visar, att detta beslut är olyckligt — att försöka, så framt det är möjligt, rätta till den olycka, som har åstadkommits. Jag kan sålunda under inga förhållanden medgiva det berättigade i vad utskottet och den förste ärade talaren i denna debatt målade upp som så allvarliga konsekvenser i olika avseenden, om man skulle gå en annan väg i år än den, riksdagen förra året stannade för på grund av en rösts majoritet i denna kammare.

Det är något egendomligt med de synpunkter, som göra sig gällande både från utskottsmajoriteten och den andra sidan, då man framhåller de juridiska och teoretiska konsekvenserna i detta fall såsom så ofantligt farliga. Mina herrar! Hur kommer det egentligen att bliva, om ingen ändring nu vidtages, utan hyresstegringslagen den 1 oktober i år kommer att upphöra? Huru bliva dessa verkningar för tusentals familjer i de större samhällena? Märk väl, att dessa familjer icke tillhöra de medborgargrupper, som man här pekat på och vilka innehava de större lägenheterna. Dessa senare komma icke i några oöverkomliga svårigheter, medan detta däremot blir förhållandet med de medborgare, som på grund av sin svaga ställning, knappa ekonomi och allt vad därmed sammanhänger hava allra svårast att få tak över huvudet. Finner icke utskottsmajoriteten, att sådana verkningar också kunna vara av den beskaffenheten, att det kan vara skäl även för en borgerlig lagstiftande församling att taga hänsyn till.

Det kan icke hjälpas, att jag måste i detta sammanhang även säga några ord beträffande de uppfattningar, som hava propagerats såväl här i riksdagen vid tidigare tillfällen som i pressen på senare tid. Man har propagerat den uppfattningen, att det var nödvändigt för att stimulera bostadsbyggandet, att hyresstegringslagen komme ur världen. Man har teoretiserat och räknat med, t. ex. här i Stockholm, att det visst icke kan konstateras någon verklig bostadsbrist, om man räknar med bostadstillgången i sin helhet, t. ex. lägenheternas rumsantal, kvadratmetersinnehåll och allt vad därmed sammanhänger. Man har då i de flesta fall velat komma fram till, att vi skulle få överflöd av bostäder, om vi bara bli av med den förskräckliga hyresstegringslagen.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Jag tycker dock, att dylika argument äro så pass naiva, att ingen människa skulle kunna taga dem på allvar. Det är med en sådan agitation, som man hela tiden drivit propaganda för, att den enda frälsningen för bostadsfrågans ordnande ligger i att så fort som möjligt bliva av med den s. k. hyresstegringslagen. Häremot vill jag påpeka, att såsom jag redan förra året erinrade om hyresstegringslagen icke det ringaste inverkar på bostadsproduktionen, därför att under lagen falla icke nybyggen. Vad sedan beträffar dessa teoretiska beräkningar av bostadsbehållningen på en plats som Stockholm, skall jag kort och gott inskränka mig till den anmärkningen, att det hjälper föga för de mindre bemedlade, för den händelse att det efter hyresstegringslagens upphävande kommer att visa sig, att det finnes flera hundratals lägenheter på sex, sju, åtta à tio rum och kök, vilka troligen komma att stå obebodda, ty på de lägenheterna kan icke arbetarklassen eller med den jämställda reflektera.

Hela resultatet, om nu utan vidare lagen upphäves, blir en allmän förskjutning uppifrån och nedåt, och det blir en oerhörd konkurrens om dessa smålägenheter. Det är självklart, att de, som besitta den ekonomiska ställningen, att de tidigare kunnat hyra lägenheter på fyra à sex rum och kök, kunna konkurrera om hyresbeloppen på dessa mindre lägenheter på ett sådant sätt, att det blir omöjligt för dem, som icke hava annat än sin arbetsinkomst att leva på, att upptaga kampen i den konkurrensen.

Vidare är det ett faktum, att alla familjer med många barn givetvis icke kunna få hyra uti en dylik strid. Det finnes också ett annat faktum, som är värt att påpekas, nämligen det, att hyresvärdarna under den tid, då de hava nödgats att taga hänsyn till lagbestämmelserna beträffande hyresgästerna, varit synnerligen förargade på detta intrång i deras rättigheter. Om nu lagen kommer att upphöra, kan man vara förvissad om — man har redan sett bevis därpå — att dessa husvärdar nu komma att taga hämnd, för att de under långa tider nödgats underkasta sig denna reglering, och man kan vara fullkomligt övertygad om att därvidlag inga som helst sociala eller andra hänsyn få göra sig gällande. Jag kan möjligen förstå detta från hyresvärdarnas ståndpunkt, men vad jag icke kan begripa det är, att statsmakterna, den lagstiftande församlingen och kanske i viss mån också regeringen, icke förstå, hur pass allvarliga konsekvenser som härvidlag ändå komma att inträffa för de obemedlade klasserna. Häremot invänder man: Hur det än går, kan man icke komma ifrån, att denna lag i likhet med andra kristidslagar förr eller senare måste upphävas. Därpå vill jag först svara: Skulle samhället hava känsla för vad som egentligen borde ankomma på detsamma att göra, skulle man alltid hava lagar, som reglera förhållandena i detta avseende, och en lag, som icke enbart tager hänsyn till husägarnas intressen utan även till hyresgästernas. Den saken må jag emellertid för ögonblicket lämna därhän.

Även om man utgår ifrån, att denna lagstiftning förr eller senare måste försvinna, kan man vara överens om, att den nuvarande tidpunkten *är den mest olyckliga* för ett sådant steg. Det uppsving på olika

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

områden, icke minst på bostadsmarknaden, d. v. s. i fråga om bostadsproduktionen, som man trodde och hoppades på för ett par år sedan, har icke kommit. Vi stå här, såvitt jag kan förstå, inför möjligheten av en alldeles katastrofal utveckling, och under sådana förhållanden synes det mig mer än lättsinnigt av en lagstiftande församling, att den, bara därför att ett beslut under förra riksdagen av en ren slump kom till stånd, icke har så pass känsla för vad det nu gäller, att man nu i år slår in på andra vägar.

Nu har den förste ärade talaren pekat på, vilka konsekvenser som i viss mån skulle härvidlag följa, nämligen att vissa hyresgäster, som förhyrt större lägenheter, skulle ha sagt upp dessa, och de skulle icke kunna få hyra den lägenhet, som de gjort upp om och ej heller få bo kvar i den gamla, ty lagen kommer icke att omfatta dessa lägenheter. Jag tror icke, att man får göra alltför mycket av ett sådant exempel, ty även om verkligen några sådana hyresgäster få svårigheter att skaffa sig bostad, så må jag säga, att de omständigheterna väga fjäderlätt gent emot det kaos, som kommer att inträffa och bli en följd av hyreslagens slopande den 1 oktober i år.

För min del har jag tillåtit mig att i denna kammare väcka en motion, däri jag försökt att i Kungl. Maj:ts förslag inarbeta, vad som för närvarande skulle vara av en ofantlig betydelse. Motionen innebär visserligen icke någon slutgiltig lösning av problemet, men den skulle dock, om den av riksdagen antagits, ha inneburit en lösning, som i vederbörlig ordning också toge hänsyn till hyresgästernas intressen. Jag kan icke finna vad det skall vara för anledning att lämna möjlighet för hyresvärdarna att höja hyrorna i gamla hus mer än vad de hittills ha gjort. Det är endast en uppmuntran att fortsätta med detta jobberi i hus, där husen byta ägare tre à fyra gånger om året och varje innehavare skall tjäna 40—50,000 kronor. Allt detta har konsekvenser med sig för all framtid för hyresgästerna. Jag tycker sannerligen, att när man i denna ärade kammare talar så mycket om moral, ansvarskänsla, samhällsbevarande uppfattning och allt dylikt, så skulle man spara litet av dessa känslor, så att man kunde ha dem till hands, när det gäller att bevara ett för det stora flertalet av vårt folk så viktigt intresse som detta, nämligen huruvida samhället har någon skyldighet att tillse, att bostadsfrågan ordnas på ett sådant sätt, att icke den stora allmänheten fullständigt lämnas i händerna på ett fåtal individer, som varit nog lyckliga att bliva husägare i samhället. Jag kan fullständigt instämma i det uttalande, som gjordes av en högerman i andra kammaren, när lagen debatterades. Han förklarade, att såsom förhållandena nu utvecklat sig, kommer man snart att få leva under en husägartrust, som till hela den övriga mänsklighetens skada, kommer att regera enväldigt i allt, som rör bostadsfrågor.

Nu måste jag säga mig, att det verkar något egendomligt att i en situation som denna, i de allvarliga förhållanden, vi otvivelaktigt stå inför, det icke ens varit möjligt inom regeringspartiet att hålla tillsammans om vad som bör göras i detta avseende. Jag skall icke närmare

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

ingå på regeringens ställning. Jag förstår, att med hänsyn till socialstyrelsens utlåtande i detta ärende och med det hänsynstagande till de officiella myndigheternas utlåtande, som alltid utmärkt denna regering, var det kanske icke så gott för regeringen att göra så mycket. Jag vill i detta sammanhang också säga, att är det något, som skall motivera varför socialstyrelsen bär detta namn, skulle det enligt min mening möjligen vara den omständigheten, att denna styrelse synes vara kemiskt fri från alla sociala synpunkter, när den går att behandla en hel del problem.

Jag vill säga, att regeringens förslag i detta avseende icke innebär någon som helst lösning av detta problem, som man egentligen här borde gripa sig an med att få en lösning av. Men vad som än mera förvånar mig är, att man inför den senaste tidens händelser — i fråga om regeringspartiets medlemmar — i utskott och i kammaren sannerligen knappast vet, var man skall ställa sig. Ett sådant uppträdande är icke ägnat att främja utsikten till en förnuftig lösning av frågan i den riktning, man borde arbeta för.

Jag förstår, att det är icke mycket idé att tala till en församling som denna, men jag anser det vara min ofrånkomliga skyldighet att åtminstone säga min mening vid detta tillfälle, ty när vi komma några månader fram i tiden, kommer det kanhända att inträffa en hel del saker som gör, att många av eder kanske skulle ha önskat, att ni här intagit en annan ställning till denna fråga, men då äro ni spridda för himmelens vindar och ni befinna er i edra hem och ha i regel bostadsfrågan ordnad. Ni bo i samhällen, där denna fråga icke är aktuell. I varje fall är det då försent att göra något åt saken, Är det nu så, att man anser, att alltsammans må lämnas därhän och att här skall gälla den gamla principen: »Må mänskligheten förgås, men vi kunna icke vika från våra principer», så är det ofrånkomligt, att vi i detta avseende i någon form få ansluta oss till den s. k. katastrofalteorin. Men då är det ni, mina herrar, som befinna er på andra sidan, som ha framkallat katastrofen, men icke jag och de, som stå på min sida.

Nu har här framställts yrkande om återremiss, och det kan ju vara på sin plats, då det alltid kan tänkas, att det kan bli någon ändring till det bättre, om man också inte har stora förhoppningar i övrigt om lagutskottet, ty det är icke en institution, som ryggar tillbaka för vad som helst, utan det får vara kraftiga påtryckningar. Men om man kunde åstadkomma så mycket i sakens nuvarande läge, att man kunde få en återremiss av frågan till utskottet, så vore därmed konstaterat, att riksdagens kamrar i år ha lärt sig litet bättre förstå, hur denna sak i verkligheten ligger och vad den här avvecklingen betyder för stora lager av samhällsmedborgare. Det skulle väl vara en möjlighet att kunna åstadkomma sådana jämkningar, som skulle göra, att katastrofen icke bleve av den omfattning, som den eljest skulle bli.

Emellertid, herr talman, önskar jag redan nu meddela, att jag kommer att rösta för återremiss, därest förhållandena bliva sådana, att detta är det längsta, som man kan åstadkomma nu. Med anledning av att jag väckt en motion i ärendet, vill jag säga, att om den bifalles av

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

riksdagen, så kommer man att åstadkomma en sådan lösning av denna fråga, att den i betydande utsträckning tager hänsyn till de stora samhällsgrupper, som gå under namn av hyresgäster, och då jag icke har någon anledning att avstå från denna uppfattning, ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag med den ändring, som innefattas i den av mig i denna kammare väckta motionen.

Herr **Rune**: Herr greve och talman, mina herrar! Här har påvisats, att när denna fråga i fjol avgjordes, skedde det med endast en rösts majoritet. Detta har anförts för att visa, att tveksamheten i kammaren då måste ha varit stor. Ja, det är så sant, att tveksamheten vid detta ärendes avgörande ifjol nog var stor, och jag kan gärna medgiva, att jag själv då hade ganska svårt att taga ställning till frågan. Det gällde ju att å ena sidan låta förståndet tala, och å andra sidan var det rätt svårt att icke låta känslan göra sig hörd. Här har framhållits av en ärad talare från Stockholmsbänken, som vi alla värdera och som är en varmhjärtad man, hur ovärderligt ett hem är för människan och för familjen, och han har vädjat till oss, att vi genom ett bifall till hans yrkande skulle försöka åstadkomma, att det bleve ett ökat antal lyckliga hem här i landet. Ja, nog var det för känslan tilltalande att höra detta resonemang, men jag måste dock säga mig, att förståndet därvidlag icke gjorde sig i lika hög grad gällande som känslan. Jag är lika intresserad som den ärade talaren av att det beredes hem åt Sveriges folk och åt svenska familjer, och just därför att jag är intresserad härav och därför att jag tror, att om man går den väg, utskottet anvisat i år såsom en konsekvens av den hållning, kammaren intog i fjol — låt vara med en ringa majoritet — därför att jag är viss om att denna väg leder till att man vinner ett större antal hem, just därför, herr greve och talman, är jag i år icke tveksam utan numera livligt övertygad, att man främjar bostadstillgången bättre genom att följa utskottet. Jag hyser denna övertygelse, icke blott därför att, som jag nyss sade, konsekvensen av det beslut, vi fattade i fjol, fordrar, att vi ta detta steg, och därför att väl envar begriper, vilken oreda, såsom det även förut framhållits, som skulle uppstå, om vi nu skulle gå en annan väg, än vi gingo i fjol. Nej, orsaken, varför jag nu ej är tveksam är väsentligen den, att jag funnit, trots allt vad som sagts häremot, att utvecklingen efter fjolårets beslut och helt visst med anledning av detta gått i rätt riktning.

Nu har man frågat: har beslutet i fjol kunnat hindra, att läget på bostadsmarknaden är lika förtvivlat, som det var förra året? Då vill jag göra en motfråga: är det tänkbart, när man skall avveckla en sådan kristidsinstitution som denna, vilken existerat i fem eller sex år, att man kan undvika, att det blir svårigheter? Tro herrarna, att det finnes någon tänkbar möjlighet, att icke situationen, just när man avvecklar saken, skall te sig, i viss mån åtminstone — jag vill icke säga förtvivlad, ty att den är det bestrider jag — men ganska svår? Jag påstår, att det är naturligt, att det kommer att vara svårt just vid övergången, men icke blir det bättre, om vi ej taga konsekvensen just nu.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Det har sagts, att man påstått sig ej kunna konstatera någon verklig bostadsbrist i Stockholm. Jag ber då att få fråga den talare, som yttrade detta: om hyresstegringslagen får stå kvar, blir det icke bostadsbrist i Stockholm då? Kan man avhjälpa bostadsbristen genom hyreslagen? Nej, ingalunda.

Samme talare sade också, att det för närvarande jobbas betydligt med hus; man köper och säljer hus, och var och en vill förtjäna en 30 à 40,000 kronor på affären. Detta skulle då vara ett skäl, varför vi icke nu borde vara med om att upphäva hyresstegringslagen. Ja, men herr Winberg, hyresstegringslagen har ju existerat i fem eller sex år, och om under denna tid erfarenheten har visat, att hyresstegringslagen icke i någon mån kunnat hindra detta jobberi, vad är det då för resonemang att tala om att, när det jobbas så mycket med hus, så måste vi ha kvar hyresstegringslagen? Jag tycker snarare, man kunde ha anledning att säga, att om, under det hyresstegringslagen bestått, det har jobbats och lagen icke har hjälpt mot detta, så få vi bestämt försöka med något förståndigare än den lagen. Den slutsatsen drager åtminstone jag.

Nej, det är nog så, mina herrar, med denna sak, att genom att låta hyresstegringslagen förbliva skulle man måhända hjälpa för stunden; det skulle se ut, som om man vore mera human i sin lagstiftning, men för framtiden komme man att stjälpa i stället. Det vore ett tillvägagångssätt, som möjligen skulle göra det något bättre för stunden men skulle göra det »i morgon sjufallt värre».

Det har sagts, att tidpunkten icke skulle vara lämplig för att upphäva hyresstegringslagen just nu. Då frågar jag: är det icke lämpligt att göra det nu, då det verkligen är så, att alla samhällsmedlemmar ha ont om penningar, så att det icke kan tänkas bliva något sådant där förfärligt auktionerande om bostäderna? Tänk, om vi icke hade haft hyresstegringslagen för fem eller sex år sedan! Då var den befogad och nödvändig, och varför? Jo, därför att det då fanns en stor massa människor, som hade penningar att betala vad som hälst för en våning och som kunde överbjuda dem, som hade mindre tillgångar, och därför hade det blivit ett stort elände, om vi ej hade haft denna lag. Men hur är det nu, mina herrar? Jo, nu leva alla under knappa omständigheter, och det gör, att även om en hyresvärd vill sätta sina våningar på auktion, så är det ingen, som genom överbud avsevärt kan dyrka upp hyran för någon annan. Vill man sålunda upphöra med en statlig reglering i detta fall, tror jag, att man skall göra det nu, ty om det blir en ljusning i fråga om affärsställningen, kan man nog vara säker på att det blir mycket svårare att genomföra förändringen och få en övergång. Men att tro, att utan vidare en lagstiftning skall kunna reglera ett sådant ekonomiskt förhållande, så att inga olägenheter eller svårigheter skola uppstå, när det faktiskt på många håll råder brist på bostäder, är fullständigt orimligt.

»Nå», säger man, »det har ej visat sig, att fjolårets beslut har hjälpt mot bostadsbristen.» Nej, kanske ej tillräckligt. Men nog kunna vi vara

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

ense om att byggnadsverksamheten varit rätt livlig sedan dess. Tro herrarna, att det, om vi icke i fjol hade gått till ett upphävande av hyresstegringslagen, hade byggts så många bostäder i Stockholm och annorstädes, som nu verkligen är fallet? Jag vill ej påstå, att det byggts tillräckligt många, men jag påstår, att det producerats bostäder i ganska stort antal, och jag vill påstå, att på många av de orter, där man i fjol kunde befara bostadsnöd, behöver man icke befara någon sådan i den stund som är, under förutsättning att de bostäder, som äro påbörjade, verkligen bli fullbordade, så att det icke göres något avbrott i byggnadsverksamheten. Jag tror, att det är så, att förhållandena på bostadsmarknaden bero på tillgång och efterfrågan såsom på andra ekonomiska områden, och jag tror icke, det finnes någon möjlighet att genom lagstiftning ordna det så, att folk kan få billiga bostäder och att det blir gott om goda bostäder. Det finnes ej något annat sätt att åstadkomma detta än att öka bostadsproduktionen. Då frågar jag: tro herrarna, att folk är mer intresserade av att bygga, om hyresstegringslagen existerar, än om den blir upphävd? Jag påstår, att erfarenheten visat, att man är mer intresserad för byggnadsverksamhet, när man ser, att man står inför ett upphävande av hyresstegringslagen; och det finnes efter min mening ej mer än ett sätt att åstadkomma lättnad på bostadsmarknaden, och det är att öka tillgången på bostäder. Att genom lagstiftning försöka åstadkomma ändring i sådana ekonomiska lagar, som råda på detta liksom på andra jämförliga områden, tror jag är fullständigt ogörligt.

Jag känner mig sålunda stå på fullständigt säker mark i år. I fjol var jag rätt tveksam, hur det borde vara, men i år har min tvekan i detta fall försvunnit, av olika anledningar som jag här omnämnt. När det häromdagen stod i någon tidning, att många voro tveksamma i fjol, men att många, som röstade för upphävandet i fjol, ändrat sig, tror jag tvärtom, att det är så, att somliga ändrat sig i motsatt riktning. Jag tror, att man allt mer och mer kommit underfund med att man måste gå denna väg för att få normala förhållande på bostadsmarknaden, och att i detta fall som i så många andra fall, när det gäller att upphäva liknande kristidsförordningar och statsreglerande anordningar, det är så gott att först som sist bita i det sura äpplet och låta lagen om tillgång och efterfrågan fritt få gälla på bostadsmarknaden.

Här har också talats om att man skulle vinna något genom en återremiss. Jag vill då säga, att när man hört från statsrådsbänken, att chefen för justitiedepartementet anser, att en omedelbar prövning av den kungliga propositionen vore synnerligen önskvärd, synes det mig, som om man däri hade ett mycket auktorativt uttalande till stöd för åsikten, att det icke kan vara lämpligt att ge sig in på en återremiss. En annan ärad talare, en gammal erfaren ledamot av lagutskottet, uttalade sig också om den saken, då han sade, att han visserligen icke ville motsätta sig ett återremissyrkande men att han hade mycket stora tvivelsmål, om en återremiss kunde vara till någon som helst nytta. Jag vill åberopa dessa båda uttalanden gent emot dem, som möjligen tro, att

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. **(Forts.)**

man i detta fall skulle åstadkomma någon nytta med återremiss. Nej, här står man nog i alla fall vid skiljevägen. Vill man upphäva den statliga regleringen och försöka att på detta område någon gång komma ifrån de band och de tvång, som råda, måste man gå på utskottets förslag. Och, mina herrar, utskottets förslag innehåller i alla fall övergångsstadganden, som äro ytterligt värdefulla. Jag vill säga, att utskottet ju på de flesta punkter eller åtminstone på viktiga punkter har gillat den kungliga propositionen, och även från den synpunkten sett anser jag, att de, som stodo för beslutet i fjol, fortfarande böra, och med mera lugn än i fjol, kunna vara med om ett beslut om denna lags upphävande.

Herr greve och talman! På grund av vad jag nu anfört yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr **Hederstierna:** Jag vill till en början säga, då åtskilliga talare här framhållit den stora disproportionen mellan antalet bostadssökande och antalet lediga lägenheter och därvid åberopat bostadsförmedlingens uppgifter i detta avseende, att denna disproportion säkerligen i mycket hög grad beror därpå, att hyresvärdarna icke hos bostadsförmedlingen anmäla sina lediga lägenheter. De äro visserligen enligt lag skyldiga att anmäla dem, men jag kan mycket väl, utan att göra något bestämt uttalande, tänka mig, att det finnes jurister, som driva den satsen, att den bestämmelse icke gäller för ledigheter, som uppstå först den 1 oktober, då denna lag skulle upphöra att gälla. Och i vilket fall som helst har jag anledning antaga, att hyresvärdarna ej hos bostadsförmedlingen anmäla sina lägenheter, särskilt på den grund att de säga upp dem för att sedan kunna träffa avtal med kommande hyresgäster, så att de kunna komma ifrån de bestämmelser, som gällde under lagens tid. Jag tror, att när man åberopar dessa siffror, som herrar Klefbeck och Hansson gjorde, är man icke på någon verkligt fast mark.

Sedan skall jag endast yttra mig om detta yrkande på återremiss. Vad vilja herrarna vinna med återremissyrkandet? Vi, som utgöra majoriteten i lagutskottet, kunna icke förändra vår åsikt; vi vidhålla naturligtvis, att lagen bör i sin helhet antagas så som vi föreslagit den. Det blir då herr Klefbeck och hans meningsfränder, som få försöka utarbeta något förslag, som prolongerar lagen för vissa lägenheter, i vissa städer eller hur herrarna vilja ha det, och så skall detta förslag gå till kamrarna, men en sådan omformulering gör man ej i en hastig vändning. Jag vill säga, att här står i denna lag, att uppsägningsrätten för hyresgästerna utgår den 1 april. Det är ju rent omöjligt att få ut en lag om dessa saker, som skall kunna träda i kraft så tidigt, att den kan tillämpas under mellantiden till den 1 oktober. Det är komplett omöjligt. Följden blir därför, att tidpunkten, den 1 april, framflyttas, och då kommer man till ett resultat, som är synnerligen beklagligt, ty vad man just vill nå är, att under tiden efter den 1 april, fem eller sex månader framåt till den 1 oktober, hyresgäster och hyresvärdar skola få något så när i lugn och ro enas. Men ju kortare den tiden blir, desto mer

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

skapar detta panikstämning och oro i lägret, vilket vi just hela tiden försökt undvika. Det vore synnerligen beklagligt, om herrarna även i denna kammare sökt driva igenom ett sådant beslut som medkammaren fattat.

De sakskäl, jag har emot återremissyrkande, synas mig fortfarande synnerligen tungt vägande, och man har ej, synes det mig, lyckats förebringa några verkliga skäl för detta yrkande.

Herr **Vindahl:** Första lagutskottets vice ordförande sade i början av sitt första anförande i denna fråga, att då utskottet i fjol uttalade sig för vissa övergångsbestämmelser med avseende å hyresstegringslagens avveckling, trodde han, att det skulle framläggas ett helt annat förslag än det, som nu framlagts för riksdagen. Det förslag, som nu ligger till avgörande, betecknade han såsom »blandad kompott». För min del får jag verkligen säga, att i den mån jag tagit del av förslaget och sökt sätta mig in i detsamma, har jag mer och mer kommit till den uppfattningen och styrkts däri, att den föreliggande lagen icke bör antagas utan avslås. Man kan så väl förstå de skäl, som ligga till grund för förslaget, men jag är rädd för att det betraktelsesätt, man anlagt, har varit något ensidigt och kanske ligger något på sidan av det praktiska livet, sådant det rör sig, då det får röra sig fritt. Det synes, som om man tagit alldeles för mycket sikte på hyresvärdarna och vill beteckna dem som alldeles särskilt svåra och besvärliga att ha att göra med. Jag undrar, om man ej lika ofta och kanske oftare finner besvärliga hyresgäster att dragas med. Det är väl också en sak, till vilken man bör taga hänsyn, men detta har man allt fäst fasligt litet avseende vid. Jag tror man bör akta sig för att underkänna värdet av deras arbete, som ägna sig åt byggnadsverksamheten, dess utövare och främjare, ty sannerligen, deras insats i samhällsarbetet är lika viktigt som någon annans. Att hus byta ägare och överflyttas från den ena till den andra, är helt naturligt; det förestavas ju av själva utvecklingen i och för sig, och jag kan därför ej se något ont i det.

I den motion, jag tillåtit mig väcka, har jag uttalat vissa betänkligheter mot en hel del av de föreslagna lagparagraferna. Men jag tycker, att det är fullkomligt onödigt att nu, efter det en så lång diskussion förts, ingå på en närmare granskning av det föreliggande förslaget. Jag skall istället tillåta mig erinra, att de siffror, som här av ett par talare anförts — jag tror, att det var en talare på Stockholmsbänken och en på Göteborgsbänken — egentligen ingenting bevisa. Vilka sorgliga och vemodiga reflexioner de än kunna väcka i och för sig, undrar jag dock, om man i och med den föreslagna återremissen eller med ett antagande av föreliggande lagförslag vinner någon lättnad i de förhållanden, dessa siffror belysa. Jag skulle snarare tro tvärtom; man låser fast lägenheterna, man låser fast allting, så att man ej kan röra sig, utan de, som sakna husrum, bli fortfarande utan. Helt annat blir det, om livet får ordna sig självt. Om

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

hyresbildningen blir fri, är det alldeles givet, att allt kommer att röra sig på ett helt annat sätt. Man har gjort den erfarenheten, för varje gång det varit fråga om upphävande eller förändring av kristidslagarna. Man har varje gång pekat på de svårigheter, som därigenom skulle uppstå, men i intet fall tror jag det visat sig, att de farhågor, som framnanats inför en återgång till den fria marknaden, varit verkligt grundade, utan allt synes i detta avseende återtaga sin jämna gång, och det ha säkerligen de flesta funnit sig väl av. Men det är alldeles uppenbart, att då en sådan här lag skall upphöra, kommer det att bli vissa svårigheter i ett eller annat fall. Avvärja vi däremot dessa svårigheter, om vi antaga föreliggande lagförslag? Nej, vi endast uppskjuta dem. Det skulle således icke bli ett avvärjande av svårigheterna utan endast ett uppskjutande av dem.

Så vitt jag kunnat förstå och så vitt jag lärt mig av erfarenheten, synes det mig, som om det vore lyckligast, att vi så fort som möjligt avvecklade allt vad kristidslagar heter och återginge till normala förhållanden. Säkerligen var det också den tanken, som fann sitt uttryck i det beslut, riksdagen fattade för ett år sedan, då den beslöt upphävandet av hyresstegringslagen. Jag kan således ej se annat, än att det vore lyckligt att fortsätta på den vägen.

I den tanken och i förhoppning, att man därigenom skall vinna det allra bästa resultat, tillåter jag mig, herr talman, yrka avslag å såväl utskottets förslag som den kungliga propositionen i detta ärende.

Enär herr statsrådet *Olsson* anmält sig vilja avlämna kungl. propositioner, avbröts nu överläggningen angående förevarande paragraf.

Herr statsrådet *Olsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 78, angående understöd från statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. åt förra småskollärarinnan Anna Sofia Svensson;

nr 79, angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 80, angående dyrtidstillägg åt nordiska museets och livrustkammarens personal;

nr 81, angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid livrustkammaren;

nr 82, angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal;

nr 83, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning; samt

nr 84, angående rätt för vissa förutvarande lärarinnor vid enskilda läroanstalter att komma i åtnjutande av tilläggspension m. m.

Fortsattes överläggningen angående 1 § i det av första lagutskottet i utlåtande nr 6 punkten 1 tillstyrkta lagförslaget.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Herr **Möller:** Herr talman, mina herrar! Den situation, i vilken riksdagen nu behandlar frågan om hyresstegringslagen, är sådan, tycker jag, att man har rättighet att säga, att det socialdemokratiska partiet saknar allt ansvar för densamma. Hade de ytterst ivriga varningar, som vid föregående riksdag gjordes från socialdemokratiskt håll mot ett upphävande av den gamla hyresregleringslagen, blivit följda av denna kammare, likaväl som de blevo följda av andra kammaren, hade vi utan någon större oro kunnat motse även årets första oktober. Och även om herr Rune nu har vittnat, att han numer har stadgats i sin övertygelse om riktigheten av beslutet, undrar jag, om det ej ändå är åtskilliga av kammarens ledamöter, som beklaga idag, att de den gången ställde sig på deras sida, som fingo majoritet i denna kammare. Det är ju nämligen fullkomligt klart redan idag — det kan vem som helst konstatera, som vill göra sig ringaste lilla möda att undersöka ställningen i Stockholm t. ex., där vi nu alla vistas — det är ju fullkomligt klart, säger jag, att vi redan ha en hyrespanik. Jag vet ju, att man skyller på tidningarna, att de skapa denna panik. Nej, tidningarna giva endast jämförelsevis svaga uttryck åt den faktiska panik, som råder inom mycket betydande grupper av Stockholms hyresgäster. Om man nu betänker, att enligt senaste uppgifter dock hittills endast något över 2,000 hyresgäster blivit uppsagda, och om man vidare betänker, att hyresvärdarnas föreningar ha uppmanat sina medlemmar att ej säga upp sina hyresgäster utan vänta med sådana åtgärder åtminstone ännu någon tid, så kan var och en säga sig, att den dagen, då vi komma fram till den 1 oktober eller rättare till den 30 juni — ty det är åtminstone i Stockholms stad den *stora* uppsägningsdagen för smålägenheter — då kunna ännu många, många tusen gällande hyreskontrakt ha blivit uppsagda. Ja, det där skulle naturligtvis i och för sig icke vara ägnat att vålla så stort bekymmer, ty om man blir uppsagd från en lägenhet, försvinner ju ej lägenheten därigenom, den finnes ju alltid kvar, och någon skall även efter den 1 oktober komma att bo i den. Men man skall observera, att praktiskt taget åtföljas dessa uppsägningar regelbundet av förklaringar från hyresvärdarnas sida, att man kan få hyra lägenheterna men endast mot mycket väsentligt ökade hyror. Ja, allt det där visste vi i fjol, det är fullkomligt riktigt, men det kan ju ändå hända, att man då ej såg så klart, vad det skulle innebära i skilda avseenden, som man gör nu, när man står direkt inför situationen som ett naket faktum. Följden blir naturligtvis den, att hyresgästerna ej skriva på kontrakt åtminstone icke ögonblickligen, när det förelägges dem förslag om mycket ökade hyror, utan de vilja då söka sig nya och, som de hoppas, billigare bostäder. Det kan knappt råda något tvivel om, att när man kommit fram till, låt mig säga — jag är nämligen övertygad om att det är en mycket moderat siffra — 10,000 uppsägningar, finnes det visserligen 10,000 lägenheter eller i det närmaste så många lediga. Det är också 10,000 personer, som söka bostäder, men eftersom de allra flesta av dem söka *billigare* bostäder, uppstår det uppenbarligen stor oro. Faktiskt — man må tillskriva det vilka omständigheter eller orsaker man vill —

uppstår det en konstgjord efterfrågan på lägenheter, som, så vitt jag förstår, måste giva hyresvärdarna mycket ökade chanser att kunna genomdriva sina hyresanspråk och kanske till och med högre anspråk än de ursprungligen hade tänkt sig.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. **(Forts.)**

Ja, det är riktigt, att man, som sagt, redan har vetat allt det här förut. Men hur skall det gå för de människor, som utsättas dels för uppsägningen och dels för pressning beträffande hyran och som därtill måhända gått arbetslösa under lång tid — här i Stockholm har det sedan lång tid tillbaka gällt, att cirka 10,000 personer hava gått arbetslösa under ett eller ett och ett halvt års tid o. s. v. — hur skall upphävandet av hyresregleringen komma att kännas för dessa människor? Det är den frågan jag ställer till mig, när jag här skall taga ställning till återremissyrkandet.

Jag skall nämligen utan tvekan erkänna, att när den Hageska motionen väcktes, var jag mycket betänksam beträffande densamma på grund av de skäl för övrigt, som bland andra herr Hederstierna här har framfört. Det är alldeles klart, att man icke av en nyck eller i något slags för tillfället uppjagad men eljest rätt illa motiverad stämning kan göra om ett beslut, vilket *kan* få till följd återgång, åtminstone i några fall, av faktiskt träffade avtal. Jag erkänner, att man på det sättet faktiskt åstadkommer en skada, men när jag skall taga ställning till detta spörsmål, då väger jag emot varandra den skada, som uppstår genom fullföljande av fjolårets riksdagsbeslut, och den skada, som uppstår därför att, som jag skulle tro, ett jämförelsevis ringa antal på grundval av denna lagstiftning träffade nya avtal har kommit till stånd. Jag vågar nämligen — det finns ingen statistik däröver — anse det sannolikt, att nya avtal icke hava blivit ingångna i de flesta fall. Det föreligger redan tusentals uppsägningar, men det skulle förvåna mig, om det förekommer nya avtal för mera än på sin höjd beträffande ett 20-tal procent av de uppsagda lägenheterna. Man bör alltså icke överdriva den skadan för mycket. Det vore ur samhällets synpunkt obestridligen en större välgärning emot de i detsamma levande människorna — och det är ju ändå för dem det här gäller att lagstifta — om den gamla hyresstegringslagen med en viss inskränkning, som jag strax skall komma till, bleve prolongerad, än om riksdagen, av i och för sig mycket naturliga men efter min uppfattning i ett sådant fall som detta icke avgörande prestigeskäl, fullföljde fjolårets beslut.

Jag förmodar — det är en sak, som jag icke vågar uttala något säkert omdöme om — att hela denna fråga i detta ögonblick framför allt är en de stora städernas fråga. Sannolikt vållar icke upphävandet av hyresstegringslagen några större bekymmer i jämförelsevis små samhällen, och därför är det klart, att de, som varit inne på tankegången att nu ändå i sista minuten kunna vrida rätt igen, vad som enligt vår mening riksdagen vred galet föregående år, närmast tänka sig, att man skulle kunna göra, låt mig säga, en ren undantagslagstiftning för de fall, där man är på det klara med att ett upphävande av bostadsstegringslagen leder till alltför vådliga och allvarliga konsekvenser för män-

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

niskorna. Var man sedan skall draga gränsen är en sak, som jag icke vill yttra mig bestämt om. Beträffande den saken skulle man kunna tänka sig många utvägar, och man skulle till och med kunna tänka sig den utvägen att överlåta åt kommunerna själva bestämma, huruvida denna hyresstegringslag skulle gälla för ett år eller ej. Men det skulle kanske visa sig vara en alltför krånglig väg att gå fram på ur lagstiftningssynpunkt, en väg, vilken, då tiden brådskar, icke är att anbefalla och således icke bör beträdas, men i varje fall föreställer jag mig — herr Hederstierna var inne på det kapitlet också — att då man har denna gamla hyresstegringslag, bör det icke vara så stor svårighet att i densamma inarbeta bestämmelser, som begränsa lagens giltighet till vissa lägenheter och till vissa städer. Detta var vad jag närmast tänkt mig. Lagtexten skulle för övrigt icke komma att förändras, den skulle ju, där man läte lagen gälla, vara såsom förut, men man skulle inarbeta de där begränsningarna beträffande själva giltigheten.

Jag vågar alltså för min del säga, att, såvitt jag kan finna, skulle riksdagen genom att rätta ett uppenbart misstag, som begicks föregående år, visa, att den förstår att på ett rätt sätt avväga de olika skador, som kunna uppstå av två emot varandra stridande riksdagsbeslut, och då, efter mitt förmenande, skadorna av fjolårets riksdagsbeslut äro så oändligt mycket större än skadorna av ett positivt beslut i år skulle bliva, har jag ansett, att det vore riktigast, och socialt riktigt i varje fall, att stödja återremissyrkandet.

Jag vill nu emellertid också påpeka, att om man vill rösta för återremissyrkandet, så måste det innebära ett principbeslut i själva frågan. Det vore ju nämligen fullkomligt orimligt, om riksdagen återremitterade ärendet till lagutskottet men sedan avvisade varje tillämpning av den gamla hyresregleringen. Jag menar, att varje här i beslutet deltagande måste göra klart för sig att, om han röstar för återremissyrkandet, skall det innebära en förklaring, att hyresregleringen åtminstone i viss omfattning skall gälla för de fall nämligen där man klart kan se, att hyresregleringens upphörande skulle bliva till skada. Den, som handlar på annat sätt och här tillmötesgår bara en stämning för återremiss kanske, men icke drar konsekvensen därav vid den slutliga behandlingen, handlar naturligtvis icke ansvarigt. Jag har ansett mig böra säga detta. Sedan vill jag säga ett par ord med anledning av regeringens ställning i denna fråga.

Herr Winberg har angripit regeringen, därför att den icke har gjort en så bra lag, som han skulle önskat, och jag förmodar, åtminstone fattade jag honom så, att han angrep den, därför att den nu kanske icke riktigt skulle önska, att hyresstegringslagen skulle bliva giltig. Jag får säga, att det är uppenbart, att riksdagen i detta ögonblick har en friare ställning än regeringen hade, då den gick att för sin del taga ställning till ärendet. Jag tror, att herr Winberg skulle hava fått mycket starkare skäl till anmärkningar emot regeringen, om denna icke hade framlagt sitt ändringsförslag beträffande den allmänna hyreslagen men däremot i stället fört fram ett förslag, beträffande vilket den måste säga sig, med

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

ledning av två föregående riksdagars beslut, att det icke kunde finnas någon rimlig förhoppning, att riksdagen skulle komma att antaga det. Då är det klart, att regeringen valt den rätta vägen, då den för sin del beslutar sig för att gå fram med vissa förslag till förbättring av den allmänna hyreslagen, och jag vill ytterligare säga, att om jag trodde — herr justitieministern har låtit en sådan tro framskymta, men jag kan icke dela den — att man genom en återremiss skulle fälla förslagen till ändring i den allmänna hyreslagen, skulle jag för min del icke vågat ställa mig på återremissyrkandets ståndpunkt.

Ett av de argument, som anförts under debatten och som särskilt underströks av herr Hederstierna beträffande vådan av ett uppskjutande av det definitiva beslutet i detta ärende, var det, att lagen borde vara ute den 15 mars. Såvitt jag kan finna, har man därvid utgått ifrån att i Stockholm eller de större städerna i allmänhet skulle såsom mera allmän regel gälla sex månaders uppsägningstid. Men i själva verket är det icke så, ty för de smålägenheter, som vi närmast tänka på, vi som här hava gått in för återremissyrkandet, gäller med ytterst få undantag endast tre månaders uppsägning, och den längsta uppsägningstid, som där över huvud taget brukar förekomma, är fyra månader. Med hänsyn till detta finnes det sålunda, enligt min mening, icke någon verklig risk att förändra datum i det förslag, som är framlagt ifrån Kungl. Maj:ts sida.

Nu veta vi ju alla, att andra kammaren för sin del, med en ringa röstövervikt visserligen, har beslutat att återremittera ärendet till lagutskottet, och jag skulle anse det vara ganska orimligt, att första kammaren för sin del påtoge sig ansvaret för att förhindra denna återremiss. Första kammaren fällde ju lagen i fjol med en majoritet, som, det kunna vi väl ändå erkänna, måhända berodde på en ren slump och ingenting annat. Det är icke alldeles säkert, att, därest kammaren varit samlad bara — det var ganska många borta vid det tillfället, och det var ju endast en rösts majoritet — utgången blivit densamma. Skulle nu första kammaren i år förhindra möjligheten att reparera misstaget i fjol, är det uppenbart, att hela ansvaret för den följande utvecklingen på detta område vilar på denna kammare ensamt.

Herr **Leander:** Herr vice talman! Herr Klefbeck framhöll, att vad människorna behöva är goda, bra och lyckliga hem. Ja, därom äro vi alla ense, och alla önska vi väl, att så många som möjligt skola få dylika hem. Men herr stadsrådet och chefen för justitiedepartementet sade ju nyss: vilja hjälpa är en sak, att kunna hjälpa är en annan. Åtminstone har icke hyresstegringslagen visat sig kunna skapa sådana hem, utan enligt min mening har den i viss mån hindrat tillkomsten av nya bostäder. Efter riksdagens beslut förlidet år att vidbliva 1921 års riksdagsbeslut, att lagen skulle upphöra den 1 oktober i år, har ju ändå byggnadsverksamheten kommit igång på ett ganska glädjande sätt.

Utskottets ärade vice ordförande och sedan herr justitieministern

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

ha ju framhållit olägenheterna, för att icke säga vådan av en återremiss, och man tycker ju då, att herrar socialdemokrater skulle vilja lyssna åtminstone till vad deras egen justitieminister säger i den här saken.

Herr Möller påstod, att socialdemokraterna icke hade något ansvar härvidlag, men frågan blir väl ändå den, om icke den situation, som skulle inträda, ifall de nu finge sin vilja igenom beträffande en återremiss till utskottet, skulle bliva ändå mer förvirrad än situationen nu är. Jag skall nu icke upprepa de skäl, som anförts här, först av utskottets vice ordförande och sedan av herr statsrådet, för att en återremiss icke bör äga rum, utan jag ber bara helt kort och gott få säga, att enligt min mening skulle en återremiss nu endast medföra, att det skulle uppstå ännu större panik och en massuppsägning av hyresavtal. Därigenom skulle nämligen, såsom här också framhållits, framkallas en sådan stämning av osäkerhet, att varken hyresvärdar eller hyresgäster visste, vad de hade att rätta sig efter. Att det nu kanske blir åtskilliga svårigheter vid hyresregleringens upphörande det har ingen människa förnekat, men dessa svårigheter lära icke bli mindre utan enligt min tro i stället större och större, ju längre man väntar med denna lags upphävande. Dessa svårigheter skulle således uppkomma även nästa år, ifall nu lagen bleve helt eller partiellt förlängd till dess. Så farligt, som det nu har utmålats före ärendets avgörande i riksdagen, torde det väl ändå icke vara, ty man får väl tillmäta omdömet från den myndighet, nämligen socialstyrelsen, som särskilt sysslar med bostadsangelägenheter, någon betydelse, och när denna myndighet — den har väl också reda på den där statistiken, som herrarna hava framdragit — anser sig kunna tillstyrka, att riksdagens i fjol fattade beslut vidblives, så tror jag ändå, att man nu kan lika mycket lita på denna myndighets omdöme som på de herrars, som mena, att det skulle vara farligt att upphäva lagen. En del husvilla människor finns det alltid i de större städerna, men efter vad som upplysts i utskottet, så är deras antal icke större nu än förut. Om bara hyresgästerna behålla sina huvuden kalla och icke låta påverka sig av några svartmålningar att taga några förhastade steg, så få de nog rum att bo i. Jag erinrar åter om att byggnadsverksamheten är ganska livlig nu både i Stockholm och i en del andra städer. Herr Hansson i Gårda omnämnde Göteborg och de svåra förhållanden, som där rådde på bostadsmarknaden, men när det gäller Göteborg, måste man väl ändå taga hänsyn till den stundande utställningen därstädes, ty det är väl den, som i ganska väsentlig mån inverkar på bostadsförhållandena där.

Nu är det icke bara hyresgästerna, som äro oroliga, utan även hyresvärdarna, och herr Vindahl har gjort sig till målsman för dem, såsom vi hörde av hans anförande och varom hans motion ju för övrigt vittnar. Här har jag en skrivelse framför mig — jag antager, att kammarens ärade ledamöter fått densamma sig tillsänd, ty det är ju mycket vanligt, att sådana där skrivelser skickas till oss riksdagsmän — ifrån en organisation i södra Sverige, som uppgives omfatta omkring 4,000 fastighetsägare. I denna skrivelse säges det, att organisationen »efter att noggrant hava tagit del av berörda Kungl. Maj:ts förslag i frågan

om hyresstegringslagens avveckling, beslutat framföra sina allvarliga bekymmer med anledning av de allmänna tendenser, som i lagförslaget i fråga komma till synes och som avse att på omvägar upphöja vissa av hyresstegringslagens bärande bestämmelser till permanent lag», och så kritiserar sedan den här organisationen en del av detaljbestämmelserna i det kungl. förslaget. Det är ju tyvärr så, att det är mycket fattigt på solidaritetskänsla här ibland oss och kanske särskilt i vår tid. Därför stå parterna emot varandra, och ingen vill tänka på den andres bästa utan bara på sitt eget bästa och detta blir förhållandet, hur länge man än dröjer med att avveckla denna lag.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Det är bäst att taga steget fullt ut eller vidbliva det beslut, som riksdagen en gång fattat, och för min del tror jag icke, att dessa vådor, som här hava utmålats, skola komma att bliva verkliga, utan tror tvärtom, att ett beslut i den riktning, som utskottet förordar, skall medföra nytta både för hyresvärdar och hyresgäster, och av den anledningen ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i den föredragna punkten.

Ifall nu icke återremissyrkandet bifalles, utan diskussionen kommer att fortfara, skall jag sedan litet längre fram hava nöjet att vid § 7 ansluta mig till reservanterna.

Herr **Björnsson:** Herr talman! Vid den tidpunkt, då den nuvarande hyresstegringslagen antogs, rådde naturligtvis ingen bostadsbrist i den meningen, att folk icke kunde få tak över huvudet. Vill man stoppa in 10—12 personer i samma rum, något som ju kan gå för sig rent fysiskt, få de naturligtvis plats i de redan befintliga husen, och det är klart, att då hyresstegringslagen antogs, påverkade det icke bostadsbeståndet, så att det varken blev större eller mindre, lika litet som jag kan tänka mig, att, om vi i dag skulle fatta beslut om att låta hyresstegringslagen fortsätta att gälla, detta till exempel skulle avbryta den livliga bostadsbyggnadsverksamhet, som enligt mångas samfällda vittnesbörd lär pågå, utan orsaken till att hyresstegringslagen behövde tillgripas en gång var just en osund prisbildning, och detta, besynnerligt nog, trots det att prisbildningen då var fullkomligt fri.

Det gällde ju den gången att se till, att icke ägarna av de gamla fastigheterna skulle utnyttja den försvinnande konkurrensen från nybyggda fastigheter. Det var således icke annat än osund prisutveckling vid fullkomligt fri prisbildning, som man då hade att bekämpa. Det låter därför litet märkvärdigt, när det väsentliga i vad socialstyrelsen har anfört för sitt avståndstagande ifrån varje tanke på en successiv avveckling av hyresstegringslagen är framför allt just hänsynen till behovet av en sund prisutveckling, utifrån den förutsättningen naturligtvis att en prisbildning kan bliva sund, endast om den är fri. Det är, så vitt jag förstår, denna socialstyrelsens ensidiga uppfattning, som har försatt regeringen i det tvångsläge, vari den befunnit sig vid framläggandet av propositionen.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Så vitt jag kan förstå, finns det nämligen just nu kanske icke stora om också icke lika allmänna skäl att befara en osund utveckling av prisbildningen, även om den är fri, som det var den gången. Det är bara litet olika skäl. Den gången var det en hel hop människor, som till exempel sutto med fixerade löner och som icke hade råd att betala de höga hyrorna. Nu är det en förfärlig mängd människor, som på grund av oerhört minskad arbetsförtjänst icke hava råd att betala de hyror, som kunna fordras, naturligtvis icke för vilken bostad som helst. Det är dock så, att en familj är beredd att betala rätt mycket för att få lov att hålla ihop i en bostad och för att om möjligt få ha den ensam. Det är denna starka önskan att få behålla en bostad, som är något så när anständig, som kan utnyttjas av husägarna och numera, naturligtvis i olikhet mot vad tidigare varit fallet, endast beträffande mindre lägenheter, ty när de s. k. nyrika stodo färdiga att flytta in i de större våningarna, som blevo lediga, därigenom att de gamla hyresgästerna tvingades nedåt, så finns det som bekant icke så många nyrika nu, som kunna fylla dem. Därför tror jag, att det är mycket möjligt, att stora våningar kunna komma att hållas uppe i pris, om hyresstegringslagen fortsätter att vara till.

Varför vill då socialstyrelsen ha en fullkomligt fri prisbildning? Jo, därför att det skall bliva sunda förhållanden på bostadsmarknaden. Man menar, att då det gäller bostäder, det råder samma förhållande som beträffande andra varor, nämligen att det är tillgången, som skall regleras av efterfrågan. Till att börja med kan man ju, även om man såsom t. ex. herr Winberg säger, att de nya husen aldrig hava varit under hyresstegringslagen, kanske medgiva, att rent psykologiskt sett kan hyresstegringslagen i viss mån utgöra ett hinder, därför att de blivande byggherrarna måhända resonera som så: »Det kan ju hända, att de där riksdagsmännen äro så konstiga, att de lägga även mitt hus under hyresreglering, och då står jag där vackert.» Men jag tror icke man behöver tänka på det hindret, som väl måste sägas vara ganska problematiskt, då man är övertygad om att det finns ett naturligt hinder, som är mycket starkare, och detta hinder är, så vitt jag förstår, möjligheten för ett fortsatt prisfall på nybyggnader. Den, som bygger ett hus i våra dagar, måste räkna med att om 5—10 år samma hus kan byggas till ett pris, som är 10—25 % billigare än nu. Han måste sålunda beräkna sin hyra för lägenheterna i huset så, att han icke blott kan räkna med normal förräntning och amortering utan också med en riskpremie för stigande penningvärde, och jag tror, att erfarenheten bekräftat riktigheten av denna tankegång. De, som nu bygga, äro icke folk, som spekulera i att hyra ut fastigheter, utan det är folk, som bygga egna hem, som bygga med hjälp av kommunalt och statligt understöd; det är vissa kommuner, som bygga, och jag tror verkligen icke, att det skulle vara många i denna kammare, som, om de för övrigt skulle ha tillfälle till det, skulle vara benägna att för närvarande lägga ned kapital i byggandet av hyreshus. De skulle i så fall, antingen spekulera i sina medmänniskors trångmål — och det förutsätter jag, att det icke

är många som vilja, om ens någon — eller spekulera i en ny inflation, men i den riktningen har det ju gjorts så många dystra erfarenheter, att jag tror, att folk äro rätt betänksamma därvidlag.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Om således en successiv avveckling av hyresstegringslagen omöjligen kan tänkas bromsa denna nybildning av bostäder, som pågår, så ligger det för mig närmast att tänka på rättsförhållandet mellan husägare och hyresgäster. Då får jag säga, att husägarna har man icke så värst stor anledning att beklaga; de beklaga sig icke ens själva. Man ser ju dagligen exempel på hur hyresvärdsorganisationernas ledande personer sträva att hålla tillbaka sina föreningars medlemmar med uppmaningar av ungefär följande innehåll: »Lugna eder gott folk, så att ni icke för hastigt visa, hur höga pretentioner ni hava. Dessa kunna ni senare, då riksdagen tagit ståndpunkt till frågan, göra gällande.»

Men om man ser saken ur hyresgästernas synpunkt, tror jag, att bilden ser en smula annorlunda ut. Jag går således ut från att dessa alltid kunna få hyra en bostad, bara de ha råd att betala. Jag skall tillåta mig att taga ett sifferexempel på saken. I de hus, som Stockholms stad bygger, räknar man med en byggnadskostnad av ungefär 6,000 kronor per eldstad, tomtpris inberäknat. Om man anser, att t. ex. för en arbetarfamilj en sådan bostadsstandard som ett rum och kök icke är för luxuös, så kommer man till en byggnadskostnad av omkring 12,000 kronor och en årshyra, beräknad efter ungefär 7 % på byggnadskostnaden, av 800 kronor om året. Om man lägger riskpremier till detta, tror jag, att man kommer upp till en årshyra av 1,200 kronor eller åtminstone 1,000 kronor för ett rum och kök. Om man räknar efter vad det gör, ifall man slår ut det på 2,500 arbetstimmar om året, som man kan beräkna att en arbetare har, betyder det 40 öre i timmen, eller att en arbetare skall avstå 40 öre för varje timme han arbetar, för att få bo i ett rum och kök. Och när man vet, att timlönen för en arbetare inom en industri, som icke arbetar under särskilt olyckliga konjunkturer, t. ex. inom textilindustrien, faktiskt uppgår till 87 öre i timmen för vuxna manliga arbetare — förstår man ju, att om det är först detta pris, hyran i ett nybyggt hus, som skall sätta gränsen för prisbildningen inom det gamla bostadsbeståndet, så blir det ganska orimliga kostnader.

Men säger man, detta steg måste man en gång taga. Ja, det tror jag är alldeles riktigt. Jag tror, att, när vi en gång skola gå över till fri hyresmarknad, blir det alltid en hästkur. Men man brukar ju icke tillgripa hästkurer, just då folk befinner sig i ett deprimerat läge. Man vill väl hoppas, att inom ett år eller så industrien skall ha bättre möjlighet att betala de löner, som kunna anses vara rimliga. Man måste fråga sig, om det kan vara rimligt, att vårt näringsliv, som ju i sista hand har att betala hyrorna för bostäderna, i det läge, det nu befinner sig, skall betala precis lika stora hyror i gamla hus som i nya. Jag undrar, om det är så värst förståndig ekonomi.

Jag skall, fastän jag icke har så värst stor tro på att det finnes möjlighet att få en rationell lösning av denna fråga genom en återremiss, dock biträda yrkandet på återremiss i den förhoppningen, att man

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

skall nå längre mot en tillfredsställande lösning än vad utskottet nu har gjort.

Jag ber därför att få förena mig med dem, som vilja återremittera ärendet.

Herr **von Koch:** Herr greve och talman, mina herrar! Sedan jag nu i flera timmar lyssnat till denna debatt, kan jag icke neka till, att jag tycker mig finna ett visst fog för att till en del talare rikta en uppmaning att hålla huvudet kallt i denna fråga.

När exempelvis herr Winberg talade om de katastrofala följderna av att vidhålla det beslut, som riksdagen två gånger fattat; när han vidare tyckte, att den nuvarande tidpunkten var den olyckligaste tänkbara att avveckla hyresstegringslagen; och när han talade om, att flera tusentals familjer skulle bli husvilla, om vi fortsätta på den väg, som riksdagen förra året slog in på, då undrar jag, om man icke måste säga, att detta är överord, som verkligen äro ägnade att skapa en panikstämning. Jag tror också, att den siste ärade talaren använde överord, när han talade om, att vi komma att låta svenska folket genomgå »en hästkur», om vi nu avskaffa hyresstegringslagen och antaga de ifrågasatta övergångsbestämmelserna.

Beträffande herr Möllers anförande skulle jag vilja säga, att jag tror icke det förhåller sig så, som han sade, att vissa tidningars alarmerande artiklar de senaste dagarna varit allenast ett svagt uttryck för vad många hyresgäster tänka i denna situation. Tvärtom tror jag att exempelvis Socialdemokratens artikel häromdagen var av den natur, vad såväl rubriker som innehåll beträffar, att den direkt *skapade* en panikstämning även på de håll, där ingen sådan fanns förut. Det är klart, att det är berättigat att använda starka ord, där svåra, hotande och farliga situationer råda. Men det är mycket betänkligt att skapa en stämning, som kan försvåra en god lösning av en ömtålig fråga, en stämning, som hos många verkligen kan åstadkomma åtgärder, vilka måste betecknas som obetänksamma, såsom t. ex. att hyresgästerna underskriva avtal, som kunna vara för dem oförmånliga. Och ännu mer förkastligt är väl att utmåla situationen på det sätt att man säger, att den är fullkomligt förtvivlad. Jag vågar säga, att denna situation visst icke är förtvivlad, utan om alla goda krafter medverka, det skall kunna tänkas en god lösning av denna avvecklingsfråga. Ingen har väl i själva verket kunnat tänka sig, att avvecklingen av denna lag skulle ske fullkomligt smärtfritt. Alla ha väl trott, att det skulle bli svårigheter; och när än denna avveckling skulle tänkas ske, *måste* man räkna med svårigheter och obehag under en viss tid. Jag vill icke bagatellisera dessa svårigheter, men jag vill påstå, att om meningen varit att en gång avveckla denna hyreslagstiftning — och därom äro väl de allra flesta ense — kunde man väl knappast ha valt en mindre ogynnsam tidpunkt än just den nuvarande. Jag hyser således en fullkomligt motsatt uppfattning mot herr Winberg i detta fall. Jag tror, att denna avveckling bör ske i en nedgångsperiod, och under en tid som känne-

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

tecknas av livlig byggnadsverksamhet. En sådan tid är nu förhanden, ja man kan säga att det råder en osedvanlig bygnadsverksamhet både vad staten och de enskilda beträffar. Erfarna byggmästare här i Stockholm ha talat om för mig, att de icke på tio år ha bevittnat en så livlig byggnadsverksamhet som för närvarande. De penninginstitut, som låna ut pengar till byggnadsföretag, ha aldrig varit med om så stora krav i fråga om byggnadskreditiv och dylikt som just under den senaste tiden. Vad beträffar bidrag från det allmänna har, tack vare under åren 1920 och 1921 beviljade anslag av riksdagen, med bidrag av statsmedel, byggts 24,000 bostäder till ungefär 100 miljoner kronors värde. Vad Stockholm beträffar, ha under de tre första kvartalen — jag talar om Stockholm, ty här har ju med rätta sagts, att denna fråga är en de stora städernas fråga — byggnadslov uttagits för 1,086 lägenheter och därtill komma ytterligare de 500 lägenheter, som stadsfullmäktige här i Stockholm ha beslutat skola vara färdiga till den 1 oktober detta år. Man har beräknat att till 1 oktober i år över 12,000 nya lägenheter skola stå till förfogande, vilket betecknar mer än normalt tillskott.

När min ärade vän, herr Klefbeck i sitt yttrande målade situationen så mörk och anförde vissa nedslående siffror, kan jag icke underlåta att säga, att jag tycker att han borde ha citerat litet mer av den kungliga propositionen än han gjorde. Han talade om, att i Stockholm 373 familjer voro husvilla vid 1922 års oktoberflyttning, men han glömde att tillägga, att av dessa var det 334, som på egen hand skaffat sig bostäder, och allenast 39 familjer måste tagas om hand av staden i lämpliga lägenheter och att endast 7 familjer behövde provisoriskt omhändertagas av det allmänna.

Skulle man försöka bedöma det nuvarande behovet av bostäder med ledning av dessa siffror, skulle man komma till det mest egendomliga resultat. Man skulle då kunna säga, att det finnes ett överskott av bostäder, då, som jag nyss nämnde, staden antingen byggt eller är i färd med att bygga bostäder om 1,500 eldstäder, medan det förra året endast var 39 familjer, som icke kunde få bostäder. Men jag vill naturligtvis icke använda mig av en sådan argumentation.

Det är naturligtvis ytterligt svårt att bilda sig en fullkomligt klar föreställning om bostadsbehovet. För min del sökte jag, innan jag förra året gav min röst till hyresstegringslagens avskaffande, att förskaffa mig kännedom om uppfattningen hos de personer, som jag visste hade intim kännedom om Stockholms bostadsförhållanden. Jag kom då till den bestämda övertygelsen, att det icke låg någon fara i att taga detta steg år 1923 och att det ur den synpunkten, att det gäller att skapa tillfredsställande och tillräckligt många bostäder, vore en lycklig åtgärd. Det var härpå jag grundade min ståndpunkt till frågan. Jag har nu förnyat denna undersökning och kommit till samma resultat.

Nu säger man, att de här många uppsägningarna vålla ju en sådan otrolig panikstämning och fara, och de vittna om, att det här blir ett fruktansvärt elände. Jag undrar emellertid, om vi icke få se en liten smula kallt på den situationen, som råder. Det är ju fullt naturligt,

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

att först komma uppsägningarna, och långt senare komma de s. k. utbuden. Vad är det, som man får höra talas om? Jo, det är naturligtvis uppsägningarna, det, som skrämmer och verkar obehagligt, men hur ofta får man höra talas om utbuden och alla de överenskommelser, som träffas mellan hyresgäster och husvärdar?

Jag får verkligen säga, att skulle man nu bifalla förslaget om återremiss, då skulle man bringa frågan i ett fullkomligt kaos och åstadkomma ett osäkerhetstillstånd, som kanske vore det olyckligaste av allt, och jag tror, att det också skulle komma att hämma den verksamhet, som jag i detta ögonblick anser vara den nyttigaste av alla, nämligen att skapa goda och lämpliga bostäder, en strävan, som är på så ytterligt god väg att realiseras.

Den synpunkt som för mig varit avgörande under kristidens behandling av bostadsfrågan, är denna: vad gagnar under den närmaste framtiden de mindre bemedlades bostadsfråga bäst? Jag har då sagt mig, att under kristidens exceptionella läge var det nödvändigt att taga till denna egendomliga åtgärd med hyresregleringslagen. Jag var för övrigt den, som först i denna kammare motionerade i denna riktning. Men jag hade tänkt mig, och alla hade väl tänkt sig, att det skulle vara en *tillfällig* åtgärd, som skulle upphöra, så fort någorlunda normala förhållanden inträdde. Nu är jag fullt och fast övertygad om att denna exceptionella kristidslagstiftning är hinderlig för bostadsproduktionen och en återgång till normala förhållanden, och under sådana omständigheter står jag naturligtvis på den ståndpunkten, att denna lagstiftning på mjukast möjliga sätt bör avskaffas. Och att verkligen avsikten är att gå till väga på ett mjukt och förståndigt sätt, därom vittnar den kungliga propositionen, som ju bärgat in, så att säga, många av de förmåner, som under dessa tider ha skapats för hyresgästerna och gjort dessa förmåner för framtiden användbara för dem.

Då jag sålunda ser denna fråga ur synpunkten att gagna bostadsproduktionen, måste jag, herr talman, för min del motsätta mig återremissyrkandet. Och det är också därför jag yrkar på, att vi i dag skola fatta beslut om det förslag, som här har framlagts.

Herr **Winberg:** Herr talman! Endast ett par repliker med anledning av ett par uttalanden som här fällts.

Herr Rune argumenterade enligt min uppfattning något för enkelt — argumentationen var för enkel t. o. m. för att komma från liberalt håll — när han framhöll, att, därför att jag gjorde gällande, att en viss spekulation med hus för närvarande ägde rum, det redan har visat sig, att hyresstegringslagen icke kan vara till någon nytta utan nu bör försvinna.

Skulle det emellertid icke vara möjligt för herr Rune att förstå, att orsaken till att man särskilt under senare tiden har börjat jobba med hus icke är den, att hyresstegringslagen ännu gäller, utan anledningen är beslutet vid förra riksdagen att hyresstegringslagen skall upphävas, varigenom man trodde sig ha fältet fritt. Jag tycker, att man icke skulle behöva vara så synnerligen durkdriven för att förstå den saken.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Herr Vindahl framhöll, att vi ha avskaffat en hel del andra kristidslagar och att det visat sig, att de förespådda verkningarna ingalunda varit så omfattande, som man befarade, att de skulle bli. Här möta vi den där gamla föreställningen, att frågan om bostadsförhållandena är alldeles likartad med en hel del andra frågor. Men man borde väl ändå förstå, att, när det är fråga om bostadsproblemen, ligger saken betydligt annorlunda. Man kan icke importera bostäder från utlandet, man kan icke heller tala om, att bostadshyrorna skola regleras med hänsyn till världsmarknadens pris och dylikt, som gäller för andra förhållanden. Alltså ligger denna fråga på ett helt annat plan än när det gäller övriga kristidslagar, som man tidigare upphävt utan att vådor uppstått. Det tycker jag man borde begripa, vilket politiskt parti man än tillhör.

Så till sist ett par ord till herr von Koch. Han rekommenderade mig att hålla huvudet kallt. Det är nog bra att hålla huvudet kallt. Det kanske är lätt för herr von Koch att göra det, men det kanske icke är så lätt att göra det för den mängd människor i samhället, som veta, hur saken ligger. För min personliga del hoppas jag, att jag skall kunna lösa min bostadsfråga, men det influerar något på mig också, när jag ser, hur förhållandena tendera att utveckla sig.

För övrigt skall jag be att få säga, att jag i det avseendet något ansluter mig till den nytestamentliga uppfattningen, att det är bättre att antingen vara kall eller varm än att vara ljum. Det senare synes mig herr von Koch ofta vara.

Jag konstaterar till slut, att särskilt det liberala partiet, som alltid framhållit sig som talesmannen just för de allmänna, de samhälleliga synpunkterna, och som skall vara tungan på vågen, när det gäller att taga hänsyn till folkets och mänsklighetens stora frågor, och icke gå in för vare sig den ena eller andra klassuppfattningen eller klassintresset, just detta liberala parti har, åtminstone har jag förnummit det här i dag, som en man ställt sig, icke på ståndpunkten att hävda *samhällets* intresse, utan på en ståndpunkt vilken i verkligheten — det går aldrig att resonera bort — just är *husägarintressets* ståndpunkt. Det är kanske inte så märkvärdigt — man skall naturligtvis säga, att detta också är ett överord, jag väntar det — men jag står nog för det ordet i alla fall — ty som denna fråga ligger, står verkligen samhällsintresset kontra husägarintresset, och i den situationen ha åtminstone alla de liberaler, jag hittills hört, ställt sig på husägarintressets ståndpunkt, och man är till och med så ängslig, att man icke ens vill vara med om en återremiss till utskottet för att se, om det icke är möjligt att göra något mer än utskottet i sitt nu förevarande utlåtande har föreslagit.

Herr **Wahl**: Herr talman! Det har anförts så många siffror här i debatten, att jag känner mig tveksam, om jag skall våga nämna några fler. Men då herr von Koch nyss betecknade såsom överord, yttranden som fällts här i debatten om att tusentals familjer kanske komma att bli husvilla den första oktober — ansåg jag mig böra begära ordet.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Jag skall icke i detalj återupprepa de siffror, som herr Klefbeck anförde i början av debatten. Jag vill bara erinra om de runda tal, han nämnde. Bostadsförmedlingen rapporterar, att icke mindre än cirka 3,300 bostadssökande anmält sig till den 1 oktober och att dessa bostadssökande hushåll omfatta icke mindre än sammanlagt 10,108 personer. Om man jämför förhållandena nu med förhållandena sådana de voro förra året, då vi behandlade denna fråga, så visar det sig, att antalet hyressökande i år är kolossalt mycket större än förra året. Då var det 865 hyressökande om inalles 2,385 personer. Om man sedan ser på de direkta följderna av riksdagens beslut förra året, visar det sig, att antalet hushåll, som blivit uppsagda till den 1 oktober 1923 och som anmält sig under tiden mellan den 1 juli 1922 och 14 februari 1923, utgöres av icke mindre än 3,244. Av dessa inneha 2,969 smålägenheter, d. v. s. lägenheter om 3 rum och kök och därunder. Det är ju klart, att alla dessa uppsägningar icke äro definitiva, men bostadsförmedlingen har även lämnat en redogörelse över hur många uppsägningar, som äro absolut definitiva.

Det visar sig då, att antalet av hyresgäster anmälda uppsägningar, som verkställts av hyresvärdarna i första hand och främst avseende definitiv avflyttning från självständig lägenhet till den 1 oktober 1923, utgör icke mindre än 929, därav 859 i smålägenheter. Anledningen till dessa uppsägningar är i 342 fall, att fastigheterna övergått till bostadsföreningar, i 144 fall att lägenheterna skola övergå till ägaren, och i 52 fall bero de på misshälligheter mellan hyresgäster och hyresvärdar, klagomål hos hyresnämnden o. s. v. I 128 fall bero de på ändringar och ombyggnader av fastigheterna, i 153 fall på icke uppgiven orsak och i 40 fall på oförmåga att betala begärd hyresökning. Jag menar, att dessa siffror med all önskvärd tydlighet visa, att man icke kan betrakta det som några överord, då man säger, att man riskerar att stå inför en katastrof den 1 oktober innevarande år.

Från de håll, där man förra året ivrigast talade för hyreslagens upphävande, har man i år deklarerat, att man är fastare i sin uppfattning nu än förra året om lämpligheten och lyckligheten av det beslut, som då fattades. Herr Leander och herr von Koch ha särskilt pekat på den ökade byggnadsverksamhet, som har tillkommit sedan dess.

Nu vill jag för min del icke gå med på, att orsaken till denna ökade byggnadsverksamhet är hyresstegringslagens fall, utan denna ökade byggnadsverksamhet beror helt säkert i första hand på de sjunkande byggnadskostnaderna under det senaste året. Vi skola komma ihåg, att dessa byggnadskostnader ha sjunkit med icke mindre än cirka 40 % sedan åren 1920 och 1921, vilket givetvis ovillkorligen måste stimulera till ökad byggnadsverksamhet. Och då herr von Koch nämnde, att en sakkunnig på området hade sagt honom, att hyresstegringslagens upphävande icke innebar någon fara på grund av den livliga byggnadsverksamheten, så får man ju, då man studerar detta spörsmål, se på, vilka lägenhetskategorier det är, som man bygger. Vid en utredning, som företogs av fastighetskontoret här i Stockholm förra hösten, visade

det sig, att under uppförande och planerade till uppförande voro inte mindre än 6,578 eldstäder. I detta antal eldstäder ingingo dock inte mer än 170 lägenheter om 1 rum och kök och 241 lägenheter om 2 rum och kök, eller sammanlagt 1,063 eldstäder. Detta utgör ej mer än 18 % av hela antalet. Man måste alltså fastslå, att den ökade byggnadsverksamhet, som onekligen förekommer, inte avser att tillgodose deras behov, som den 1 oktober i första hand äro i saknad av bostad.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Herr Rune framställde den frågan, huruvida vi å vår sida trodde, att bostadsbristen skulle avhjälpas genom att hyresstegringslagen bibehölles. Jag ber att på den frågan få svara, att indirekt är så förhållandet, just därför att hyresnämnderna ju bl. a. haft makt att förhindra rivning och ombyggnad av fastigheter. Genom att uppsägningsrätten nu blir fri den 1 oktober, komma ju givetvis åtskilliga hus att rivas och andra att ombyggas, och detta bär ju den statistik vittne om, som jag nyss tillät mig citera.

Herr Hederstierna gjorde gällande, att den disproportion, som förefinnes mellan antalet hyressökande och antalet lediga lägenheter, vore att hänföra till den omständigheten, att husvärdarna inte anmälde lediga lägenheter. Jag är ense med herr Hederstierna därom, att husvärdarna inte ha fullgjort sin anmälningsskyldighet, men detta förändrar ej själva sakförhållandet enligt mitt förmenande, därför att husvärdarna ha ju, så snart en lägenhet blivit ledig, uthyrt densamma, och den har således omedelbart blivit upptagen. Den statistik, som finnes på bostadsförmedlingen, ger nog därför uttryck åt rätta förhållandet.

Ja, herr talman, mycket skulle vara att tillägga. Jag har ju för mitt vidkommande tillsammans med herr Björnsson väckt en motion, i vilken vi påyrka hyresstegringslagens bibehållande i så måtto, att hyresregleringen skulle fortfara men uppsägningsrätten bli fri. Utskottet har ju avstyrkt denna likaväl som övriga motioner, men jag känner mig inte övertygad av den bevisföring, som utskottet med stöd av socialstyrelsens utredning där har presterat, och jag anser därför, att om återremiss här i dag skulle beslutas, bör utskottet upptaga denna fråga till förnyad prövning.

Herr talman! Jag ber, på grund av vad jag sålunda anfört, få hemställa om bifall till det av herr Klefbeck framställda yrkandet om återremiss.

Herr **Pers:** Herr talman! Jag bidrog till det beslut, som denna kammare fattade i fjol. Detta beslut har blivit starkt klandrat här under diskussionen. Jag begärde ordet allenast för att säga, att jag inte funnit mig ha handlat orätt, när jag bidrog till detta beslut, ty vad som har inträffat har tvärtom styrkt mig i den uppfattningen, att det var riktigt av riksdagen att vidhålla sitt beslut beträffande den tidpunkt, när hyresstegringslagen skulle vara avvecklad.

Jag tror, att jag kan säga, att de flesta — sannolikt alla — som bidrogo till detta beslut, gjorde det i den förvissningen, att det var enda sättet att få en byggnadsverksamhet, en produktion av bostäder i

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

gång. Alltjämt är detta det primära i frågan, nämligen att få bostadsproduktionen i gång.

Nu har man försökt göra gällande här, att en återremiss och en lappning av lagen inte skulle förhindra en sådan produktion, men därvidlag tror jag ej, att herr Wahl eller någon annan på den sidan har kunnat övertyga oss, som stå på den motsatta sidan. Jag kan inte förstå annat än att den livliga byggnadsverksamhet, som glädjande nog, nu är i gång här i Stockholm, väl ändå till ganska stor del beror på, att man har fått för sig, dels att man är tvungen att se sig om efter bostad, och dels att de, som producera bostäderna, byggmästarna, ha trott sig med fördel kunna sätta i gång en sådan verksamhet.

Det har av en talare här framhållits, att den betalning, som industriarbetarna erhålla, inte står i proportion till den dyra byggnadskostnad, som alltjämt existerar. Detta är ett missförhållande, men det är ett missförhållande, som kommer en att undra, om proportionen mellan byggnadsarbetarnas avlöning — ty åstadkommandet av bostäder är ju till stor del beroende på dessa arbetares löner — och övriga arbetaregruppers avlöning är riktig. Om denna proportion är riktig, då kunna inte byggnadskostnaderna bli så stora, som här har uppgivits, och i fall uppgiften är riktig, får man väl ändå tänka sig, att någon justering därvidlag måste företagas.

Vi stå emellertid inför frågan: skola vi fortsätta och leda bostadsproduktionen in på den väg, som innebär, att samhället skall sörja för densamma — ty jag tror, att en förlängning av lagen leder till denna konsekvens — eller skola vi avveckla lagen och återgå till att det privata initiativet får bli huvudfaktorn för bostadsproduktionen, naturligtvis och gärna i form av en samverkan mellan det enskilda initiativet och kommunen? Då jag för min del är övertygad om, att detta är det riktigaste och hälsosammaste och att den privata verksamheten därvidlag är den tryggaste att lita på, så tror jag det är bäst, att kammaren vidhåller sitt i fjol fattade beslut. Därvid bör naturligtvis regeringens ställning också vara av betydelse. Det har yttrats här av herr Möller, att en återremiss bör innebära en förpliktelse för riksdagen att antaga det förslag, som framgår av lagutskottets bearbetning, så vida det följer de riktlinjer, som under debatten ha framförts. Men kan man vara säker på att så kommer att ske, så svag som majoriteten för återremiss var i andra kammaren? Jag föreställer mig, att en *stark* majoritet för återremiss här i kammaren inte heller kan åstadkommas. Kan man vara säker på, att inte just det inträffar, som herr Möller framställde som det värsta av allt, nämligen att man då inte går på det förslaget, utan att man får alltsammans söndertrasat?

Jag vill endast tillägga, att för varje år som avvecklingen av denna lag uppskjutes, blir anledningen till panik allt större, ty nu sammanbindas hyresvärdar och hyresgäster för varje år som går på onaturligt sätt, och när detta band skall lösas, får man helt naturligt en massa uppsägningar. Men man behöver inte i dessa många uppsägningar se en spekulation för att få högre hyror. Man behöver ju ordna det för sig

för att få förhållandena reglerade, för att få hyresgäster, som passa in i miljön i det hus, det är fråga om, och hyresgästerna själva behöva naturligtvis också ordna sin bostadsfråga med hänsyn till förmögenhetsförhållanden, barnantal o. s. v. Det är en helt naturlig sak, och man kan inte blunda för, att det blir värre för varje år som vi skjuta på saken.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Enär jag alltjämt hyser denna uppfattning, ber jag, herr talman, att få hemställa om avslag på yrkandet om återremiss och bifall till Kungl. Maj:ts förslag sådant det är framlagt i utskottets formulering.

Herr **Tengdahl**: Då jag sedan ett tiotal år är medlem av byggnadsnämnden här i Stockholm och alltså i någon liten mån får anses som sakkunnig i denna fråga, tar jag mig friheten att yttra några ord.

Å ena sidan vill jag visst inte förneka, att själva fruktan för hyresstegringslagens upphörande, i samband med de fallande priserna framtvingat en icke ringa byggnadsverksamhet, om man nämligen endast tar hänsyn till antalet beviljade byggnadslov, men det beklagliga är, att denna byggnadsverksamhet med avseende på antalet eldstäder slår till så litet. Jag vill nämna, att vår stadsarkitekt i sin utmärkt väl redigerade årsberättelse uppvisat, huru år efter år byggnadsverksamheten förskjutes från gamla staden till periferien. En hel trädgårdsstad vid Smedsslätten motsvarar ju emellertid knappt några få kvarter i gamla staden. Med fem personers normalfamilj i varje villa behövs det ju 100 villor för att härbärgera 500 personer, vilka dock kunna inrymmas i några få hyreshus på det gamla stadsområdet.

Man talar nu vitt och brett om beviljade nya byggnadslov, men vad man skall rätta sitt omdöme efter är inte dessa byggnadslov, utan antalet avsynade fastigheter, och detta antal är alltid åtskilligt mindre än antalet beviljade byggnadslov, vilka utan vidare gälla i fem år. Jag ber att få nämna, att vi, om inte vid varje sammanträde i byggnadsnämnden, så dock ofta nog få lov att städa bort en del beviljade byggnadslov, som legat i fem år och icke utnyttjats.

Vad man särskilt från högerhåll titt och ofta anspelar på med avseende på stockholmarnas bostadsfråga är, att en hel mängd människor onekligen bo onödigt rymligt. Man anspelar på, att dessa människor skulle ha en viss tendens att, när hyresmarknaden blir fri, inskränka sitt behov och söka sig mindre lägenheter. Man säger, att i de lägenheter, där dessa människor bo så rymligt, borde kunna inrymmas många flera, och särskilt hör man denna synpunkt andragas i samband med talet om den s. k. dolda bostadsreserven. Nu är det mycket möjligt, att i dessa lägenheter över en viss gräns man skulle kunna inrymma måhända ett tiotusental människor utöver dem, som redan bo där, men detta förutsätter för det första, att en förskjutning nedåt, en pressning på de små lägenheternas innehavare ägt rum, varigenom en hel mängd fattiga människor riskera att utan vidare pressas ut ur sina bostäder, och för det andra förutsätter det en mängd ombyggnader. Detta senare tar sin tid, och i många fall äro dessa ombyggnader omöjliga att genomföra, även om de vore önskvärda.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Jag förutser, att vi få en hård tid i Stockholms stads byggnadsnämnd med en massa ansökningar om byggnadslov, som man på lagliga grunder inte kan bevilja. Det blir en massa spring till Kungl. Maj:t med begäran om dispens i ärenden, som varken Kungl. Maj:t eller någon annan kan gå med på, helt enkelt därför att ombyggnadsförslagen äro tekniskt omöjliga. En hel del byggnadslov äro nog på senare tid beviljade även på gamla stadsområdet, och en del av dem äro omsatta i handling. Emellertid är att märka, att dessa byggnadslov ju ej resultera i några färdiga hus förrän om ett eller 1 1/2 år, ja, i en del fall kanske först efter 2 år.

Jag kan inte säga annat än, att jag är mycket ängslig för vad som skall inträffa den 1 oktober i år. Man får inte glömma, att all byggnadsverksamhet i åtskilliga år har legat i det närmaste alldeles nere, i följd varav vi haft en ledighetsprocent, som ungefär motsvarat 1/50 à 1/75 av vad såväl teoretici som praktici äro ense om att anse som det normala.

Jag ber att få instämma i yrkandet om återremiss.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande den nu föredragna paragrafen framkommit följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o) att paragrafen skulle avslås; 3:o) att kammaren skulle godkänna motsvarande paragraf i det lagförslag, som förordats i herr Winbergs i ämnet väckta motion; samt 4:o) att paragrafen skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits återremiss, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § i det av första lagutskottet i utlåtande nr 6 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas ifrågavarande paragraf åter till utskottet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;
Nej — 37.

Behandlingen av förevarande lagförslag blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas hans excellens herr statsministern och ministern för utrikes ärendena *Branting* att avlämna en kungl. proposition.

Hans excellens herr statsministern och ministern för utrikes ärendena *Branting* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 86, angående Sveriges deltagande i garantien för ett för Österrikes återuppbyggande avsett internationellt lån.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Fortsattes föredragningen av det av första lagutskottet i utlåtande nr 6 punkten 1 tillstyrkta lagförslaget.

2—6 §§.

Godkändes.

7 §.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

1. Är hyresrätt förverkad på grund av dröjsmål med hyrans erläggande, men sker rättelse senast å åttonde söckendagen från den dag, då hyresvärden genom behörig delgivning av vräkningsansökan eller annorledes i laga ordning verkställt uppsägning, skall, oavsett vad därom må hava avtalats, uppsägningen vara utan verkan och dröjsmålet icke vidare kunna åberopas såsom grund för hyresgästens skiljande från lägenheten.

Har hyresvärden, under åberopande av dröjsmålet, hos domstol, överexekutor eller skiljemän påyrkat hyresgästens vräkande från lägenheten, må beslut, varigenom yrkandet på berörda grund bifalles, icke meddelas, förr än tio söckendagar förflutit från uppsägningsdagen. I fall, som nu sagts, ankommer det på hyresgäst, vilken inom behörig tid vidtagit rättelse, att sådant hos myndigheten eller skiljemännen anmäla och styrka. Där beslut om vräkning meddelats, går detsamma i vanlig ordning i verkställighet, såvida ej myndighet, varest talan emot beslutet föres, annorlunda förordnar.

2. Där hyresgäst i mål angående hans vräkande på grund av

(i utskottets förslag:)

Är hyresrätt förverkad på grund av dröjsmål med hyrans erläggande, men sker rättelse senast å åttonde söckendagen från den dag, då hyresvärden genom behörig delgivning av vräkningsansökan eller annorledes i laga ordning verkställt uppsägning, skall, oavsett vad därom må hava avtalats, uppsägningen vara utan verkan och dröjsmålet icke vidare kunna åberopas såsom grund för hyresgästens skiljande från lägenheten.

Har hyresvärden, under åberopande av dröjsmålet, hos domstol, överexekutor eller skiljemän påyrkat hyresgästens vräkande från lägenheten, må beslut, varigenom yrkandet på berörda grund bifalles, icke meddelas, förr än tio söckendagar förflutit från uppsägningsdagen. I fall, som nu sagts, ankommer det på hyresgäst, vilken inom behörig tid vidtagit rättelse, att sådant hos myndigheten eller skiljemännen anmäla och styrka. Där beslut om vräkning meddelats, går detsamma i vanlig ordning i verkställighet, såvida ej myndighet, varest talan emot beslutet föres, annorlunda förordnar.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

dröjsmål med erläggande av hyra, som skall utgå i förskott för månad eller längre tid, visar synnerliga skäl för antagande, att dröjsmålet beror av sjukdom eller sådan arbetslöshet, som icke är självförvållad, må domstolen eller överexekutor, varest målet är anhängigt, efter prövning av omständigheterna kunna medgiva ytterligare anstånd utöver det, som i 1 mom. är stadgat, och i sådant hänseende föreskriva, att dröjsmålet icke skall utgöra anledning till vräkning, så framt hyresgästen vidtager rättelse inom viss dag, vilken ej må sättas senare än till trettionde söckendagen från förfallodagen. Sedan dylikt anstånd medgivits, må slutligt beslut i målet icke meddelas, förr än två söckendagar förflutit från anståndstidens utgång. Har hyresgästen, utan att anstånd beviljats, vidtagit rättelse senare än å åttonde söckendagen från uppsägningsdagen men inom trettionde söckendagen från förfallodagen, må i fall, som nyss sagts, domstol eller överexekutor jämväl vid prövning av själva målet kunna besluta, att det skall så anses, som om anstånd enligt första punkten medgivits till och med betalningsdagen. Angående hyresgästens skyldighet att anmäla och styrka vidtagen rättelse så ock beträffande verkställigheten äge vad i 1 mom. stadgats motsvarande tillämpning.

Över domstols eller överexekutors beslut i fråga om anstånd, som nu sagts, må klagan ej föras.

Beträffande förevarande paragraf hade reservation avgivits av, utom annan, herrar *Jacob Larsson, Klefbeck, Lindqvist* i Halmstad och *Leo,* vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka, att ifrågavarande paragraf måtte godkännas med den lydelse, den erhållit i Kungl. Maj:ts proposition.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Herr statsrådet **Åkerman:** Herr talman, ärade kammarledamöter! Jag ber om överseende för att jag, sedan kammaren nu i sex timmar har arbetat, ytterligare upptager tiden, men det bör väl framstå såsom helt naturligt, att jag ber om någon stunds uppmärksamhet för att göra gällande mina synpunkter, beträffande denna paragraf.

Det i andra momentet av förslagets § 7 ifrågasatta stadgandet om särskilt skydd för den, vilken genom följderna av sjukdom eller sådan arbetslöshet, som icke är självförvållad, hotas att genom vräkning bliva berövad sin bostad, har väckt motstånd såväl inom lagrådet som hos utskottets majoritet.

Man har till en början anmärkt, att stadgandet icke skulle kunna förväntas bliva av synnerligt värde för dem, det här gäller att hjälpa.

Tankegången i detta hänseende synes vara bl. a. den, att när en hyresgäst en gång kommit så långt i den ekonomiska utförsbacken, att sjukdom och dylikt rent av gjort det omöjligt för honom att komma ut med hyran, då är läget för honom ändå så pass hopplöst, att en tidsfrist på några få veckor skulle vara för honom tämligen betydelselös. Han skulle, menar man, sjuk och arbetslös som han är, i allt fall ha mycket små utsikter att kunna rädda sitt hem genom att före fristens utgång anskaffa det erforderliga hyresbeloppet. Men att så där i största allmänhet frånsäga de människor, det här gäller, möjligheten att med ett lyckligt resultat använda sig av ett givet anstånd, låter sig synbarligen icke göra. Även för dem *kan* den gamla satsen gälla, att »den, som vinner *tid*, vinner allt».

Vidare ha stadgandets motståndare pekat därpå, att det icke är någon egentlig fördel för en hyresvärd att göra sig kvitt en hyresgäst, som är ordentlig och vill göra rätt för sig och att hyresvärdarna därför mera sällan begagna sig av ett tillfälligt trångmål för hyresgästen, utan i stället i stor utsträckning frivilligt bevilja anstånd med hyrans erläggande och även se tiden an, innan de sätta ifråga avhysning. Att det förhåller sig så är glädjande och vittnar gott om fastighetsägarkårens sunda omdöme och humanitet. Men detta framstår, åtminstone för mig, på intet sätt såsom ett skäl, varför man skulle underlåta att i viss utsträckning lagfästa ett dylikt humant beteende. Lagstiftaren har ju i allmänhet att gå den vägen, att han i lagen fastslår vad den allmänna rättskänslan utpekat såsom gott och riktigt. Och det är icke *alla* element inom en kår, som handla efter de aktningsvärda principer, vilka kunna utmärka kåren i stort sett, och vi veta nog litet var, att det även bland hyresvärdarna *kan* förekomma rättshaveri och bristande hänsynsfullhet. I vilket fall som helst — och det vill jag särskilt betona — är det för hyresgästerna ingalunda detsamma att vid ett sådant tillfälle av sjukdom etc., som nu är i fråga, vara på nåd och onåd beroende av hyresvärdens goda vilja och hjärta som att åtnjuta skydd av lagen själv. Och vad hyresvärdarna angår, hyser jag den tilltron till deras omdömesförmåga, att de skola uppfatta en sådan föreskrift som den föreslagna, icke såsom ett misstroendevotum mot deras kår, utan såsom

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

en säkerhetsbarriär mot ett annars *i vissa fall* tänkbart brutalt tillvägagångssätt. Samtidigt skulle jag vilja uttrycka den förhoppningen, att hyresvärdarna icke skulle anse allan rättfärdighet uppfylld genom ett efterlevande av stadgandet utan även för framtiden låta den humanitet, som utskottet trott sig kunna vitsorda, sträcka sig vida utöver den minimigräns, förslaget i nu ifrågavarande del avser att uppställa.

I anslutning till detta vill jag också fästa uppmärksamheten på vad stadgandet från hyresvärdarnas synpunkt faktiskt innebär. Som bekant utgår den allmänna nyttjanderättslagen (3 kap. 6 §) ifrån hyrans erläggande i efterhand såsom det normala. Den föreskriver nämligen, att, om ingenting avtalats om förfallotiden, hyran skall utgå vid hyrestidens slut eller för särskilda tidsperioder före varje tidsperiods utgång. Något hinder för avtal om hyrans betalande i förskott finnes för närvarande icke — en *viss* begränsning avser ju förslagets 6 § att införa — och utvecklingen har gått i den riktningen, att förskottshyra är utan all jämförelse det vanligaste. Ser man nu till det ifrågasatta 2 mom. av 7 §, så finner man, att detsamma icke ens går så långt, att detsamma för de ömmande fall, som där avses, innebär, att avtalet om hyrans erläggande i förskott skulle rubbas. Hyresvärden skulle fortfarande, utan hinder av detta stadgande, kunna utan uppskov i laga ordning avfordra hyresgästen den i förskott förfallna hyran. Stadgandets innebörd är blott, att den stränga påföljden av vräkning, som är förbunden med dröjsmål i fråga om hyresbetalningen, genom myndighets beslut skulle kunna undanskjutas en kortare tid i avvaktan på, om det är möjlighet för hyresgästen att uppbringa medel till hyrans gäldande och därigenom avvärja hemmets skingrande. I detta — och endast i detta — särskilda avseende vill stadgandet förvandla en månads förskottshyra till en hyra, som kan erläggas i efterhand. Själva den juridiska skyldigheten att betala i förskott kvarstår, såsom nämnts, alltjämt, och hyresgästen är uppenbarligen skyldig att gälda ränta från förfallodagen. Inför detta reduceras i mycket väsentlig grad talet om, att stadgandet skulle på hyresvärdarna vältra över en del av samhällets plikt att hjälpa sina nödställda medlemmar. Den ökade risken — om man nu kan tala om någon nämnvärd sådan — för hyresvärden skulle väl bestå däri, att, därest det sedan skulle visa sig, att hyresgästens betalningsförmåga är definitivt uttömd, hyresvärden icke skulle erhålla något vederlag för respitmånaden. Det är att märka, att en hyresvärd, vilken — såsom lagen förutsätter såsom normalfall — nöjer sig med hyrans erläggande i efterhand, är utsatt för samma risk, och man torde utan att göra sig skyldig till överdrift kunna säga, att denna risk i allmänhet icke är så synnerligen betydande. Den allmänna hyreslagen (§ 30) stadgar ju rätt för hyresvärden att av hyresgästens lösören kvarhålla så mycket, som svarar mot hans fordran, och 17 kap. 5 § handelsbalken medgiver hyresvärden en långt gående förmånsrätt i samma lösören.

För hyresgästen däremot kan det uppenbarligen mången gång vara en mycket vital fråga, om hans hem skall räddas eller ej. Väger man

detta intresse mot den nyss antydda lilla risk, som hyresvärden någon gång kan löpa, så synes det verkligen, som om den senare skulle väga jämförelsevis lätt.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Såsom skäl mot det förevarande stadgandet har också andragits, att ju längre anståndet blir, desto närmare kommer för hyresgästen nästa betalningstermin med nya svårigheter med avseende å det då förfallna hyresbeloppets anskaffande. Detta skäl äger ett visst inre samband med ett annat, som också åberopats, nämligen, att stadgandet skulle kunna invagga hyresgästen i en falsk förhoppning om att erhålla anstånd och att hyresgästen därigenom rent av skulle förledas att icke tillräckligt anstränga sig för att hålla hyran i beredskap. I fråga om båda dessa argument förefaller det mig, som om de, vilka åberopa desamma, i viss mån gjorde sig skyldiga till det felet att icke tillräckligt beakta möjligheten och skyldigheten för vederbörande myndigheter att vid stadgandets tillämpning lämna åt sitt öde de hyresgäster, för vilka stadgandet icke är avsett. Det är icke meningen att bevilja någon lättnad för sådana hyresgäster, om vilka det kan antagas, att de med normal omtanke och energi kunnat betala. Jag hänvisar i detta avseende till mitt tidigare uttalande, att en riktig tillämpning av stadgandet lätt nog lärer hos allmänheten inskärpa de avsedda gränserna för stadgandets tillämpningsområde. Stadgandet avser *de fall, då hyresgästen icke haft något val mellan att betala och icke betala.* En sådan hyresgäst kommer, alldeles oavsett om han kan vräkas eller genom ett stadgande av nu ifrågasatt innehåll erhåller en viss frist, på efterkälken med sin hyresbetalning, och de förfallna gäldsummorna anhopas. Och beträffande dem, som till följd av sjukdom etc. omöjligen kunnat betala, kan det ju icke komma att sägas, att de av ett sådant stadgande som detta blivit förledda att ådraga sig denna olycka.

Vidare har mot stadgandet invänts, att det blir alltför svårt att kunna, såsom det heter i förslaget, visa synnerliga skäl för antagande, att dröjsmålet berott av sjukdom eller sådan arbetslöshet, som icke är självförvållad, en svårighet, som man ansett komma att framstå än tydligare, då målet är anhängigt hos överexekutor, varest skriftlig procedur tillämpas. Att vissa svårigheter härutinnan kunna uppstå, kan icke förnekas. Enligt förslaget åvilar emellertid bevisskyldigheten hyresgästen, och följden, därest han icke kan fullgöra densamma, måste ju bli ett avslag på hans begäran om anstånd. Myndigheten har ju blott att pröva det förebragta bevismaterialet. Väl inser jag, att utövningen av denna prövningsrätt i de tveksamma fall, som givetvis kunna förekomma, kan bliva brydsam, men jag måste samtidigt säga, att våra myndigheter ofta ha att behandla vida mera svårbedömda frågor. Mot vad som anförts därom, att sådan prövning, som här är i fråga, knappast skulle kunna anses falla inom ramen för den prövningsrätt, som i allmänhet är tillagd överexekutor, vill jag erinra om, att utsökningslagen dock i en del fall åt överexekutor inrymmer en diskretionär prövningsrätt, så t. ex. i kapitlet om kvarstad, skingringsförbud och reseförbud

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

m. m., där överexekutor bl. a. har att pröva, huruvida »synnerlig fara» är, att egendom vanvårdas, och huruvida »fara är», att gäldenär begiver sig från riket etc.

Utskottet har uttryckt den farhågan, att en sådan tillämpning av stadgandet som den, vilken jag betecknat såsom riktig, genom sin stränghet mot hyresgästerna skulle vara ägnad att hos vida kretsar skapa en misstämning, som kunde få för rättslivet beklagliga följder. Men jag håller före, att det ifrågavarande stadgandet i all sin anspråkslöshet dock skulle kunna bli av verkligt värde såsom ett hjälpmedel, ägnat att skydda de i samhället mest rotlösa, vilka äro hänvisade till att leva för dagen och för vilka existensen vid inträdande ohälsa och dylikt omedelbart sättes på spel, samt ingiva dem en i någon mån ökad känsla av trygghet och bofasthet.

Jag vädjar därför varmt till kammaren att antaga även detta andra moment.

Herr **Larsson, Jacob:** I anslutning till vad herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nu anfört bör jag kunna inskränka mig till att helt kort yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig med flera vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Det förefaller, som om utskottet i viss mån gjort sig skyldigt till ett missförstånd av det i andra momentet föreslagna stadgandets verkliga innebörd. Utskottet säger på sidan 33, nederst på sidan, sedan utskottet erinrat, att husvärdarna nu i stor utsträckning frivilligt bevilja anstånd med hyrans erläggande under sådana förhållanden som det här gäller: »Utskottet tager för givet, att ett dylikt av förhållandena påkallat hänsynstagande jämväl i framtiden skall tillämpas, även om detsamma icke uttryckligen fastslås såsom obligatoriskt.» Av detta uttalande drar jag den slutsatsen, att utskottet missförstått innebörden av förslaget. Det är icke ifrågasatt att här införa en obligatorisk bestämmelse. Vad Kungl. Maj:ts förslag innebär är att öppna en möjlighet att under vissa angivna förhållanden kunna medge ett anstånd med hyresbetalningen och bereda en kortare tids rådrum före vräknings verkställighet. Således, både ordalydelsen i paragrafen, sådan den är föreslagen av Kungl. Maj:t, och vad departementschefen yttrat ange ju tydligt, att här *icke* är frågan om att införa ett bindande lagstadgande, utan uteslutande att öppna en möjlighet, som nu saknas, för den exekutiva myndigheten att under vissa ömmande förhållanden kunna medge ytterligare anstånd. Det är således uteslutande en rent humanitär åtgärd det här gäller, som icke kan på något sätt bli äventyrlig, och därför skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Hederstierna:** Som herrarna kanske sett av utskottsbetänkandet, fanns det moment det här gäller inte alls med i socialstyrelsens förslag, utan det var genom statsrådets tillskyndande, som detta moment tillkom, och så gick det till lagrådet i det skicket, och lagrådet avstyrkte det enhälligt på enligt min mening mycket starkt vägande skäl.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Det oaktat har emellertid regeringen fortsatt och tagit upp saken. Varken den av departementschefen upplästa skriften eller den siste ärade talarens anförande ha kunnat övertyga mig om, att icke lagrådet har rätt i sin åsikt.

Det är ju så, att enligt första momentet i denna paragraf kan man få dröja 10 dagar från förfallodagen med att betala hyran utan att utsätta sig för vräkningsdom. Nu säger detta andra moment, att i de fall, där underlåtenhet att betala hyran beror på sjukdom eller arbetslöshet, som icke är självförvållad, kan man få dröja 30 dagar utan att få vräkning. Det är således 20 dagars tillökning, enligt andra momentet, men genom denna tillökning kommer ju hyresgästen direkt in på nästa månad. Han kommer således i det predikamentet, att han skall betala båda månadernas hyra på en gång, om han inte skall upprepa samma manöver ännu en gång och ha fortsatt uppskov. Det blir sålunda en galgenfrist för honom, som inte är mycket att tacka för.

Sedan har ju statsrådet haft mycket svårt att förklara, att detta inte kommer att innebära stora svårigheter för vederbörande myndighet, som skall pröva saken. Nu säger naturligtvis hyresgästen: »jag har varit sjuk, och jag har varit utsatt för arbetslöshet, som inte är självförvållad», och så fortsätter han kanske: »Jag var sjuk för två månader sedan, och jag har visserligen varit i arbete de två sista månaderna, men vad jag under tiden förtjänt har jag måst använda till mitt och min familjs uppehälle.» Är det då meningen, att han fortfarande skall få åberopa detta moment, om han varit utsatt för arbetslöshet, som icke varit självförvållad, för flera månader sedan och nu tycker, att han ännu inte kommit på rätt bog utan får lov att begära anstånd? Följden blir naturligtvis, att de myndigheter, som komma att tillämpa paragrafen — jag vill inom parentes säga, att jag inte kommer att ha med den saken att göra, utan det är underståthållaren — komma att utsättas för beskyllningen, att de äro hårda och icke förstå att tillämpa lagen. Så fort de icke kunna tillämpa den, kommer det hela tiden att heta, att det är myndigheternas fel, myndigheterna äro för formella, etc., etc.

Till dessa mina skäl komma vissa andra. Ett är av rent praktisk art, nämligen att bestämmelsen säkerligen kommer att gå ut över dessa hyresgäster själva. En hyresvärd, som märker, att en hyresgäst ser sjuklig ut, eller befarar, att hyresgästen skall kunna råka ut för arbetslöshet, vill inte ha honom i sitt hus. Han säger: »Jag hyr ut till andra människor, där jag inte står denna risk.» Jag befarar alltså, att förslaget rent humanitärt sett kommer att i praktiken inte alls visa sig humanitärt. Slutligen kan jag icke i likhet med statsrådet bagatellisera påståendet, att vill staten och samhället driva en humanitär politik — och det kunna vi vara med om allihop — då skall samhället och staten göra det själv och icke ge en förmån åt den ene medborgaren på den andres bekostnad. Det är icke så man skall gå till väga, om man vill rätta till missförhållanden i ett samhälle, utan samhället skall självt träda emellan och hjälpa.

Jag yrkar bifall till utskottsförslaget.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Herr **Leander:** Herr greve och talman! Jag har utan tvekan kunnat ansluta mig till alla övriga punkter i Kungl. Maj:ts av första lagutskottet i det stora hela förordade förslag, men måste bekänna, att jag i den punkt, varom diskussionen nu rör sig, varit ganska tveksam vilken ställning jag skulle intaga. Efter moget övervägande har jag dock kommit till den slutsatsen, att jag även här bör följa Kungl. Maj:ts förslag. Alla dessa farhågor om vad som skulle bli följden av, att stadgandet upphöjdes till lag, tror jag skola visa sig mera inbillade än verkliga. Men däremot får man väl antaga, att det skulle kunna lända en och annan nödställd hyresgäst till verklig nytta, ifall Kungl. Maj:ts förslag bleve upphöjt till lag. I allmänhet är det väl ändå så, att trots det naturligtvis finnes slarviga hyresgäster, så är hyran något, som folk söker betala, så vitt det står i deras förmåga. Alltid, när jag haft att göra med fattiga människor, så är det — åtminstone i de flesta fall — hyran, som de vilja ha hjälp till. »Maten», heter det, »den blir det väl någon råd med, men vi kunna ej bo ute på gatan.» En hyresgäst vet alltså vilken risk han utsätter sig för, ifall han ej erlägger hyran, och på grund därav tror jag ej, att detta stadgande skulle kunna uppamma detta slarv med hyresbetalningen, som man befarar. Vid fjolårets riksdag förelåg en motion av herr Hage, däri han påyrkade sådana bestämmelser, som skyddade hyresgästerna, då ömmande omständigheter förelåge. Han anförde bl. a., att »det måste i hög grad vara ett samhällsintresse att se till, att lagstiftningen, när det gäller sådana förhållanden, får en sådan form, att den ej kan tillämpas på ett inhumant sätt». Till denna åsikt anslöt sig även första lagutskottet, och ännu bör den gälla. Det är av denna anledning, som jag anser mig böra förena mig med dem, som yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande moment.

Åtskilligt vore att tillägga men tiden är långt framskriden, och jag har bara velat i korthet tillkännagiva min mening, att Kungl. Maj:ts förslag bör antagas även i den nu föredragna punkten.

Herr **Westman:** Herr talman, mina herrar! Jag är fullt ense med den föregående ärade talaren därom, att de fall äro synnerligen behjärtansvärda, som här avses. Det är naturligtvis mycket synd om en person, som på grund av sjukdom eller oförvållad arbetslöshet ej kan betala sin hyra. Men jag vågar ifrågasätta, om det verkligen är välbetänkt att söka hjälpa honom på det sätt, som föreslås i den kungl. propositionen. Ty vad innebär det förslag, som här är framställt? Jo, det innebär, att mannen ifråga skulle få stanna kvar hos sin hyresvärd i fem veckor. Det kan väl ej bestridas, att detta medför, att en betydande ekonomisk risk vältras över på hyresvärden. Det kan måhända vid första ögonkastet förefalla, som om det skulle kunna vara ganska lämpligt att lägga en sådan risk på hyresvärden. Man resonerar kanske på det sättet, att han i alla fall är den ekonomiskt starkare, och han får då finna sig i att bära denna börda, som staten pålägger honom. Men om vi tänka efter hurudana förhållandena äro i t. ex. Stockholms utkanter, så veta vi ju, att där finnas många små lägen-

hetsinnehavare — innehavare av egna hem och mindre villor — som befinna sig i mycket trånga och svåra ekonomiska förhållanden och som hyra ut ett eller ett par rum åt en hyresgäst. Det är tillräckligt att erinra om dem för att visa, att det i många fall betyder att lägga en börda på mycket svaga axlar, om man vidtager en sådan anordning, som Kungl. Maj:t i detta moment har föreslagit.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Jag skulle för övrigt för min del vilja framhålla, att det är en synnerligen primitiv metod, som Kungl. Maj:t här förordar. En modärn anordning skulle naturligtvis i stället te sig på det sättet, att man genom försäkring mot sjukdom och arbetslöshet skaffade hyresgästen pengar att betala sin hyra med. Om en sådan anordning varit ifrågasatt genom ett Kungl. Maj:ts förslag, så skulle den nog vunnit mera sympatier och kommit under mera tillmötesgående överväganden än nu blivit fallet för det här framställda förslaget. För min del har det varit mig omöjligt att ansluta mig till den primitiva metod, som Kungl. Maj:t förordat.

Jag behöver ej upprepa alla de andra skäl, som tala mot Kungl. Maj:ts förslag och som herr statsrådet i sitt svar redan delvis har erinrat om. Jag skall nöja mig, herr talman, med att med denna motivering yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Larsson, Jacob:** Ja, herr talman, både utskottets ärade vice ordförande och den siste talaren upprepade på nytt detta tal om att vältra över en börda från det allmänna till den enskilde — i detta fall husvärden. Och den siste ärade talaren nämnde något om, att man komme att lägga en betydligt ökad ekonomisk risk på fastighetsägaren. Jag undrar i alla fall, om ej båda de ärade talarna för sig själva få medgiva, att det där är egentligen bara slagord. Den ekonomiska risken blir inte ett tecken större därmed, att ett sådant anstånd som det här ifrågasatta kan undantagsvis medgivas. Fastighetsägarens risk är absolut densamma. Hans fordringsrätt påverkas ej det minsta av detta anstånd. Det är ett anstånd egentligen med verkställandet av vräkningsåtgärd. Det är en omständighet, som man kanske borde taga något i betraktande här. Den hyresgäst, som befinner sig i det predikament, varom här är fråga, är säkerligen i många fall, kanske i de flesta, i det läget, att han får anlita fattigvården för att få bidrag till hyresbetalningen. I de allra flesta fall får han naturligtvis ett sådant, men det tar relativt lång tid, innan denna fråga kan bli ordnad, så att understödet kan utbetalas. Är det då orimligt, att det öppnas en möjlighet för den exekutiva myndigheten att bevilja sådant rådrum med vräkningen, att den nödställde kan komma i tillfälle att få den hjälp, som i det här fallet kan lämnas?

Herr Westman talade om, att det finnes husägare, som äro i mycket små omständigheter och som hyra ut ett rum eller två, och att man då skulle lägga den ökade ekonomiska risken på mycket svaga axlar. Jag tror ej, att det där talet är mycket värt. En husägare, som befinner sig i dessa små och tryckta omständigheter, förstår nog mycket bättre

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

än någon annan fastighetsägare vad det betyder att vara nödställd hyresgäst, och i det fallet besannar sig nog det gamla ordet, att den fattige alltid visar sig hjälpsam mot den fattige.

Herr **Rune:** Herr greve och talman, mina herrar! Här är återigen den punkt, där känslan och förståndet divergera rätt mycket, och det gäller, om man skall låta känslan tala eller förståndet råda. Nog förstår jag, och jag tror, att alla med mig äro övertygade om, att det vore önskvärt, om man kunde skriva en lag så, att man skulle kunna i detta fall hjälpa de betryckta och dem, som äro i stora svårigheter, men man får lov att se till, om det *går* att skriva lagen så. Jag måste bekänna, att om man skall göra detta försök, så tycker jag, att Kungl. Maj:ts regering har gjort ett mycket lovvärt och respektabelt försök att skriva en sådan lag, men när jag ser efter, hur den har lyckats med detta, och tänker närmare på saken, så vill jag påstå, att den ej lyckats skriva detta så, att det verkligen hjälper hyresgästen och ej vållar större olägenhet för hyresvärden än nöden kräver. Det är också helt enkelt omöjligt och det är således icke regeringens fel att detta inte lyckas. Antingen skall hyran betalas eller ej.

Jag tänker vidare på de stackare, höll jag på att säga, som skola avgöra denna sak. Jag är själv domare, och jag är egendomligt nog också överexekutor. Domaren har ofta den märkliga ställningen i medelstora och små städer. Och jag får verkligen säga, att det skulle vara hemskt, om man komme och vädjade till mig och talade om sin sjukdom och arbetslöshet och jag skulle sitta och avgöra, om anstånd skulle beviljas eller ej. Det är ej bara en skuggrädsla från min sida detta; även i lagrådets motivering tryckes på den punkten och visas, att det är nästan omöjligt att avgöra en sådan fråga rätt och konsekvent. Och ni kunna vara övertygade om, mina herrar, att *en* överexekutor kommer att gå på en lösning och *en annan* på en annan, allt beroende på olika politisk uppfattning, och då ha vi snart politiken i domstolsförfarandet. Och det äro vi väl alla ense om att önska, att det bör dröja länge, innan den kommer in där.

Jag är för övrigt ej så riktigt säker på, att den föreslagna anordningen i realiteten, om man ser på de verkliga förhållandena — och man bör ju, som herr Koch sade, hålla huvudet kallt i dessa frågor — skulle medföra en fördel för hyresgästen. Hur är det nu? Herr Leander talade om, att hyran betalar man alltid, hur dåligt och svårt det än är. Ja, så gör man nu, därför, att lagen är sådan, och det är det jag menar kan anses vara ett skydd även för hyresgästen. Nu veta hyresgästerna att de måste erlägga hyran framför allt annat. Om de ej ha pengar till hyrans erläggande på bestämd tid, så få de gå till sina arbetsgivare eller till fattigvården och söka få saken ordnad, och det är ej så, att det tar så lång tid. Det vet jag, att fattigvårdsstyrelserna och alla vederbörande ha förståelse för detta, och de tillåta ej, att de, som möjligen äro beroende av deras avgörande, bli vräkta, utan det ordnas på något vis. Men mina herrar, om detta moment skulle antagas, hur tro herrarna,

att det då skulle gå? Jo, då komme en hyresvärd, då det gäller att göra upp ett hyresavtal, att mycket noggrannare än nu pröva, om den eventuella hyresgästen har en god ekonomi och hur hans ställning i övrigt är, därför att hyresvärden vill ju ej ha sådant där krångel, som kan komma av en sådan bestämmelse som den föreslagna. Och då menar jag, att den hyresgäst, som har en svag ställning, under sådana förhållanden skulle få mycket svårare att hyra en lägenhet. Jag försäkrar herrarna, att jag ej i detta fallet är hårdhjärtad, utan vore det någon möjlighet att skriva en lag så, att man kunde nå det behjärtansvärda syfte, regeringen här vill nå, vore jag den förste att gå med på detta, men när jag ser, att det ej går att skriva denna lag så, att den blir klar och god i tillämpningen, kan jag ej gå med på en kompromiss utan jag måste, herr greve och talman, fastän jag tycker, att det är ganska pinsamt, yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. **(Forts.)**

Herr statsrådet **Schlyter:** Herr talman! Vad som har kunnat sägas till försvar för regeringens förslag i denna punkt har redan anförts av justitieministern. Jag skall emellertid be att med anledning av några yttranden, som här ha förekommit, få tillägga ett par ord.

Den av talarna på motsidan, som fattade sig fullständigast, var herr Hederstierna. Han framlade alla de skäl, som jag tror kunna anföras mot förslaget, och de följande talarna ha endast ytterligare strukit under några av dessa.

Herr Hederstiernas skäl — tillsammans fyra — voro av två olika slag. Två av skälen inneburo ett hänsynstagande till hyresgästernas eget bästa. Det första var, att genom Kungl. Maj:ts förslag skulle det bara bli sämre ställt för hyresgästerna. Ifall en hyresgäst en månad ej hade kunnat betala hyran men lyckats få anstånd till månadens slut, så skulle hyresterminens utlöpande sammanfalla med den dag, då nästa månads hyra skulle erläggas, och då skulle hyresgästen få betala två hyror på en gång. Med denna invändning sammanhängde även den, att ifall hyresvärdarna nu bli underkastade en sådan lag som denna, så kommer det att leda till, att de draga sig mycket för att hyra ut lägenheter åt hyresgäster, som kanske se sjukliga ut eller som kunna befaras råka ut för arbetslöshet. Gentemot dessa andraganden skulle jag vilja stryka under ett uttalande i lagutskottets eget utlåtande om förtroende för hyresvärdarna. Om en hyresgäst har varit i den sorgliga belägenhet, att han måst låta sig av hyresvärden dragas inför domstol eller överexekutor, därför att han brustit i betalning av en månads hyra, och inför denna myndighet nödgats åberopa sjukdom eller arbetslöshet och lyckats övertyga myndigheten om, att han har goda skäl för denna sin ursäkt, samt denna hyresgäst verkligen lyckas få fram sin månadshyra inom den utsatta respittiden, så att han betalar den ungefär samtidigt med att han skulle ha betalat nästa månads hyra, men då icke samtidigt kan komma ut även med denna, ja, då tror jag hyresvärden om så pass mycket gott, att han självmant ger hyresgästen den respittid, som denne ytterligare skulle kunna behöva för att betala den må-

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

nadens hyra. En av lagens goda verkningar torde just bli den, att den frammanar en större hänsynsfullhet från hyresvärdarnas sida i fråga om påkallandet av vräkning. Jag tror alltså icke, att herrarnes ömsinthet om de fattiga och sjuka hyresgästerna här är inne på rätt väg.

Den andra gruppen av herr Hederstiernas skäl mot förslaget — de voro ytterligare två — inneburo ett hänsynstagande till hyresvärdarna och myndigheterna. Han sade, att det är riktigare, att samhället slår in på en humanitär politik och sörjer för att det kan skaffas understöd åt sjuka och behövande hyresgäster, än att denna börda lägges på hyresvärdarna, och denna synpunkt underströks ytterligare av herr Westman, som sade, att det vore en betydlig ekonomisk risk, som härmed skulle vältras över på hyresvärdarna. Vidare ha såväl herr Hederstierna som herr domaren och överexekutorn Rune gjort gällande, att det skulle bli förenat med stora svårigheter för myndigheterna att verkställa den prövning, som lagen här velat lägga i deras hand.

När jag hörde detta tal, rann i mitt sinne det intryck, som jag fick första gången jag vid en utländsk domstol åhörde förhandlingarna under en modern processordning med muntlighet och omedelbarhet. Det var i Bryssel för 13 år sedan. Där kom den ene instämde gäldenären efter den andre inför domstolen. Han erkände, att han var skyldig det belopp, som han krävdes på, och jag tänkte med min uppfattning om rättskipningen i ett modernt rättssamhälle (som vi ju nu här hemma tro, att vi ha av så hög kvalitet), att här har väl domen rysligt lätt att fälla. Det var ju bara att döma honom att betala, när han erkänt, att han var skyldig! Nej, i stället spann det ut sig en diskussion mellan domaren och svaranden. »När kan ni betala?» Och så fick svaranden upplysa om sina ekonomiska förhållanden. Han sade då exempelvis: »Det här kan jag ej betala allt på en gång, utan en del om 14 dagar och resten om en månad.» Och så satt domaren och resonerade med käranden om hur man skulle ordna saken, och slutligen blev det en dom på svaranden: »50 francs får ni betala om 14 dagar och 50 om en månad.» Och detta hände i det ena målet efter det andra. Jag kom några år efteråt till Paris' handelsdomstol och hörde på förfarandet där, och precis på samma sätt gick det till, och detta ej blott i små mål, utan även i stora processer om höga belopp.

Nu skulle det ju vara intressant att se efter vad dessa länder ha för en lagstiftning, hur omsorgsfullt formulerade de paragrafer äro, som kunna möjliggöra för dessa länders domare att på det där sättet hjälpa parterna till rätta. När man då går till Code de procédure civile, finner man, att där står, att domstolen har fria händer att meddela sådant anstånd, när det av hänsyn till svarandens belägenhet befinnes vara påkallat, men skall det ske med stor måttfullhet. Och går man till kommentatorerna, finner man att sådant anstånd bör domstol icke medge annat än om svaranden är »malheureux et de bonne foi» — olycklig och i god tro! Jag undrar vad herr Rune skulle säga, om han på sina hjälpsökande svarande skulle tillämpa dylika vaga bestämmelser.

Jag har alltså, herr talman, icke så stort förbarmande varken med

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

myndigheterna eller med fordringsägarna i detta fall. Jag finner lagen vara ganska omsorgsfullt formulerad. Naturligtvis kan man säga, att den icke ger allt vad vi skulle önska, men när vi nu icke för närvarande kunna åstadkomma något bättre, skulle jag ändå vilja hemställa, om vi icke hellre än att avvakta en tidpunkt, då vi kunna införa en modern sjuk- och arbetslöshetsförsäkring, skulle kunna acceptera denna paragraf. Detta tror jag vi kunna göra utan att behöva dela upp oss efter partier, och jag skulle finna det glädjande, om första kammaren, som jag själv haft äran tillhöra och vars saklighet vid behandlingen av frågor av detta slag jag därför kunnat konstatera, skulle vilja tillmötesgå regeringen på denna punkt.

Herr **Hederstierna:** Ja, man tycks i år få uppleva samma företeelse som förra året, att när justitieministern var på något sätt i klämma, trädde alltid statsrådet Schlyter fram och hjälpte honom. Jag vet inte, vad anledningen är, men jag skulle våga den gissningen, att först lockar statsrådet Schlyter ut justitieministern på hal is, såsom han tycks ha lockat ut honom i detta fall, och sedan, när han känner att justitieministern håller på att ramla omkull, blir det för honom en moralisk förpliktelse att träda till hans sida och försöka stödja honom.

Vad nu de skäl angår, som statsrådet Schlyter kom med i detta fall, tycker jag icke, att det stödet är så förfärligt starkt. Hans argumentation i fråga om hyresvärdarnas långmodighet var ganska besynnerlig. Han sade, att hyresvärden icke var långmodig första månaden, utan då begärde han vräkning, oaktat hyresgästen kunde skylla på arbetslöshet etc., etc., och då ville han driva sin rätt och hålla på den. Men sedan, när man kom till nästa månad, då hade hyresvärden tappat all sin önskan att driva fram detta, och då var han snäll och vänlig. Det brukar inte gå till så, att när jag är arg första gången och får underkasta mig obehag, så blir jag genast snäll och vänlig efteråt, utan jag är väl arg fortfarande, förmodar jag.

Sedan kom herr Schlyter med en mycket intressant skildring av vad han upplevat i Bryssel för 13 år sedan, och det var också mycket intressant att höra vad som står i Code civil. Men det står inte i vår lag ännu. Jo, i vår fattigvårdslag står det verkligen något sådant, som jag tillämpar varje vecka. Då en kommun skall ha ersättning av en enskild för fattigvård, får man mäta ut, hur mycket den enskilde orkar betala för åtnjuten fattigvård. Men det är *det allmänna*, som får åtaga sig en sådan förpliktelse och nöja sig med vad den enskilde kan betala. Men här är det två parter, som tvista med varandra, och även om man i modern rätt utomlands har kommit så långt, tror jag inte det överensstämmer med rättsmedvetandet hos oss, och jag tror, att herr Schlyter får lugna sig med den saken, tills vi få en ny civilrätt. Till dess få vi nöja oss med att tillämpa den gamla.

Herr **Rune:** Jag hade inte tänkt uppträda en gång till i denna debatt, men då min höge förman på regeringsbänken är här och ställer

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

direkta frågor till mig, i egenskap av domare och överexekutor, så får jag väl anse, att jag för ögonblicket sitter på skolbänken och är skyldig att svara. Jag ber då att på den fråga, som ställdes till mig, få svara: det är inte så rysligt märkvärdigt vad som omtalades passerat vid den utländska domstolen. Det finns många praktiska och synnerligen dugliga domare här i vårt land — jag vill icke påstå, att jag är en av dem — som tillämpa det sättet — som jag också tillämpat — att man försöker förlika parterna inför rätta och göra upp saken på ett förståndigt sätt mellan dem. Det var nog ett exempel härpå, som citerades därutifrån, men så göra nog också svenska domare.

Det var *den* frågan.

Vidare vill jag säga, att efter mitt sätt att se är det någon skillnad mellan att avgöra, *när* en person skall betala en skuld på, låt mig säga, 100 kronor och när han med de sina skall bli kastad på gatan. Det är det senare avgörandet, som är synnerligen svårt, men inte är det så svårt att avgöra den förstnämnda frågan.

Herr **Rogberg:** Jag anhåller att få återföra i kammarens minne det första momentet i denna paragraf, det moment, som kammaren säkert kommer att antaga. Det innebär ett stort tillmötesgående emot hyresgästen. Utskottet för sin del har icke bestämt sina känslor av humanitet efter partilinjer utan skulle gärna velat hjälpa hyresgästerna utöver hjälpen i första momentet, men har av de praktiska skäl, som föregående talare redan framhållit, funnit detta vara omöjligt. För utskottet framstår andra momentet i denna paragraf närmast såsom en vacker gest mot den fattige, en gest, som i verkligheten icke blir av något värde för honom. Under sådana förhållanden har utskottsmajoriteten icke velat vara med om Kungl. Maj:ts förslag.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Åkerman:** Bara ett par ord!

Jag vill gentemot herr Hederstiernas sista anförande säga, att jag kan försäkra herr Hederstierna, att jag känner mig varken vara i klämma eller vara ute på glansis. Jag har lagt fram ett förslag, som har mina varmaste sympatier och vars rättfärdighet jag själv är övertygad om. Om kammaren icke vill antaga detta förslag, är det naturligtvis beklagligt, men att jag därför skulle vara i någon som helst klämma eller ute på glansis och behöva hjälp av någon av mina ärade kolleger, det finner jag vara ett ganska egendomligt yttrande här i kammaren. Herr Hederstiernas gissningar i övrigt om vad som försiggår i regeringen skall jag icke alls inlåta mig på att besvara.

Jag vill säga, att jag tycker, att det just i dag skulle vara lämpligt, att kammaren visade denna välvilja mot dem, som äro i brydsamma omständigheter. Vi ha ju alla hört, att det är oro och bekymmer i hyresgästkretsar. Allt vad som då kan i lagstiftningsväg åstadkommas för att dämpa denna oro och dessa bekymmer finner jag för min del icke vara annat än vackra och berömvärda handlingar. Att detta lagförslag

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

skulle vara så primitivt, att herr Westman icke kan skänka det sin röst, det finner jag för min del underligt. Jag tycker, att det just i sin enkelhet borde vara acceptabelt. Det är icke fråga om annat än att uppskjuta en av de ohyggligaste förrättningar man kan tänka sig, nämligen vräkningen, så att därmed skulle anstå någon kort tid och icke en familj kastas ut under bar himmel med bohag och allt vad den äger och har, något, som man tyvärr får uppleva i detta samhälle. Jag får säga, att kan man laga så, att en sådan katastrof i någon mån uppskjutes, så har man gjort en god gärning.

Därför ber jag ännu en gång kammaren att visa välvilligt tillmötesgående, och jag tror, att det skulle sprida glädje i många fattiga hem, om kammaren ville biträda regeringsförslaget.

Herr **Westman:** Jag vill bara säga ett enda ord med anledning av statsrådets yttrande.

Det är eftersträvansvärt att göra en god gärning, och det vilja vi alla göra, men innan vi gå till den goda gärningen gäller det att se efter, om vi göra den på egen eller någon annans bekostnad.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare på godkännande av motsvarande paragraf i Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 7 § i det av första lagutskottet i utlåtande nr 6 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;
Nej — 45.

Övriga delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Lagförslag med vissa bestämmelser rörande hyra. (Forts.)

Utskottets hemställan i punkten 1.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde samt att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, skulle nedtagas.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 72, 76, 79—83, 85 och 86 till statsutskottet, nr 73 till jordbruksutskottet samt nr 74, 75, 77, 78 och 84 till bankoutskottet.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 38, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för kapitalökning för budgetåret 1923—1924 i avseende å post- och telegrafverken samt statens järnvägar och vattenfallsverk;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till en särskild polisbyrå för övervakande av här i riket vistande utlänningar; samt

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till bestridande av kostnaderna för en utredning angående jordförhållandena i Kopparbergs län jämte en i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5,52 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 2 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.

Justerades protokollen för den 24 och den 27 nästlidne februari.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av första kammaren herr Fritz Lindqvist på grund av njurstensanfall tills vidare är förhindrad deltaga i riksdagens arbete, intygar

Sabbatsbergs sjukhus, Stockholm den 1 mars 1923.

Israel Hedenius,
Med. dr., överläkare.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 41, till Konungen i anledning av väckt motion angående tullsatsen å vissa slag av mattor.

Anmäldes och bordlades första lagutskottets memorial nr 8, med föranledande av återremiss från andra kammaren av första lagutskottets utlåtande nr 6 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande hyra ävensom i ämnet väckta motioner, dels ock väckt motion med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 juni 1921 med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 8 och 9.

Interpellation om anskaffande av en statsisbrytare.

Herr **Enhörning** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr greve och talman, mina herrar! Jag anhåller att få till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet framställa följande interpellation.

Interpellation om anskaffande av en statsisbrytare. (Forts.)

Den senaste tidens händelser ha åter aktualiserat den s. k. isbrytarefrågan. Medan våra grannländer äro jämförelsevis väl rustade för att möta en iskampanj i syfte att till samhällets bästa i största möjliga utsträckning hålla farvattnen vid sina kuster tillgängliga för sjöfart, äro vi i vårt land beklagligt i efterhand i detta avseende, och ej ens erfarenheterna från föregående vinter synas ha fört frågan ett steg närmare sin lösning.

I Danmark har man, som torde vara känt, dragit konsekvenserna av fjolårets händelser och med beaktansvärd snabbhet rustat sig för att möta svårigheter av den art, som då uppstodo för sjöfarten. Landets handelsminister lät skyndsamt utarbeta förslag till en statsisbrytare, vilket förslag rönte en så skyndsam behandling i alla instanser, att fartyget kunnat bli färdigt i tid för en eventuell kampanj mot isarne i år. Fartyget ligger nu berett att avgå, så snart dess ingripande behöves.

I Finland är man, som likaledes torde vara känt, i besittning av ett flertal isbrytare, men man har dock icke i detta land ansett sig tillräckligt rustad, utan överväger på allvar förstärkning av isbrytareflottan.

Villigt skall erkännas, att förhållandena i vårt land icke i alla stycken kunna jämföras med de finska, men man kan dock icke undgå att finna, att isbrytarefrågan i vårt land eftersatts på ett ytterst beklagligt sätt, som icke låter sig förena med statens klara intresse av att sjöfarten och därmed förbindelserna med utlandet uppehållas i största möjliga utsträckning. Villigt skall också erkännas, att den statsfinansiella situationen icke är särdeles gynnsam för några mera vittomfattande företag. Det överraskar mig sålunda icke, att det av vintersjöfartskommittén på sin tid framlagda förslaget icke återfinnes i statsverkspropositionen. Däremot verkar det beklämmande, att regeringen icke på något sätt beaktat kommitténs andraganden och ej heller beaktat föregående års svårigheter att hålla viktiga förbindelser med utlandet öppna. Man torde erinra sig det avbräck, passageraretrafiken på utlandet led genom isblockaden, svårigheterna, att uppehålla postgången, den fara, åtskilliga fartyg svävade uti o. s. v. Det måste betraktas som en mycket stor brist, att den svenska staten icke äger ett isbrytarefartyg, som kan hållas i beredskap och gripa in i brydsamma situationer.

Förhållandet är ju, som bekant, att staten icke har ovillkorlig rätt att vid behov nyttja Stockholms stads isbrytare. Om denna isbrytare är nödvändig för uppehållande av infartslederna till Stockholms hamn, kan staten icke göra anspråk på att få nyttja fartyget, hur behövligt dess närvaro eljest än är, i andra farvatten. Genom antydde kontraktsbestämmelse är statens möjligheter att tillgodose ett allmännare intresse — förhindrat av en fullständig isblockad av vårt land bl. a. — ytterligt kringskurna. Vad detta betyder, förstår man, om man drager sig till minnes, att expeditionen till Sundet och västkusten förlidet år möjliggjordes endast tack vare den lyckliga omständigheten, att isförhållandena i övre Östersjön icke voro så svåra som i södra, i Sundet och på västkusten.

Interpellation om anskaffande av en statsisbrytare. (Forts.)

Jag har så ofta förut i denna kammare berört isbrytarefrågan och dess betydelse för sjöfart och näringsliv — jag erinrar här endast om min interpellation till handelsministern vid 1922 års riksdag — att jag vid detta tillfälle kan nöja mig med att framhålla, att, om regeringen anser det statsfinansiella läget omöjliggöra åtgärder nu, en beställning av en statsisbrytare även skulle vara av största betydelse för åtminstone ett varv och att ökad sysselsättning därjämte skulle beredas verkstäder och andra industrier genom leveranser för statsisbrytaren samt slutligen i viss mån minska arbetslösheten. Det gäller här ett produktivt ändamål, och frågan bör bedömas även efter denna synpunkt.

Med hänvisning till vad jag sålunda anfört får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet rikta följande frågor:

1) Har statsrådet haft under övervägande förslag till anskaffande av statsisbrytare för ändamål, som antytts av mig och till vad resultat har Sveriges Rederiförenings framställning förlidet år lett?

2) Om någon plan föreligger för lösandet av isbrytarefrågan, kan det förväntas, att innevarande riksdag genom proposition sättes i tillfälle att pröva frågan?

3) Om däremot dylik plan ej föreligger, vilka åtgärder ha varit under omprövning eller äro att förvänta från statsrådets sida vid uppkommande behov av statligt ingripande med isbrytarehjälp, om Stockholms stads isbrytare icke är disponibel.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,42 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.